

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Darja Zajc

ZDA in Latinska Amerika: odnosi z Ljudsko republiko Kitajsko

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Darja Zajc

Mentor: red. prof.dr. Bogomil Ferfila

ZDA in Latinska Amerika: odnosi z Ljudsko republiko Kitajsko

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju dr. Bogomilu Ferfili za vse nasvete in prijaznost.

Posebna zahvala gre mojim staršem. Mami, ki mi je vedno nesebično priskočila na pomoč, da sem si lahko vzela čas za magistrsko nalogo. Očetu, ki me je naučil, da je vedno mogoče doseči več kot mislim da lahko, žal si nas prezgodaj zapustil... Pogrešam te!

Možu Dušanu, hvala, da si poskrbel, da sem se nasmejala vsakič, ko mi je bilo hudo. Lepo je imeti nekoga, ko veš da ti stoji ob strani.

Marku in Juliji, mojima največjima učiteljema... moja ljubezen do vaju je brezmejna.

Mojci, za vso podporo ob neskončno dolgih telefonskih pogovorih.

Gregorju in Nataši, brez vajine pomoči bi bilo težje.

Darja

ZDA in Latinska Amerika: odnosi z Ljudsko republiko Kitajsko

Začetki kitajske prisotnosti v Latinski Ameriki segajo v obdobje po koncu hladne vojne, ko je bilo opaziti pomanjkanje zanimanja za južnoameriško regijo ZDA in Sovjetske zveze. ZDA so se spopadale z uveljavljanjem hegemonije na evropskih tleh ter Zalivsko vojno, Sovjetska zveza pa z zlomom komunističnih režimov in posledično z razpadom države. Spremembo v mednarodnem razmerju moči je izkoristila Komunistična republika Kitajska, ki je začela širiti vpliv na območje zahodne poloble. Konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja so se na Kitajskem zgodile gospodarske reforme, ki so pospešile razvoj kitajskega gospodarstva. Na to je vplival predvsem prehod iz centraliziranega administrativno-planskega sistema v tržno gospodarstvo. Kljub komunistični ideološki usmeritvi je Kitajska začela postajati kapitalistično usmerjena država. Visoka gospodarska rast je pripeljala do izjemno velikih apetitov in potreb Kitajske po energetskih virih in surovinah, zaradi vse večjega števila prebivalcev tudi hrane. V svojih zunanjepolitičnih usmeritvah je začela zasledovati geopolitične cilje in se usmerjati predvsem na države južnoameriške regije, od katerih je imela največ koristi. Kitajsko zanimanje za Južno Ameriko pa ni samo gospodarske narave. Kitajsko-tajvanski spor se je iz azijske regije preselil v zahodno poloblo in se nadaljuje kot gospodarska tekma za južnoameriške trge. Od 24 držav, ki so priznale Tajvan, je bilo 12 južnoameriških. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je Tajvan prodal več blaga Latinski Ameriki kot celinska Kitajska. Danes je stanje drugačno. Kitajska prisotnost je vedno večja, zato nekatere države (Panama) krepijo povezave s Tajvanom v želji, da preprečijo prevlado in pretok poceni delovne sile v regijo. Na drugi strani pa Kitajska izrablja latinskoameriške ambicije po večji vlogi v Varnostnem svetu Združenih narodov in mednarodnih agencijah v zameno za pomoč pri izolaciji Tajvana. Sporen pa ni le kitajsko-tajvanski spor na latinskoameriških tleh. Pomanjkanje pozornosti, ki ga ZDA posvečajo Latinski Ameriki na eni strani, ter širjenje političnega in gospodarskega vpliva Kitajske v zahodni polobli na drugi strani povečujeta možnost številnih sporov med državami Latinske Amerike, hkrati pa se povečuje distanca med Latinsko Ameriko in ZDA. Ohladitev odnosov med sosedoma lahko vodi v nova zavezništva Kitajske v tekmi z ZDA in konča ameriško hegemonijo na ameriški celini ter posledično ogrozi ameriško nacionalno varnost.

Ključne besede: Kitajska, gospodarska rast, ameriška hegemonija, Latinska Amerika

USA and Latin America: relations with the People's Republic of China

The onset of China's presence in Latin America took place in a period after the Cold War, when there was a noticeable lack of interest in the South American region by the USA and the Soviet Union. The USA fought to establish a hegemony in Europe and coped with the Gulf War, while the Soviet Union was busy due to the collapse of communist regimes and consequently disintegration of the state. The change in the international power balance was used by the communist Republic of China, which started spreading its impact across the western hemisphere. At the end of the 1970s, China introduced economic reforms, which accelerated the development of its economy. This was mainly influenced by the transition from a centralised administrative-planning system into a market economy. In spite of communist ideology, China started becoming a capitalism-oriented state. High economic growth has led to an extremely large appetite and need of China for energy resources and raw materials and also food as a result of its growing population. China's foreign policy began pursuing geopolitical goals and chiefly focused on the countries in South America from which it benefited the most. China's interest in South America is not only economic. The Chinese-Taiwanese conflict has moved from the Asian region to the western hemisphere and continues as an economic race for South-American markets. Of the 24 countries that recognised Taiwan, 12 were from South America. In the 1990s Taiwan sold more goods to Latin America than mainland China. Today the situation is different. Chinese presence has been increasing, which is why some countries (Panama) are strengthening connections with Taiwan, wishing to prevent supremacy and the flow of a cheap labour force into the region. On the other hand, China is exploiting Latin America's ambition for increasing its role in the United Nations Security Council and international agencies in exchange for help in isolating Taiwan. Still, it is not only the China-Taiwan conflict that is disputable on the Latin American territory. The lack of attention from the USA to Latin America on the one hand and the expansion of political and economic influence of China in the western hemisphere on the other hand increase the possibility of numerous conflicts between Latin American countries, at the same time widening the distance between Latin America and the USA. Cooling of relations between neighbours could lead to new alliances with China in the race against the USA and put an end to the American hegemony on the American continent and consequently jeopardise US national security.

Key words: China, economic growth, American hegemony, Latin America

KAZALO

1 UVOD	7
1.1 Cilj in hipoteze	9
1.2 Metodologija in struktura naloge	10
2 KITAJSKA	13
2.1 Geopolitični položaj Kitajske	13
2.2 Gospodarski razvoj Kitajske	18
2.3 Vloga Kitajske v svetu in njena zunanja politika	26
3 LATINSKA AMERIKA IN ZDA	30
3.1 Zgodovina Latinske Amerike	31
3.2 Zgodovina odnosov z ZDA	38
3.3 Gospodarstvo Latinske Amerike	46
3.4 Politični položaj držav v regiji	52
4 ODNOSI KITAJSKA-LATINSKA AMERIKA IN ZDA	58
4.1 Ekonomsko sodelovanje	58
4.1.1 Latinsko Ameriška vloga pri uvozu industrijskih surovin na Kitajsko	59
4.1.2 Statistika in napoved o izvozu industrijskih surovin iz Latinske Amerike na Kitajsko	60
4.2 Diplomatski odnosi	Error! Bookmark not defined.
4.3 Politično sodelovanje	83
5 ZAKLJUČEK	89
6 LITERATURA	92

1 UVOD

Kitajska prihodnost v Latinski Ameriki ni nov fenomen. Začetki segajo v obdobje po koncu hladne vojne, ko je bilo opaziti pomanjkanje zanimanja za južnoameriško regijo tako ZDA kot Sovjetske zveze. Sovjetska zveza se je v obdobju po hladni vojni spopadala z zlomom komunističnih režimov v vzhodni Evropi in posledično z razpadom države, ZDA pa z uveljavljanjem hegemonije na evropskih tleh ter Zalivsko vojno. Spremembo v mednarodnem razmerju moči je izkoristila Komunistična republika Kitajska, ki je začela širiti vpliv na območje zahodne poloble.

Konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja so se na Kitajskem zgodile gospodarske reforme, ki so pospešile razvoj kitajskega gospodarstva. Na to je vplival predvsem prehod iz centraliziranega administrativno-planskega sistema v tržno gospodarstvo. Kljub komunistični ideološki usmeritvi je Kitajska začela postajati kapitalistično usmerjena država. Visoka gospodarska rast je pripeljala do izjemno velikih apetitov in potreb Kitajske po energetskih virih in surovinah, zaradi vse večjega števila prebivalcev tudi hrane. V svojih zunanjepolitičnih usmeritvah je začela zasledovati geopolitične cilje in se usmerjati predvsem na države južnoameriške regije, od katerih je imela največ koristi. Ena takih držav je npr. Venezuela. Kitajska postaja venezuelski strateški partner, posebej po nedavnem obisku venezuelskega predsednika na Kitajskem, kjer so podpisali večje število dvostranskih sporazumov na področju tehnološkega sodelovanja, stanovanjske gradnje in posebej črpanja nafte. Venezuela je med državami v regiji, ki imajo najtesnejše gospodarske odnose s Kitajsko. S kitajsko pomočjo Venezuela načrtuje tudi gradnjo nove rafinerije. Močno je povečala prodajo nafte na Kitajsko. Dnevno ji prodaja 150.000 sodčkov nafte, kurilnega olja in destilatov, kar pa naj bi se povečalo na 200.000. Na Kitajskem naj bi Venezuela kupila 12 naftnih platform, 12 pa bi jih delovalo v skupnem lastništvu. Kitajska bo tudi pomagala Venezueli zgraditi 20.000 stanovanjskih zgradb v naslednjih dveh letih (Sjekoč 2004). Med države, ki vedno bolj sodelujejo s Kitajsko, sodijo še: Brazilija, Kuba, Čile in Peru (Li 2005, 195–211).

Tudi Latinska Amerika veliko pričakuje od skokovitega kitajskega razvoja, tj. izvoznik surovin in kot prejemnik kitajskih investicij. Latinska Amerika je že postala drugi kitajski trg za vlaganja, predvsem v komplementarnih sektorjih, tj.: rudniki cinka, bakra, kjer je Kitajska največji svetovni porabnik, tudi aluminij, sladkor, nafta, soja, kjer je na drugem mestu.

Kitajska ponuja tudi znanje in izkušnje v stanovanjski gradnji ter posreduje moderno tehnologijo (Sjekoč 2004).

Kitajsko zanimanje za Južno Ameriko pa ni samo gospodarske narave. Kitajsko-tajvanski spor se je iz azijske regije preselil v zahodno poloblo in se nadaljuje kot gospodarska tekma za južnoameriške trge. Trenutne razlike med Kitajsko in Tajvanom izvirajo iz leta 1949, ko so komunisti v državljanski vojni premagali nacionaliste. Nacionalisti so pod vodstvom Chianga Kaisheka pobegnili na otok Tajvan, kjer so razglasili Republiko Kitajsko in si lastili pravico do zastopanja celinske Kitajske in tudi otoka Tajvan kot edina legitimna vlada. Ob podpori ZDA v orožju in denarju so prejeli mednarodno priznanje večine zahodnih držav. Vendar so ZDA ob koncu 80. let prejšnjega stoletja spremenile svojo politiko do Kitajske ter priznale komunistično partijo Kitajske kot edino legitimno vlado celinske Kitajske in otoka Tajvan. Od 24 držav, ki so priznale Tajvan, je bilo 12 južnoameriških. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je Tajvan prodal več blaga Latinski Ameriki kot celinska Kitajska. Danes je stanje drugačno. Kitajska prisotnost je vedno večja, zato nekatere države (Panama) krepijo povezave s Tajvanom v želji, da preprečijo prevlado in pretok poceni delovne sile v regijo. Na drugi strani pa Kitajska izrablja latinskoameriške ambicije po večji vlogi v Varnostnem svetu Združenih narodov in mednarodnih agencijah v zameno za pomoč pri izolaciji Tajvana (Watson 2004).

Sporen pa ni le kitajsko-tajvanski spor na latinskoameriških tleh. Pomanjkanje pozornosti, ki ga ZDA posvečajo Latinski Ameriki na eni strani, ter širjenje političnega in gospodarskega vpliva Kitajske v zahodni polobli na drugi strani povečujeta možnost številnih sporov med državami Latinske Amerike, hkrati pa se povečuje distanca med Latinsko Ameriko in ZDA. Ohladitev odnosov med sosedoma lahko vodi v nova zavezništva Kitajske v tekmi z ZDA in konča ameriško hegemonijo na ameriški celini ter posledično ogrozi ameriško nacionalno varnost. Monrojeva doktrina je postavila strategijo, s katero je spremenila ZDA v edino državo, ki lahko vzdržuje kontrolo na njeni celini. Ameriški vpliv v Latinski Ameriki ni bil samo varnostne narave. Narodi Latinske Amerike so prejeli več investicij ameriških podjetij in kreditov ameriške vlade. Z dostopom do ameriških trgov se je večala tudi njihova gospodarska moč. Po koncu socializma kot edini alternativni kapitalizmu so se začele ekonomske reforme. Američani so začeli promovirati svobodno trgovino in se odprli investicijam razvitega sveta. Pomanjkanje pretoka kapitala v regijo je ogrozilo stabilnost vseh južnoameriških držav. A kljub temu latinskoameriške države v zadnjem desetletju zaznavajo

gospodarsko rast predvsem na račun kitajskega povpraševanja po njihovem blagu in surovinah. Države južno od Paname so namreč tesno povezane s Kitajsko; izvoz v to državo je postal izjemno pomemben. Za Brazilijo, na primer, je Kitajska postala največji izvozni trg, kar je nekaj povsem novega. Za države severno od Paname in karibske države pa so izjemno pomembne ZDA. Te države so zelo odvisne od denarnih nakazil migrantov iz ZDA, ki so lani domov poslali 70 milijard dolarjev. V Salvadorju na primer nakazila migrantov predstavljajo skoraj petino bruto domačega proizvoda. Te države so poleg tega močno odvisne od turizma in proizvodnje za ameriški trg (Harkim 2006, 51–52).

V nalogi bomo skušali ugotoviti, do katere stopnje so razviti odnosi med Kitajsko in Latinsko Ameriko, kakšne narave so ti odnosi in kakšni so interesi obeh strani pri tem sodelovanju. Pogledali si bomo, ali kitajska prisotnost v Latinski Ameriki lahko ogrozi ameriške dolgoročne interese, ki jih ima v regiji, ter ali obstaja možnost grožnje ameriški nacionalni varnosti in njeni hegemoniji, ki jo ima na zahodni hemisferi. Namen magistrske naloge je oceniti dejanski vpliv Ljudske republike Kitajske na ameriški celini. Zanimalo nas bo, ali ta vodi k večji stabilnosti in gospodarski rasti na celini ali samo prispeva h gospodarski rasti Kitajske in vodi k spopadu dveh svetovnih velesil v latinskoameriški regiji.

1.1 Cilj in hipoteze

Magistrska naloga temelji na predpostavki, da kitajski interes v Latinski Ameriki ni samo ekonomske narave, ampak ima tudi politični in diplomatski prizvok. Politični interes je predvsem izolacija Tajvana s pomočjo 12 latinskoameriških držav, ki imajo še vedno diplomatske vezi s Tajvanom. Od 33 suverenih držav v Latinski Ameriki in na Karibih ima Kitajska uradno diplomatske odnose le z 21 državami. Torej v Latinski Ameriki obstaja delitev držav glede na države, ki imajo diplomatske odnose s Tajvanom oz. Kitajsko, ter države, ki so vedno bolj odvisne od Kitajskih oz. ameriških trgov. Čeprav naj bi Kitajska revolucionarno ideologijo zamenjala z ekonomski modelom marketinškega socializma, je zanimivo dejstvo, da so največji trgovski partnerji v regiji države, kot so: Kuba, Venezuela, Čile, Argentina in Peru.

Odnosi med Kitajsko in Latinsko Ameriko imajo pomembne ekonomske vidike, a kljub temu ne gre zanemariti dejstva, da je rastoča kitajska prisotnost v Latinski Ameriki v visokih političnih krogih Združenih držav vzbudila velike skrbi. Grožnja ameriški hegemoniji na zahodni polobli predstavlja kitajsko sodelovanje s »problematičnimi režimi«, kot sta Kuba in

Venezuela, saj neposredno nasprotujejo politiki ZDA in postavljajo Peking v neposreden spor z Washingtonom, kar predstavlja potencialno grožnjo stebru ameriške politike na zahodni polobli, Monrojevi doktrini.

Skozi nalogo nas bodo vodile naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Ekonomsko sodelovanje med LR Kitajsko in Latinsko Ameriko temelji na zadovoljevanju vse večjih kitajskih potreb po energetskih virih, cenejši delovni sili in po novih trgih.

Hipoteza 2: Kitajska prisotnost v Latinski Ameriki predstavlja grožnjo ameriški hegemoniji na zahodni polobli.

Hipoteza 3: Kitajska v latinskoameriških državah išče zaveznike za pomoč pri izolaciji Tajvana.

Cilj magistrske naloge je dokazati, da Kitajska s širjenjem svojega vpliva ne zadovoljuje samo lastnih apetitov po vse večji gospodarski moči ter s svojimi ukrepi ne zbira koalicijo proti Združenim državam Amerike. Kitajska politična moč raste sorazmerno z njeno ekonomsko močjo kar ji daje prednost pri sodelovanju z državami, ki so v finančni stiski in popolnoma odvisne od tuje pomoči.

1.2 Metodologija in struktura naloge

Magistrska naloga bo sestavljena iz uvoda, treh osrednjih poglavij in iz sklepnega poglavja. V uvodnem poglavju bodo predstavljeni relevantnost raziskovalnega problema kitajske prisotnosti v Latinski Ameriki, namen, cilj, hipoteza, metodologija ter struktura magistrske naloge.

Prvo poglavje bo namenjeno analizi virov posameznih strokovnjakov s področja geopolitike. Koncept geopolitike predstavlja dosego političnih ciljev s pomočjo ekonomskih interesov. Poskušali bomo ugotoviti, ali je temu konceptu z uvedbo ekonomskih reform konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja začela slediti tudi Ljudska republika Kitajska. Pogledali si bomo značilnosti gospodarskega razvoja Kitajske po izvedbi ekonomskih reform, ki jih je leta 1978 uvedel Deng Xiaoping in ki so prispevale k velikim spremembam na zunanjepolitičnih področjih; te so vodile do utrditve položaja Kitajske v svetovnem gospodarstvu.

Drugo poglavje bo namenjeno državam Latinske Amerike. Primerjali bomo razvoj gospodarstva pred vstopom in po vstopu Kitajske v latinskoameriško regijo. Analizirali bomo njene prednosti in slabosti. Z vidika številnih strokovnjakov bomo pogledali zgodovino odnosov z ZDA in politični položaj držav v regiji. Osredotočili se bomo predvsem na države, ki so v tesnejših odnosih s Kitajsko, torej na Argentino, Kubo, Venezuelo, Čile in na Peru. Skušali bomo dokazati, da se zaradi političnega stanja v državi in nestrinjanja s politiko, ki jo vodijo ZDA, čedalje bolj obračajo na Kitajsko. S pomočjo analize strokovnih člankov bomo analizirali prednosti in slabosti približevanja Kitajski in oddaljevanja od Združenih držav Amerike.

Zadnji najobsežnejši del bo namenjen oblikam odnosov med regijama. Prvi del tega poglavja bo namenjen ekonomskemu sodelovanju med regijama. Kitajski cilji v latinskoameriški regiji so predvsem potreba po energetskih virih in materialih, potrebnih za njihov gospodarski razvoj Kitajske. Zanima jih dostop do latinskoameriških trgov z zagotovitvijo izvoza njihovih izdelkov. Pogledali si bomo, ali takšen odnos prinaša Latinski Ameriki korist ali samo poceni delovno silo ter s tem večjo brezposelnost in manjšanje kakovosti življenja ljudi. Drugo poglavje bo namenjeno kitajsko-tajvanski tekmi za južnoameriške trge. Medtem ko ostaja ekonomski interes še vedno primarni interes kitajske prisotnosti v Latinski Ameriki, pa Kitajska vedno bolj v ospredje postavlja interese združitve Tajvana s celino. Tajvan si prizadeva za razglasitev neodvisnosti in mednarodno priznanje, medtem ko ga Kitajska skuša izolirati in preprečiti gospodarske odnose Tajvana z Latinsko Ameriko. V tem poglavju si bomo pogledali zgodovinsko ozadje kitajsko-tajvanskega spora ter njuno tekmo za latinskoameriške trge. Tretje poglavje bo namenjeno odnosu Kitajska – ZDA. Dejstvo je, da kitajska prisotnost v Latinski Ameriki vznemirja ameriško politiko predvsem z vidika zgodovinskih vezi, ki jih ima Latinska Amerika z ZDA, ter z vidika ogrožanja nacionalne varnosti. Analizirali bomo zgodovinske odnose Latinska Amerika – Kitajska ter kakšno stopnjo ogroženosti dejansko predstavlja Kitajska prisotnost v južnoameriški regiji.

V sklepnem delu bomo preverili na začetku podano hipotezo na osnovi zapisanega v nalogi in s tem povezane literature strnili ugotovitve ter skušali opredeliti možnosti za nadaljnje sodelovanje med državami.

Za preverjanje zastavljenih hipotez bomo v nalogi uporabili predvsem teoretični pristop. Z deskriptivno analizo in analizo temeljne literature bo naloga najprej postavila teoretični okvir in opredelila glavne pojme, povezane s problematiko.

Za proučevanje Kitajske in Latinske Amerike bomo uporabili primarne in sekundarne vire. Kot pomemben kvalitativni vir za proučevanje odnosov med Latinsko Ameriko in Kitajsko bo služila tuja literatura, predvsem številni strokovni članki in poročila, ki jih strokovnjaki in mednarodne organizacije v večini primerov objavljajo na spletu. Skušali bomo primerjati mnenja strokovnjakov s področja odnosov med Kitajsko in Latinsko Ameriko ter te odnose analizirati najprej z zgodovinskega vidika, nato pa še s političnega in z gospodarskega.

Kvantitativni del, torej analiza, obsega dejanske trgovske menjave, naložbe in sredstva razvojne pomoči; temeljil bo na analizi in interpretaciji sekundarnih statističnih podatkov Svetovne trgovinske organizacije, Eurostata, Medameriške razvojne banke in drugih. S pomočjo teh podatkov želimo določiti, kako obsežno je dejansko sodelovanje med Kitajsko in Latinsko Ameriko ter kako pomembna je dejansko Latinska Amerika za Kitajsko.

2 KITAJSKA

2.1 Geopolitični položaj Kitajske

Geopolitika je disciplina, ki analizira odnos med geografskimi dejavniki in političnimi odločitvami, predvsem z vidika možnosti in pogojev, ki jih prvi narekujejo drugim. Pojem geopolitika prvi uporabi švedski politolog Rudolf Kjellen na začetku dvajsetega stoletja. Geopolitika je zanj posebna analiza zunanje politike nacionalnih držav, ki jo pogojujejo prostorski dejavniki. Pri tem niso mišljeni zgolj »fizični« dejavniki, temveč predvsem medsebojni odnos prostorsko opredeljenih političnih entitet. Geopolitika torej zahteva politično analizo tako notranjega kot zunanjega geopolitičnega konteksta (Simoniti v Parker 1997, 10). Tako je geopolitika po Yvesu Lacostu (Parker 1997, 10) predvsem predstava, ki jo imajo geopolitični subjekti o teh odnosih v funkciji svojih interesov in zgodovinskih pravic. Te predstave nato bistveno vplivajo na splošno razumevanje in posledično tudi na politične odločitve. Haushofer trdi, da je »geopolitika ena od tistih redkih sredstev, ki omogoča tisočim ljudem, ki živijo v istem življenjskem prostoru, enoten pogled na svet glede temeljnih vprašanj« (Haushofer v Parker 1997, 15). Za Spykmana pomeni geopolitika »gledati na varnostna vprašanja države z vidika njenih geografskih značilnosti, da lahko zaključke državniki neposredno uporabljajo pri oblikovanju zunanje politike« (Spykman 1944, 5). Eno enostavnejših definicij je podal Philippe Defarges (Parker 1997, 10), ki pravi, da geopolitika preučuje odnos med prostorom in politiko ter način, kako prostorske danosti vplivajo na politika in politiko.

Enotna definicija geopolitike ne obstaja, vendar večina definicij odraža stanje in napetosti mednarodnega sistema, v katerem so nastale. Omenjene opredelitve geopolitike spremlja tudi zgodovinska komponenta, kar pomeni, da se je njeno razumevanje spreminjalo skozi zgodovino in je vedno odražalo tedanji mednarodni politični sistem, razmerje sil med državami in pomen moči držav pri doseganju lastnih interesov. Torej, ne obstajajo niti »načela« niti »objektivni geopolitični zakoni.« Vedno so subjektivni, obstajajo pa le v določeni geopolitični misli in se uporabljajo za »nacionalne« geopolitične hipoteze, teorije, strategije in politične scenarije. Odvisni so od vsakokratnih interesov, razpoložljive tehnologije in sistema kulturnih vrednot, na podlagi katerih se oblikujejo (Parker 1997, 27).

Geopolitika zato ni znanost, temveč organiziran premislek za kasnejšo politično akcijo, uperjeno v določen geografski prostor. Odraža interese in cilje nekega določenega političnega

subjekta. Prav tako jo zanimata moč in sposobnost delovanja tega subjekta v odnosu do drugih političnih subjektov, ki delujejo na istem ozemlju (Parker 1997, 30).

Razumevanje geopolitike v zadnjem stoletju, ki se ujema s preučevanim časovnim obdobjem tega dela, zajema politične, gospodarske in ideološke interese sodobnih držav, ki jih država poskuša doseči v mednarodnem okolju v sodelovanju ali tekmovanju z drugimi državami, pri tem pa njeno ključno komponento predstavljajo elementi njene moči. V tem delu je geopolitika opredeljena širše in zajema prizadevanja države pri doseganju svojih interesov v mednarodnem okolju (Parker 1997, 30).

Na zgornjo definicijo se bomo naslonili tudi v našem magistrskem delu. Zanimivo bo raziskati trenutni geopolitični položaj Kitajske v mednarodni skupnosti. Na začetku pa bomo pogledali nekaj njenih osnovnih geopolitičnih značilnosti.

Ljudska republika Kitajska se nahaja v vzhodni Aziji ter s svojimi 9,5 milijoni km² velja za tretjo največjo državo na svetu. Razdeljena je na 22 provinc, 4 mestne uprave in 5 avtonomnih regij. Glavno mesto je Peking. Prisotni so skoraj vsi podnebni pasovi, od tropskega podnebja na jugu do subarktičnega na severu. Zahodni del, ki velja za slabo poseljenega, manj razvitega, vendar bogatega z rudninami, prekrivajo predvsem gorovja, planote in puščave. Vzhodni, gosto poseljeni del pa se je razvijal predvsem na prostranih nižinah ob deltah velikih rek, kjer je veliko rodovitne zemlje. Prebivalstvo, ki šteje 1,3 milijarde ter s tem uvršča Kitajsko med najbolj obljudene države na svetu, se kljub vladnim omejitvam letno povečuje za 11–12 milijonov ljudi. Veliko število prebivalstva pomeni za Kitajsko stalno nevarnost za nadaljnji razvoj in stabilnost, hkrati pa je tudi mogočen strateški potencial, kar je večkrat izjavil tudi sam Mao Zedong. Tudi v sedanjih razmerah tako številčno prebivalstvo predstavlja vojaško silo z velikim potencialom. Številnost prebivalstva lahko negativno vpliva na kitajsko, svetovno ter evropsko ekonomijo. Ob morebitni nesposobnosti Kitajske, da nahrani skoraj milijardo in pol prebivalcev, lahko hitro pride do destabilizacije svetovnega trga s prehrano (Cencen 2010, 75).

Po višini BDP se uvršča na sedmo mesto, zaradi skromnega financiranja šolstva pa kvalificirane delovne sile primanjkuje. Kot na ostalih območjih Azije tudi tu vlada kulturna pestrost. Raznolika geografska območja pogojujejo razlike v jeziku in verovanju. Celotno Kitajsko pa je, tako pri vsakdanjih opravilih kot v poslovnem svetu, močno zaznamovala več

kot tisočletje in pol trajajoča tradicija konfucianizma, ki zapoveduje dosledno upoštevanje hierarhije (CIA, The World Factbook 2006).

Svetovni veletoki Yangze, Huang He, Mekong, Amur predstavljajo veliki vodni potencial za Kitajsko. Reke pomenijo pomemben naravni vir energije, ki bo v prihodnosti ob vse večjih energetske potrebah ključnega pomena pri nadaljnjem razvoju Kitajske. Poleg tega predstavljajo reke pomembne transportne poti, možnosti izgradnje namakalnih sistemov in nastanka večjih mest ob samem toku in v deltah. Država je bogata z raznovrstnimi rudninami. Kitajska danes zaradi hitrega gospodarskega razvoja porabi več surovin kot katerakoli druga država na svetu. Velja za največjega porabnika bakra, jekla, železove rude, soje in drugega največjega porabnika nafte in energentov, takoj za Združenimi državami Amerike. Največji energetski vir je črni premog. Zaloge nafte, ki so bile v začetku osemdesetih let glavno gonilo zunanje trgovine, so danes izčrpane, nekatere pa zaradi pomanjkanja vlaganj v izgradnjo kapacitet slabo izkoriščene, zato štejemo Kitajsko med neto uvoznice nafte, kar vpliva na današnjo svetovno rast cene derivatov. V političnem smislu je Kitajska enopartijska država, ki ji vlada kitajska komunistična partija. To se močno odraža na gospodarskem sistemu; некоč zaprto in plansko gospodarstvo v zadnjih petnajstih letih sicer previdno uvaža tržne reforme, ki pa ne smejo ogroziti enopartijskega sistema. Poleg ZDA ima Kitajska največ tujih naložb na svetu (Rogers 2008, 132).

Kitajska meji na največ držav na svetu, z izjemo Rusije. Od zahoda proti vzhodu meji na: Pakistan, Afganistan, Tadžikistan, Kirgizijo, Kazahstan, Mongolijo, Rusijo, DLR Korejo, Vietnam, Laos, Mjanmar, Indijo, Butan in Nepal. Poleg naštetih meji na morju še na Republiko Korejo, Japonsko, Filipine, Brunej, Malezijo, Indonezijo in Tajvan¹. Do nedavnega je bilo najresnejše kitajsko varnostno vprašanje SZ, na katero je Kitajska mejila na več kot 6000 kilometrih. Ta meja je do konca 80. let 20. stoletja predstavljala najdaljšo mejo z možnostjo vojaškega konflikta na svetu (Dupuy 2013, 126). Poslabšanje kitajsko-sovjetskih odnosov v poznih petdesetih in začetku šestdesetih je povzročilo napetosti vzdolž 4.380 km dolge meje med Kitajsko in Sovjetsko zvezo. Pogajanja o rešitvi mejnega vprašanja so trajala od začetka 90. let, končni sporazum pa sta državi podpisali leta 2004, leta 2001 pa sta sklenili »strateško partnerstvo«. Skupaj z državami Srednje Azije tvorita Šanghajsko organizacijo za sodelovanje. Kljub temu Kitajci načrtno poseljujejo velika ozemlja ruskega Daljnega vzhoda

¹ Po obstoječi ureditvi obstaja mejni režim tudi s Tajvanom.

in Sibirije, ki jih je carska Rusija v procesu ozemeljskega širjenja od konca 16. do začetka 20. stoletja iztrgala čedalje bolj šibkemu Kitajskemu cesarstvu. Državi tekmujeta za prevlado v Srednji Aziji in Mongoliji, Kitajsko in Rusko elito pa resnično družita zgolj odpor do globalne hegemonije ZDA. Kljub vsemu pa Kitajska dejansko potrebuje Rusko federacijo, saj je njena surovinska baza (nafta, zemeljski plin, železo, les, premog, mangan, baker ...) in trg za kitajske končne izdelke. Kitajci od Rusov kupujejo orožje in vojaško opremo (Cencen 2010, 70).

Indija je vsekakor druga država v azijsko-pacifiškem prostoru, ki se lahko postavi ob bok Kitajski. Državi sta že desetletja strateški rivalki, njune odnose pa obremenjuje več težko rešljivih odprtih vprašanj. Eno takih je nerešeno vprašanje meje med Indijo in Kitajsko. 890 km dolgo mejo med Indijo in tedaj Tibetom (po zasedbi Tibeta s strani kitajske armade pa Kitajsko) je v procesu oblikovanja vmesnih območij okoli britanskih južnoazijskih kolonij leta 1913/1914 potegnil britanski zunanji minister Henry McMahon – na osnovi konvencije Simla, ki so jo dogovorile delegacije Velike Britanije, Tibeta in Kitajske. McMahonova meja je britansko-indijsko mejo potisnila globlje v Tibet, o čemer sta se strinjali britanska in tibetanska stran. Kitajci sporazuma in dogovorjene meje niso nikoli sprejeli in so nasprotno zahtevali zase (tedaj formalno Tibet) ozemlje daleč nazaj v Indijo – vse do meje ravnine Asam. Danes je na tem spornem kosu ozemlja indijska zvezna država Arunachal Pradesh, ki jo Kitajci seveda ne priznavajo in še vedno ta 90.000 km² velik sporni del zahtevajo zase. Poleg tega zahtevajo še 2000 km² na osrednjem delu med Indijo in Kitajsko. Kitajska zaseda okoli 38.000 km² indijskega ozemlja v pokrajini Jammu in Kašmir. Pakistan pa je leta 1963 prepustil Kitajski še 5183 km² indijskega ozemlja v pakistansko zasedenem delu Kašmirja (India – China Border Dispute 2009, 1-2; Hoffman 1990; Garner 2001; Whiting 1975 v Ferfila 2011, 360). Izgledi, da se mejno vprašanje reši, so po ocenah strokovnjakov zelo majhni. Kitajci naj bi bili prepričani, da bi se Indija morala odreči znatnemu delu svojega ozemlja, če bi hoteli doseči sporazum. Brez tega bi Indija preveč pridobila in bi lahko ogrozila kitajski vzpon. Kitajska pa z nerešenim mejnim vprašanjem ohranja Indijo v negotovosti in računa na njeno »zgodno obnašanje« na področjih, ki so izjemno pomembna za Kitajsko – Tibet in Tajvan. Kitajska se v nastopu proti Indiji poslužuje politike povezovanja z malimi državami. Na prvem mestu s Pakistanom, Bangladešom, Mjanmarjem, Šri Lanko in Nepalom, medtem ko Indija sklepa strateške povezave z Vietnamom in Tajvanom. Treba pa je dodati, da po drugi strani LR Kitajsko in Indijo vežejo tudi nekateri skupni geopolitični in gospodarski interesi, ki v določeni meri blažijo siceršnje rivalstvo med

njima. Ti skupni interesi so: vzpostavitev multipolarne mednarodne ureditve, nadaljnja krepitev že zdaj razvejanega gospodarstva, znanstveno-tehnološko in kulturno sodelovanje, boj proti islamističnemu terorizmu itd. (Ferfila 2011, 367–369).

Zaključimo lahko, da sta tako Indija kot Kitajska nezaupljivi in sumničavi druga do druge in v vzponu ene vidita nevarnost in oviranje druge. Vseeno pa usklajujeta medsebojne odnose na dovolj harmoničen način in se vse bolj gospodarsko povezujeta.

Zadnja od treh velesil v regiji je Japonska. Japonsko je ponovni vzpon LR Kitajske na položaj osrednje velesile azijsko-pacifiškega območja spravil ne le v znatno manj ugoden geopolitični položaj, temveč je skupaj z že skoraj dve desetletji trajajočo gospodarsko stagnacijo povzročil tudi globoko krizo nacionalne samozavesti dežele vzhajajočega sonca. Podobno kot indijsko-kitajske tudi japonsko-kitajske odnose obremenjuje nerešen ozemeljski spor, in sicer zaradi otočja Diaouju (japonsko: Senkaku) ter pripadajočih ekskluzivnih ekonomskih con v Vzhodno kitajskem morju, predvsem pa so odnosi med obema največjima državama na Daljnem vzhodu kronično zastrupljeni zaradi brutalnega japonskega ekspanzionizma na račun Kitajske, ki se je začel leta 1894 s prvo japonsko-kitajsko vojno in je trajal vse do leta 1945, ko so ZDA dokončno porazile cesarsko Japonsko v drugi svetovni vojni. 127-milijonska Japonska po eni strani že vsaj 15 let krepi svoje oborožene sile – zlasti mornarico – in pogloblja zaveznitvo z ZDA, po drugi strani pa so v japonski politiki in javnosti nasploh vse močnejši glasovi, da bi bilo za prihodnost Japonske še najbolje, če bi prišlo do "zgodovinske sprave" z LR Kitajsko in da se bodo morali Japonci pač sprijazniti z dejstvom, da bodo poslej v regiji "številka dve" (Cencen 2010, 70).

Torej, če je bilo 20. stoletje »ameriško stoletje«, bo 21. stoletje pripadalo Aziji. V 70-ih in 80-ih letih je svet osupnil nad »gospodarskim čudežem« v Jugovzhodni Aziji, ko so se začeli vzpenjati »azijski tigri«. Beležiti smo začeli visoko stopnjo gospodarske rasti in iz zaostale države se je Kitajska prelevila v pomembno mednarodno trgovsko partnerico. Z zgodovinskega zornega kota je bila Kitajska večji del zgodovine velika in stabilna centralno upravljana država, ki je imela le krajša obdobja nestabilnosti. Kitajska ni doživela izkušnje, da bi tuja sila vladala nad večino njenega ozemlja. Obstajale so koncesije tujcem v pristaniščih in notranjih mestih, prvi kolonialni vdor pa so doživeli šele 1931. leta, ko so Japonci zasedli Mandžurijo, in 1937. leta, ko so zasedli celinske dele vzhodne in osrednje Kitajske. Kljub temu pa je bil odnos Kitajcev do tujcev zelo sovražen. Izgon tujcev in prekinitvev ponižujočih

koncesij je pomenil pomemben cilj kitajskega nacionalizma in boja za neodvisnost. Skozi večji del svoje zgodovine je imela močno osrednjo oblast, ki jo je upravljala kot unitarno državo. Poziv k ponovni združitvi Kitajske v zgodnjem 20. stoletju je pomenil poziv k ponovni centralizaciji osrednje avtoritete (Ferfila 2011, 342–345).

Že v 13. stoletju je bila Kitajska povezana v skupni trg, imela je enotno vlado nad celotnim ozemljem. Vzpostavila je enak davčni sistem in enak tip lastništva po celotni državi. V občudovanju marksizma, stalinizma in maoizma se je Kitajska obračala na državni aparat, vlado in birokracijo kot glavni razvojni motor in istočasno razvila dobršno dozo sumničavosti do zasebnega sektorja. Poseben pečat v državi, ki je ideologijo postavil pred prakso in družbenoekonomsko stvarnost, je pustil predsednik Mao Zedong. Sledilo je obdobje državno vodene in nadzorovane industrializacije. Proizvodnja strojev, jekla in cementa je bila osrednja značilnost procesov modernizacije, ki jo je Kitajska uresničevala v avtoritativnem političnem okviru. Leta 1978 je na oblast prišel Deng Xiao Ping, s katerim je Kitajska stopila na »kapitalistično avtocesto« hitreje kot katerakoli socialistična komunistična država doslej. Deng je najprej reformiral kmetijski sektor, uvedel vaška in mestna podjetja, reorganiziral podjetja v državni lasti in odprl vrata tujem kapitalu (Ferfila 2011, 342–345).

Azijsko-pacifiška regija postaja novo geopolitično središče svetovnega gospodarskega, vojaškega in politično-diplomatskega dogajanja. Zasluge za to ima v največji meri LR Kitajska, ki si je pridobila moč in voljo za oblikovanje regionalnega, če ne mednarodnega sistema skladno s svojimi interesi. Kitajski politični vpliv raste skupaj z njeno gospodarsko močjo. Razvoj Kitajske v zadnjih letih je zgodba o uspehu. Kitajski je s procesom gospodarskih reform uspelo doseči tisto, za kar je zahodni svet potreboval več sto let. Gospodarske reforme so Kitajsko transformirale v pomembno silo svetovnega gospodarstva.

2.2 Gospodarski razvoj Kitajske

Kitajsko gospodarstvo lahko označimo kot velik gospodarski sistem. Ena od posebnosti velikega gospodarstva je, da ima večjo vztrajnost in je zato manj občutljivo na zunanje vplive, po drugi strani pa je težje doseči premike, kadar bi ga na primer iz mirovanja želeli pognati v nov zagon, oziroma kadar bi bilo treba njegovo prehitro dinamiko nekoliko upočasniti. Druga posebnost velikih gospodarskih sistemov je sorazmerno velika stopnja samozadostnosti. Malo pred koncem 19. stoletja je bila Kitajska še skoraj povsem samozadostno tržišče. Veliko gospodarstvo se zaradi večje samozadostnosti in manjše odvisnosti od zunanje trgovine veliko

lažje zapre pred zunanjimi vplivi. Tako zapiranje od zunanjega sveta je običajno posledica politične odločitve, da bi čim bolj zmanjšali stike s tujino in s tem preprečili širjenje tujih vplivov, kar naj bi pomagalo ohranjati trdnost političnega sistema. Država se z zaprtostjo gospodarskega sistema zavaruje pred neugodnimi gospodarskimi vplivi in ji ni treba spoštovati določenih mednarodnih pravil. Pomanjkljivost takšnega sistema je predvsem v tem, da država začne izgubljati stik s tehničnim in tehnološkim napredkom v svetu. Kitajska se je po sporu s Sovjetsko zvezo in prekinitvi gospodarskih stikov z njo v šestdesetih letih hermetično zaprla in je začela izgubljati tekmo s časom. Slabe izkušnje so jo v sedemdesetih letih vodile v postopno odpiranje, ki se je s politiko reform nato še močno pospešilo in jo do konca 20. stoletja povsem vključilo v mednarodno skupnost (Saje in sodelavci 2006, 137–138).

Pomembno vlogo v kitajskem gospodarstvu pred drugo svetovno vojno so imeli tujci. Nadzorovali so velik del sodobnejših področij kitajskega gospodarstva, ki so bila večinoma skoncentrirana v velikih mestih ob morju in vzdolž Dolge reke. Za Kitajsko gospodarstvo v prvi polovici 20. stoletja je bila značilna dvojnost: na eni strani še skoraj povsem tradicionalno podeželje, obremenjeno s prenaseljenostjo in hudo socialno krizo, na drugi strani sodobnejša obalna mesta, v katerih so pretežno gospodarili tujci in maloštevilni domači kapitalisti. Bedo sta poglobili še japonska okupacija in državljanska vojna. Ob ustanovitvi LR Kitajske je na podeželju živelo več kot 85 % vsega prebivalstva. Razvoj modernega gospodarstva ni bistveno spremenil razmerja med mestnim in podeželskim prebivalstvom, saj je država namerno preprečila nenadzorovano preseljevanje prebivalstva. Nadzor nad gibanjem prebivalstva je deloval tako, da se ljudje niso mogli svobodno preseliti v drugo upravno enoto, ampak so za to potrebovali posebno privoljenje lokalnih oblasti, ki dovolijo prenos njihovih dokumentov v nov kraj bivanja. Posebno težko je bilo doseči spremembo kmetijskega statusa v mestnega in preselitev s podeželja v mesto. Delež podeželskega prebivalstva tudi v današnjih časih ostaja sorazmerno visok in je leta 2004 znašal 60 % (Saje 2007, 138–139).

Komunistična partija Kitajske KKP je po ustanovitvi LR Kitajske v obdobju 1949 do 1952 vodila politiko obnove. V tem času je nadzoroval in upravljal finančno in ekonomsko delo namestnik premierja, Chen Yun. Stabiliziral je cene na trgih in ukrotil galopirajočo inflacijo. Bil je prvi, ki je začel z resno borbo ter se postavil po robu dobičkarskim prodajalcem, ki so nenadzorovano povišali cene na trgu. Leta 1953 je bil sprejet petletni plan uresničevanja politike socialistične izgradnje in preobrazbe. Prvi petletni plan (1953-1957) se je zgledoval

po sovjetskem modelu. Ustanovili so visoko centraliziran administrativni sistem, ki je imel nadzor nad vsemi ključnimi podjetji in drugimi institucijami, ki so jih nacionalizirali. Celotno gospodarstvo naj bi delovalo kot partijsko-državni upravni aparat, ki je združeval politične, ekonomske in družbene funkcije. Vedno več investicij so vlagali v težko industrijo in ker je industrializacija potekala v slabo razvitem in pretežno kmetijskem gospodarstvu, za tako velik obseg investicij ni bilo na voljo drugih sredstev, kot da so jih vzeli iz kmetijstva. Prva petletka je bila kljub temu na začetku popoln uspeh, saj je dosegla izjemne rezultate: industrijska proizvodnja je rasla letno za 18 %, medtem ko se je kmetijska proizvodnja povečala z letnim povprečjem 4,5 %. Kljub začetnim gospodarskim uspehom je stalinistični model pokazal svoje pomanjkljivosti, saj je nadomestitev trga s centralnim planiranjem vodila v pomanjkanje konkurence in v prekomerno rast birokracije. Drugi problem je bil, da je črpanje virov iz kmetijstva za rast težke industrije oviralo razvoj podeželja. Zaradi pretiranega birokratskega nadzora so sistem označili za neučinkovit in neuporaben za hiter vzpon gospodarstva. Kot reakcija na pomanjkljivosti sovjetskega modela sta se v tem obdobju pojavila dva nova konkurenčna sistem. To sta tako imenovani maoistični in zmerni leninistični model (Saje 2007, 141).

Ko so leta 1958 začeli izvajati drugi petletni plan (1958-1962) je nenadoma prišlo do političnega zasuka. Začela se je politika velikega skoka naprej. Mao Zedong je zahteval hitrejšo družbeno preobrazbo in še hitrejšo gospodarsko rast, čeprav so se zaradi izjemnih investicijskih naporov prvega petletnega plana že kazali znaki pregretega gospodarstva. Da bi dosegli izjemen razvoj, so se vsi vključili v industrijsko proizvodnjo in tako so vsi, ne glede na svoj izvor, postali proletarci. Ob koncu leta 1958 je po vsej državi stalo okoli 600.000 dvoriščnih plavžev. Z ustanovitvijo komun leta 1958 je Mao Zedong začel gojiti iluzijo o ustanovitvi družbenega sistema, ki bi temeljil predvsem na izkoriščanju vseh potencialov ljudskih množic. Spodbujal je združitev 700.000 kmetijskih zadrug v samo 26.000 ljudskih komun s centralizirano upravo. V smeri socialistične preobrazbe so kolektivizirali vso zemljo in pomembnejšo privatno lastnino, kot so hiše in živina. V času »velikega skoka« niso bili pozorni na kvaliteto in pestrost izdelkov, ker je imela prioriteto količina proizvodov. Tako samovoljno odločanje ni le zadušilo vpliva trga, ampak je ustvarilo tudi velika nesorazmerja med posameznimi gospodarskimi panogami. Najbolj zaskrbljujoče izgube so bile v kmetijstvu, kjer je »velik skok« pripeljal do povprečnega padca za 9.7 % v kmetijski proizvodnji in do velikih lakot v naslednjih letih, kar je povzročilo smrt okoli 15 milijonov

ljudi. (Zhang 1997, 14–15). Zaradi tega Kitajska po letu 1958 doživi resnično nazadovanje v gospodarskem razvoju.

Po smrti Mao Zedonga so se začele izvajati reforme. Decembra 1978 je potekalo tretje zasedanje plenuma CK, na katerem so sprejeli odločitev za začetek gospodarskih reform, za katere je dal pobudo Deng Xiaoping. Med najpomembnejše sklepe tega zasedanja sodi sklep, da je na Kitajskem končano obdobje velikih in burnih množičnih razrednih bojev in je nastopil čas, ko je nujno prenesti težišče dela partije in ljudstva na »socialistično modernizacijo« (Saje 2007, 153). Odpiranje zunanjemu svetu, ki ga je začel Deng Xiaoping še kot namestnik premierja nekaj pred Maovo smrtjo leta 1976, se je začelo ob skrbnem nadzoru konservativnih krogov. Začetek kitajske gospodarske reforme je bil zaradi okoliščin neločljivo povezan s političnimi spremembami. Deng Xiaoping je najprej stabiliziral politične in gospodarske razmere, ki so bile po končani kulturni revoluciji zapletene in težko obvladljive. Celotni gospodarski sistem so nadzorovale politične elite, močno povezane z armado, ki niso poznale učinkovitega vodenja. Postopne spremembe v naslednjih dveh desetletjih so privedle do kitajske posebnosti – tržnega socializma. Šlo je za sistem, ki je omogočil nadaljnji obstoj socialističnega političnega sistema na čelu KP, obenem pa je na gospodarskem področju prihajalo do uvajanja tržnega sistema z elementi konkurence in s privatizacijo manjših podjetij (Cencen 2010, 122).

Reforme so se začele v kmetijstvu, kjer so kmetje dobili pravico do manjših obdelovalnih površin. Ko so državi prodali obvezne kvote, so preostanek lahko prodali na prostem trgu. Količina pridelkov se je bistveno povečala in s tem se je oblikovala presežna delovna sila, ki jo je bilo moč uporabiti v industriji (Cencen 2010, 122). Odgovornost za gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči je kmetom hitro vrnila veselje do dela, zato je ta reforma pomenila velik uspeh, ki je v nekaj letih preobrazil in oživel kitajsko podeželje. Vlada je spodbujala tudi specializacijo kmetov, tako da so nastale številne povsem specializirane in tržno usmerjene družine. Leta 1984 so zasebnim gospodinjstvom dovolili prenos pogodbene zemlje drugemu gospodinjstvu. Možnost prodaje pravic do obdelave zemljišča so leta 1987 še bolj poenostavili, tako da je prvič po revoluciji ponovna možna koncentracija zemljišč v rokah enega gospodarja, kljub temu da je formalni lastnik kmetijskih zemljišč še vedno država. Država je za kmetovalce uvedla posebne ugodnosti s prilagoditvami cen kmetijskih proizvodov, odobravanjem kreditov ter regulacijo davkov in odkupnega deleža kmetijskih pridelkov. Saje (2007) ugotavlja, da je krepitev gospodarstva, povečanje dohodkov kmetij in

izboljšanje življenjskega standarda kmetov postalo prvo načelo poslovanja, ki je ustvarilo dodatna sredstva za začetek reform in hitrejšo rast drugih sektorjev gospodarstva. Uspehu kmetijskih reform so sledile reforme mestnega gospodarstva s poudarkom na ustroju in upravljanju v industrijskih podjetjih (Saje 2007, 155–157).

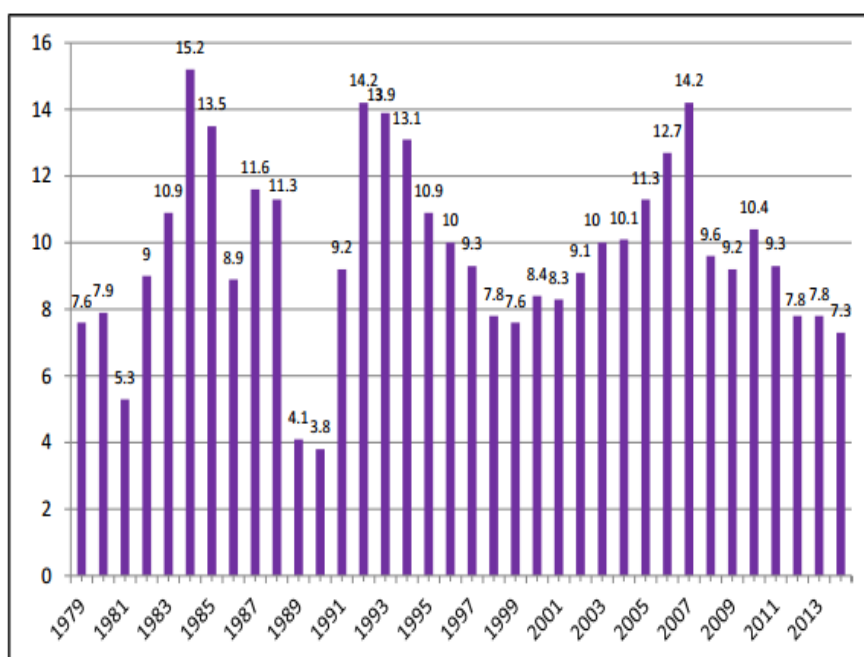
Reforme v industriji so začeli z uvajanjem materialnih spodbud. Nagrajevanje je spodbudilo prizadevnost in veselje do dela, zato je omogočilo ugodne premike v industriji ter zvišalo življenjski standard delavcev. Nov sistem upravljanja z osnovno idejo, da naj bi podjetjem ostal delež dohodka, s katerim bi lahko sama razpolagala, so uvajali postopoma. Uveljavljale so se razlike, hkrati pa je več dela in boljše delo kot tako pomenilo tudi boljši zaslužek, zato se je začela delitev dela na kvalificirano in nekvalificirano ter fizično in umsko delo (Hsu 1991). Odstotek, ki so ga podjetja lahko obdržala, je bil odvisen od zaslužka podjetja: če je imelo podjetje visoke dobičke, je lahko obdržalo 10 %, če so bili dobički zelo majhni, je lahko obdržalo 30 %, vsi ostali pa 20 %. Leta 1982 so vsa podjetja prešla v »sistem odgovornosti«. Z večjo močjo odločanja so podjetja dobila nujno neodvisnost pri planiranju, marketingu, delitvi dobička in uporabi kapitala. Postala so relativno neodvisne gospodarske enote. Razširitev odločanja v podjetjih in uvajanje konkurence so spremljala nova neskladja, ki so se pojavila med posameznimi gospodarskimi panogami. Uspešna podjetja so močno povečevala dobiček in investirala v najbolj donosne panoge. Panoge kot proizvodnja surovin ter preskrba z energijo so ostale pretežno v državni rasti in niso mogle več dohajati rastočih potreb v ostalih gospodarskih sektorjih. Ta nesorazmerja so sprožila naraščanje cen surovin, gradbenih materialov, ki ga je na tržišču primanjkovalo, to pa je vodilo v inflacijo. Vlada leta 1983 uvede nov davek na dohodek podjetij (Babones 2011), ki naj bi nadomestil dotedanje plačevanje kvot in pomagal izravnati nastala nesorazmerja. Postopno so uvedli še druge obdavčitve dohodka, tako da je podjetjem ostalo 15 % dobička (Saje 2007, 159–164).

Za zadolžena in slabo stoječa državna podjetja so ustanovili štiri državna podjetja za menedžment. Ta so prevzela dolgove slabih podjetij in se aktivno vključila v proces njihovega prestrukturiranja. Slaba podjetja so spremenili v delniške družbe in za višino njihovega dolga izdali delnice. Dolg so jim nato odkupili po nominalni vrednosti, po štirih letih pa so morali prodati svoje delnice. Zaradi omenjenega nastajanja novih zasebnih podjetij – kot hčerinskih podjetij, država ohranja lastniške deleže v velikem številu podjetij. Le malo kitajskih podjetij je povsem zasebnih. Država je delniška lastnica v večini takšnih podjetij. Obstaja pluralizirano institucionalno lastništvo, kjer so delničarji različne državne in kvazi državne

institucije. Ocenjujejo, da je v letu 2001 državno in partijsko vodstvo imenovalo še okoli 81 % glavnih direktorjev državnih podjetij in 56 % vseh višjih menedžerjev (Mahtaney 2007, 101 v Ferfila 2011, 336). Podjetja, ki so se pripravljala na borzno kotacijo, zaradi nadzorovanega dostopa na delniški trg niso povečala svoje učinkovitosti in produktivnosti. Država si je nadzor zagotovila s tem, da je državna podjetja razdelila na tista, ki so imela manjši del delnic, s katerimi so lahko trgovala, in tista, ki so imela večino delnic, s katerimi niso mogla trgovati. Borza delnic je tako ostala pod državnim vplivom in je služila kot kanal oskrbovanja države z zasebnim kapitalom (Ferfila 2011, 336). Pomembna sestavina podjetniških in drugih reform je bila odločitev o oblikovanju posebnih gospodarskih območij. Tam so se zavestno odločili za politiko hitrejšega gospodarskega razvoja, ki naj bi služila kot »vaba« za tuje investicije. Pričakovali so, da bodo posebna gospodarska območja postala proizvodna središča, kamor bo tuji kapital prinesel najsodobnejšo tehnologijo in vrhunsko znanje. Namesto tega so postala investicijska meka za proizvodnjo poceni igrač, tekstila, predelovalnih industrij in potrošnih dobrin. Velika prednost posebnih gospodarskih območij je bila poceni delovna sila ter vladno nevmešavanje s številnimi davčnimi olajšavami (Ferfila 2011, 337).

Poleg ostalih reform je Kitajska uvedla tudi institucionalne reforme, med katerimi so najpomembnejše povečanje avtonomije provinc, fiskalna reforma ter reforma finančnega sektorja. Kitajska je z reformami dosegla pospešeno gospodarsko rast. Merjeno po pariteti kupne moči je BDP od začetka reform narasel kar za štirikrat. Leta 2004 je bilo kitajsko gospodarstvo drugo največje, takoj za ZDA, čeprav ostaja BDP na prebivalca relativno nizek.

Graf 2.1: Kitajska rast GDP med leti 1979-2013



Vir: International Monetary Fund, World Economic Outlook.

Kitajska je postala močno industrializirana država, industrijski output je od leta 1878 do leta 2000 rasel po več kot 11%letni stopnji, BDP pa je v povprečju dosegel 9,6% rast. V preteklih dvajsetih letih je realna rast BDP na Kitajskem znašala v povprečju 9,9 %. S tem je njeno gospodarstvo, ki je bilo prej le obrobnegega pomena, preraslo v eno največjih gonil globalne rasti. Med letoma 2000 in 2009 se je kitajsko gospodarstvo z le 3,7 % svetovnega BDP (nominalno v USD) povzpelo na 8,1 %. Najvišjo gospodarsko rast 14,2 % je Kitajska dosegla v letu 1992, kar je povzročilo pregrevanje gospodarstva, leta 1993, ko je gospodarstvo še naprej ohranjalo visoke stopnje rasti, se je inflacija močno povečala in dosegla 17,7%. Potrebni so bili ukrepi makroekonomske politike, ki je z restriktivno politiko poskušala znižati raven inflacije. Leta 1997 se je gospodarstvo kar precej umirilo, vendar se je še vedno srečevalo s presežkom ponudbe dobrin na skoraj vseh področjih, v industrijskem sektorju so bile nizke stopnje izrabljenosti kapacitet, primanjkovalo je dejanskega tržnega povpraševanja. Leto 1998 je bilo eno najtežje v devetdesetih letih, saj je Kitajska deloma čutila posledice azijske krize. Da bi preprečila nastalo deflacijo je začela z ekspanzivno fiskalno politiko. Gospodarstvo je začelo okrevati po letu 1999, ko se je začelo krepiti svetovno gospodarstvo (Morrison v Šešek 2005, 1–48).

Hitro rast kitajskega gospodarstva ekonomisti pripisujejo visokim kapitalnim investicijam, ki so financirane iz dveh glavnih virov; domačih prihrankov in TNI in hitri rasti produktivnosti. Že v času reform je imela Kitajska visoko stopnjo varčevanja. Leta 1979 je varčevanje prebivalstva doseglo 32% bruto družbenega proizvoda, leta 2002 pa se je številka povzpela na 42% kar uvršča Kitajsko med države z najvišjo stopnjo varčevanja na svetu. V tem obdobju je večina privarčevanih sredstev izvirala iz dobičkov tistih državnih podjetij, ki so bila profitabilna in vlada jih je usmerjala v domače investicije. Ekonomske reforme, ki so vključevale decentralizacijo proizvodnje so vodile do občutnega povečanja gospodinjskih prihrankov, ti so leta 2002 predstavljali kar polovico domačega varčevanja. Drugi razlog hitre gospodarske rasti na Kitajskem pripisujejo dosežkom v produktivnosti, se pravi v povečanju učinkovitosti pri uporabi inputov. Večja produktivnost je bila po večini posledica realokacije resursov predvsem v sektorjih, ki so bili skozi čas močno kontrolirani s strani centralne vlade, kot so kmetijski sektor, trgovina in storitve. Nenazadnje so k hitri gospodarski pripomogle tudi TNI, ki so Kitajski prinesla nova znanja ter tehnologijo, zaradi česar se je produktivnost še povečala (Morrison v Šešek 2005).

Tri največje odlike kitajske gospodarske rasti lahko navedemo takole: delovna sila, predelovalna industrija in trg. Kitajska je znala pametno uporabiti dva temeljna vira, ki jih je imela v izobilju – neizmeren bazen poceni delovne sile in velik trg ter je na njuni osnovi zgradila konkurenčno predelovalno industrijo. Kitajska postaja svetovna velesila v času, ko je še vedno nerazvita država. Dohodek na prebivalca in življenjski standard, skoraj ni primerljiv z zahodnimi državami. Leta 2006 je po oceni svetovne banke kitajski kosmati narodni dohodek, merjen v cenah znašal 2004-2006 2642 milijarde dolarjev (Ferfila 2011, 337).

Graf 2.2: Dohodek na prebivalca



Vir: Agnus Maddison – Wikipedia.

Poleg reform, ki so pomembne za hiter gospodarski razvoj Kitajske pa ne smemo mimo dejstva, da je Kitajska 11. Decembra 2001 uradno postala 143. Polnopravna članica WTO². Vstop Kitajske v WTO je eden izmed najbolj pomembnih korakov v dvajsetletni kitajski zgodovini ekonomskih reform in odpiranja gospodarstva. Kitajska vedno bolj potrebuje priložnosti in varnost, ki ji jo nudi WTO sistem, da bi lahko izkoristila svoj velik razvojni potencial. Hkrati pa tudi WTO potrebuje Kitajsko, kot polnopravno in aktivno članico, da lahko velja za dejansko univerzalen oz. svetoven sistem (ibidem). Kitajska ima kot članica WTO boljši dostop do svetovnega trga dobrin in storitev ter varnejši dostop do tujega kapitala in neposrednih tujih investicij. Kot članica ima pravico izvažati svoje proizvode in storitve na tržišča ostalih držav članic WTO po carinskih stopnjah in obvezah dogovorjenih v Urugvajskem krogu pogajanj – kar vključuje tarifne ugodnosti za skoraj 100% kitajskega izvoza industrijskih izdelkov v razvite države, skoraj polovica teh proizvodov pa je carine prosta (Ruggiero v Žurga 2005).

Z vstopom v mednarodne organizacije, se je Kitajska začela odpirati svetu. S povečanjem tujega investiranja si je zagotovila nova delovna mesta, zmanjšale so se trgovinske ovire, saj so kitajska podjetja lahko svobodno izvažala in uvažala, in izboljšali so se zunanji odnosi.

2.3 Vloga Kitajske v svetu in njena zunanja politika

V prvem desetletju 21. stoletja je Kitajska druga mednarodna sila takoj za ZDA. Kitajsko rastoče gospodarstvo je postalo gonilo mednarodne ekonomske rasti zlasti v času svetovne gospodarske recesije v Evropi, ZDA in Japonskem. Kitajska ima poleg velikega vpliva na cene surovin tudi velike devizne rezerve, ki presegajo 2.6 triljonov dolarjev v letu 2010. Presežki so posledica velikih trgovinskih dohodkov in velikim pritokom kapitala od tujih naložb. Samo v letu 2010 je prejela preko 100 bilijonov dolarjev tujih investicij (Zhu, 2010). Presežke Kitajska vlaga v tuje vrednostne papirje in obveznice s čimer ohranja nizko vrednost kitajske valute napram ameriškemu dolarju, kar je koristno za kitajsko trgovino. Kitajska vlada je del presežkov porabila za nakup zalog nafte, plina in drugih virov potrebnih za rast Kitajske v prihodnjih letih (Cingressonar Research Service 2009).

² WTO je mednarodna organizacija, ki se ukvarja s pravili mednarodne globalne trgovine. Njen osnovni cilj je zagotavljanje svobodne, predvidljive in nemotene trgovine med državami, s pomočjo katere bi dosegli večjo blaginjo in premostili ostale omejitve med ljudmi teh različnih držav. WTO s sedežem v Ženevi je od leta 1995 naslednica splošnega sporazuma o carinah in trgovini GATT-a, na istoimenskem dogovoru iz leta 1947 sprejete ustanove. WTO je bila ustanovljena 1. januarja 1995, po tem ko je bil t.i. GATT preoblikovan v pogodbeno pravila globalne trgovine. V WTO je danes vključenih preko 147 držav članic med katerimi je tudi Slovenija, od leta 2001 pa tudi Kitajska (Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, 2005).

Z povezavo nacionalnih, deželnih in nekaterih zasebnih kitajskih podjetij je poglobila in razširila Kitajsko sodelovanje na svetovnih trgih. Postala je največji trgovinski partner Japonske, Južne Koreje, Tajvana, državami JZ Azije, Indije, Afrike ter Latinske Amerike. Močno se opira tudi na Evropski in Ameriški trg, kjer je drugi največji trgovec (Congressional Research Service 2010b).

Kitajska gospodarska rast je državi omogočila izboljšanje razmer na drugih pomembnih področjih. Začeli so vlagati v vojsko. Poraba zanjo se je povečala za dvomestno letno stopnjo v zadnjih dveh desetletjih. Postala je največja in najzmogljivejša vojska v Aziji. Kitajske vojaške zmogljivosti so vedno bolj izziv Ameriški moči, ki je vzdolž V Azije zadolžena za ohranitev prostega dostopa do območij blizu Kitajske in braniti Tajvan v primeru Kitajskega napada (U.S. Department of Defense, 2010). Poleg vojske Kitajska vlaga v razvoj naprednih zmogljivosti v prevozu, električno energijo in industrijo, ki naj potisnili Kitajsko k še višji konkurenčnosti gospodarstva. Prav tako so povečali izdatke za izobraževanje, zdravstvo in programe socialne varnosti (Congressional Research Services 2010b).

Kitajska je dobro pozicionirana kot edina azijska država iz sveta v razvoju med stalnimi članicami Varnostnega sveta Združenih narodov. Peking se zavzema za reforme mednarodnih finančnih institucij, ki bi dala Kitajski še pomembnejšo vlogo pri določanju svoje ekonomske politike (Glaser, 2011). Kitajska dejavno sodeluje pri novih mednarodnih združenjih, zlasti G-20, ki dajejo vedno večji poudarek interesom in potrebam velikih držav v razvoju kot sta ga imeli mednarodni gospodarski skupini G-7 in G-8. Tesno sodeluje z Brazilijo, Indijo in Rusijo, ki tvorijo novo mednarodno skupino znano kot BRIC. Pojavlja se še ena nova skupina, ki vključuje Južno Afriko, Kitajsko, Indijo in Brazilijo je znana kot BASIC (Sutter, 2006).

Ključno vprašanje med Kitajskimi elitami ostaja: Ali naj Kitajska prevzame vodilno vlogo v svetu?

Kitajski uradniki pogosto zahtevajo, da Kitajska sprejme vodilno vlogo v svetovnih zadevah. Vendar pa nedavna praksa skupaj s pogovori višjih uradnikov zunanje politike kažejo jasne

meje pripravljenosti Pekinga da prevzame tveganje, stroške in obveznosti povezanih s svetovnim vodstvom (Sutter 2010a).

Znanstvenici (Zhang in Tung 2006) iz akademije za družbene vede na Kitajskem sta postavili štiri koncepte, ki podpirajo strategijo Kitajske v svetovnih zadevah:

1. Podpora za status velesile v svetu;
2. Potreba po stabilnem mednarodnem okolju, ki podpira gospodarski razvoj Kitajske;
3. Omejitve Kitajskih voditeljev v svetovni politiki v izogib obveznosti in zahtev, ki bi ovirale rast in razvoj Kitajske;
4. Priznanje kitajskih voditeljev, da je uspeh Kitajske doma in v tujini odvisen od tesnejšega sodelovanja v svetovnih zadevah, zato se zahteva, da Kitajska prevzame več mednarodne odgovornosti kot v preteklosti;

Poleg temeljnih konceptov, ki podpirajo strategijo Kitajske v svetovnih zadevah si pogledajmo še štiri elemente, ki tvorijo sedanjo strategijo Kitajske zunanje politike:

1. Močna diplomacija, ki vključuje močna kitajska prizadevanja za ohranitev dobrih odnosov z ZDA in drugimi državami ter poudarjajo podobo Pekinga kot veliko moč doma in v tujini;
2. Pozitivna diplomacija s Kitajskimi sosedi kot varovalo in zaščita pred turbulentnimi odnosi med Kitajsko in ZDA;
3. Kitajsko sodelovanje z regionalnimi in mednarodnimi organizacijami, na katere so gledali z nezaupanjem, vendar so prišli so sklepa, da je to sodelovanje potrebno obravnavati kot koristno za Kitajske gospodarske, varnostne in druge cilje;
4. Pripravljenost prevzeti mednarodne obveznosti in zahteve;

Kot lahko vidimo je Kitajska pripravljena sodelovati a ne za ceno lastnih interesov. Po načelu "win-win« strategije Bejing jasno sporoča tujim vladam, organizacijam in ostalim partnerjem, da bo z njimi sodeloval v skupnem interesu in da Kitajska od njih ne pričakuje, da odstopajo od svojih načel in delajo stvari, ki jih običajno nebi. A kljub temu obstaja nekaj izjem k temu splošnemu pravilu. Kitajska ponavadi zahteva spoštovanje načela »ena Kitajska, ena načela« in ne dopušča državam s katerimi sodeluje stikov s Tajvanom, Dajlelamo, Falun Gong in vidnih desantov in Xinanga in drugih delov Kitajske. Torej »win-win« strategija za Kitajsko pomeni, da je Kitajska pripravljena sodelovati z drugo stranko v skupnem interesu, vendar

Peking ne bo storil ničesar, kar običajno nebi storil. V praksi to načelo kaže, da je Kitajska pripravljena prevzeti večjo mednarodno vlogo, ki povečuje kitajski nacionalni ponos in status vendar ne v zameno za večje stroške in tveganja.

Mednarodna skupnost se v zadnjem času vedno bolj zaveda nepripravljenosti Kitajske, da prevzamejo obveznosti širših mednarodnih vprašanj, ki ne nudijo neposredne »zmage« ozko opredeljenim Kitajskim interesom. Eno takih je zavrnitev izvajanja obveznosti iz naslova podnebnih sprememb, ki se je zgodilo v Københavnu leta 2009 (Suttler 2010, 9–11).

Več kot 20 let po hladni vojni so ZDA in Azijske države pripravljene na sodelovanje a kljub temu ena na drugo gledajo z nezaupanjem. Vzpon Kitajske še vedno ostaja pod vplivom politike ZDA in vlad Azijskih držav.ocene kažejo, da bodo ZDA še naprej vodilna sila v azijski regiji saj vlade azijskih držav v izogib Kitajski dominanci in njeni politiki pogosto tesno sodelujejo z ZDA. V večjem delu Azije so vlade močne in politika vlad stabilna a na žalost je Azija kot regija zelo nestabilna in države zelo nezaupljive do svojih sosedov. Kot rezultat se države obračajo na ZDA, da jim zagotovi varnost, ki jo potrebujejo za doseganje ciljev razvoja držav.

3 LATINSKA AMERIKA IN ZDA

Latinska Amerika zavzema večji del obeh Amerik torej vse panameriške države, razen Združenih držav Amerike in Kanade. Geografsko zajema ozemlje, ki se razteza od Ria Grande, meje med Teksasom in Mehiko, do južne konice Južne Amerike, vključno z nekaterimi Karibski otoki. Primerjalno je Latinska Amerika 2,5 krat večja od ZDA. Prebivalci Latinske Amerike so potomci treh rasnih skupin-Indijancev, Belih Evropejcev ter črnih Afričanov. Ime je dobila po dejstvu, da so bili kolonizatorji tega področja Latinci; t.j. Španci, Portugalci in Francozi, kar je vidno v jeziku in običajih. Na večjem ozemlju Latinske Amerike govorijo španski jezik razen v Braziliji (portugalščina), Andih (indijanski jezik), na Karibih (francoščina, angleščina in nizozemščina), v delu Mehike (predeli, kjer govorijo indijanski jezik) ter Gvatemali (preko 20 indijanskih jezikov) (Skidmore in Smith 1997, 2).

Latinsko Ameriko sestavlja 26 narodov, majhnih in velikih, katerih izkušnje obsegajo vse od vojaške diktature, demokracije do socialističnega režima Fidela Castra na Kubi. Če vzamemo za temelj Latinske Amerike latinsko poreklo, lahko rečemo, da se danes meja Latinske Amerike širi vse bolj proti severu, saj se v južne zvezne države vse več naseljujejo (ilegalni) priseljenci iz Mehike, Srednje Amerike, ... (D. Taylor 2004, 3).

Latinska Amerika se je skozi celotno zgodovino ogromno spreminjala. Skupna značilnost vseh narodov je tradicija političnega nasilja v obliki državnih udarov, atentatov, oboroženih gibanj, vojaških intervencij in socialnih revolucij. Danes se Latinska Amerika spopada z drugačnimi političnimi problemi kot je »neučinkovito izvajanje suverenosti« in »brezpravna območja« kjer delujejo narko karteli, teroristi in tihotapci orožja (Taylor 2004, 3).

Lahko rečemo, da je Latinska Amerika bogata regija z revnimi prebivalci. Že od časa odkritja in osvajanja Amerike so jo opisovali kot zakladnico naravnih surovin. Najprej se je pokazala evropska sla po zlatu in srebru, danes pa Latinska Amerika kot vir in rezerva nafte, železa in bakra, mesa, sadja in kave, surovin in živil služi potrebam drugih. Vse to blago je namreč namenjeno bogatim državam, ki z njegovo potrošnjo zaslužijo več kot Latinska Amerika s proizvodnjo. Povprečni dohodek severnoameriškega državljana je sedemkrat višji kot dohodek Latinoameričana in desetkrat hitreje narašča (Galeano 1971, 16). A kljub temu, je

Latinska Amerika še vedno regija z velikim gospodarskim potencialom, ki še zdaleč ni izkoriščen in vse kaže, da bo Latinska Amerika v prihodnosti igrala pomembno vlogo na svetovnem trgu. Ali jo bo tudi izkoristila?

3.1 Zgodovina Latinske Amerike

Edini pravi in prvi raziskovalci Amerik so bili Indijanci, kot jih je poimenoval Kolumb po svojem zmotnem prepričanju, da je odkril zahodno pot do Indije in njenega bogastva. Indijanci (azijski lovci in nabiralci) so na to celino prišli pred približno 20.000 leti, ko je bil Beringov preliv med Sibirijo in Aljasko prehodan. Naselili so se na rodovitnih ravninah Severne Amerike; drugi so šli še dlje in so se naselili v Južni Ameriki. Povsod na tem velikanskem dvojnem kontinentu je bil mogoč lov in ribolov. Toda civilizacije ni pred začetki poljedelstva. Šele poljedelstvo omogoča redno prehrano. Hranilna rastlina indijanskih poljedelcev je bila koruza. V II stoletju n.št. so nastale prve civilizacije nam poznane kot civilizacije Majev, Inkov in Aztekov (Mikuž, 1968, 138–152).

Medtem, ko so se na zahodni polobli zgoraj omenjene kulture razvile do najvišje stopnje civilizacije kar jih je obstajalo sta se na drugi strani Atlantika španska kraljica in kralj 1.1492 odločila, da bosta financirala Kolumbovo pustolovščino, ki bi jim zagotovila neposreden dostop do začimb, tropskim rastlinam in muslinom iz Orienta. Dodatna spodbuda je bilo tudi hlepenje po žlahtnih kovinah, plačilnem sredstvu v trgovskem prometu. Vsa Evropa je potrebovala srebro; žile na Češkem, Saškem in Tirolskem so bile že skoraj izčrpane (Galeano 1971, 27). Takoj za prvimi španskimi raziskovalci so prišli »konkvistadorji«, ki so bili hkrati osvajalci, roparji, uničevalci in graditelji imperijev. Pod udarci Fernanda Corteza (1518-1521) je bil uničen azteški imperij, za izginotje majevskega kraljestva je odgovoren Pedro Alvarado (1523-1524) ter Francis Pizarra (1531-1536) za uničenje obsežnega kraljestva Inkov. V bojih s staroselci so zmagovali konkvistadorji predvsem s svojo drznostjo in pogumom v veri, da so izbranci za božji boj in zmago nad pogani. Po zmagi v Mehiki im Peruju so Španci prodirali v skoraj nenaseljene predele. V obdobju osemdesetih let so osvojili ozemlje, ki sega od Kalifornije do reke Rio de la Plata in se razteza od severa proti jugu v dolžini čez 25000 km. Osvojitvam je takoj sledila politična organizacija. Cortez je dal Tenochtitlanu, prestolnici Mehike ime Mexico, Pizarro pa je ustanovil v Peruju prestolnico Limo. Po upravni ureditvi, ki se je izvedla 1.1542, je bilo vse špansko ozemlje v Ameriki razdeljeno na dve veliki podkraljevini; Novo Španijo na severu in Peru na jugu. V vsaki pod kraljevini je bilo apelacijsko sodišče »audiencias«, ki se ni ukvarjalo samo s sodstvom, temveč je sestavljalo za

Madrid poročila o delovanju in ponašanju podkralja. Istočasno kot Španija je tudi Portugalska organizirala svoj imperij v Braziliji na način zelo podoben španskemu. Najstarejše bogastvo Brazilije je bil sladkor, vendar se je večji pretok kolonistov začel šele po letu 1721, ko so odkrili zlato. Neizmerni pragozd ob reki Amazonki je ostal skoraj v celoti neraziskan do l.1850, ko so začeli prodirati v iskalci kavčukovcev; v tem času je Brazilija začela tudi na veliko pridobivati kavo (Mikuž 1968, 138–152).

Z uporabo skrajno slabo plačane indijanske delovne sile, pozneje pa tudi z uporabo črnskih sužnjev, uvoženih iz Afrike, so španski kolonisti začeli izkoriščati bogate naravne zaklade novega sveta. Velike dobičke so dajali zlasti rudniki srebra, ki so jih odpirali v Mehiki in Peruju. Močno se je na obsežnih pašniških površinah Južne Amerike razvila živinoreja, zato so nekateri kolonisti obogateli s prodajo kož; lepe dobičke so dajale tudi plantaže sladkornega trsta (Mikuž 1968, 138–152).

Med letom 1545 in 1558 so bili odkriti bogati rudniki srebra v Potsiju na ozemlju današnje Bolivije. Med letom 1503 in 1660 je v seviljsko pristanišče prišlo sto petdeset tisoč kilogramov zlata in šestnajst milijonov kilogramov srebra. Kot ugotavlja Galeano (1971) so kovine iztrgane iz novih kolonialnih ozemelj spodbudile gospodarski razvoj Evrope in lahko bi celo rekli, da so ga omogočili. Španci niso znali izkoristiti bogastva Novega sveta. Svojega kapitala niso vlagali v industrijo in razvoj ampak je ekonomski presežek odtekal v neproduktivne struge. Ameriške kolonije so bile odkrite, osvojene in kolonizirane. Niti Španija niti Portugalska nista imeli nobene koristi od neustavljivega napredka kapitalističnega merkantilizma, čeprav so bile kolonije, ki so prispevale bistveni delež zlata in srebra v njihovih rokah. Žlahtne kovine iz Amerike so ustvarile varljivo bogastvo španskega plemstva in tako zapečatile propad Španije v prihodnjih stoletjih. Ropanju nakopičenih zakladov je sledilo sistematično izkoriščanje staroselcev in črnih sužnjev, ki so jih preprodajalci ugrabili v Afriki, njihovo prisilno delo v rudniških rovih in na nahajališčih (Galeano 1971, 47).

Staroselci so bili do konca iztrebljeni v izpiralnicah zlata ali pri obdelovanju polj. Številni staroselci Hispaniole so prehiteli usodo, ki so jim jo namenili njihovi zatiralci, morili so svoje otroke in množično delali samomore. Še učinkovitejši zavezniki belih osvajalcev proti staroselcem so bili bakterije in virusi. Evropejci so s seboj prinesli koze in tetanus, različne pljučne, črevesne in spolne bolezni, rumeno mrzlico, ...(Galeano 1971, 34). Domače prebivalstvo Mezoamerike je okoli l. 1500 štelo nekje med 11 in 25 milijonov ljudi. Do l.

1625 se je zmanjšalo na 1,25 milijona (Mason 2002, 85). » V primerjavi z uničenjem ameriških domorodcev je bilo Hitlerjevo iztrebljanje židovskega prebivalstva navaden amaterski poskus » (Jančar 1995, 195). Ameriška staroselska ljudstva so bila predmet načrtnega genocida ter hkrati z nasilnim pokristjanjevanjem tudi predmet etnocida (Mayburry-Lewis 2006, 21).

Zaradi niza dogodkov od leta 1750 je bila neodvisnost Latinske Amerike mogoča, čeprav je bila situacija v regiji precej podobna kot pred desetletjem. Razpad španskega gospodarskega sistema in nastanek novih območij pomembnih za staro cesarsko strukturo je vzpodbudila nastanek novih elit manj vezanih na špansko gospodarstvo in njihovo birokratsko omrežje. Slabitev španske avtoritete v Ameriki, kjer so vladni in gospodarski ukrepi Burbonskega režima prinesle nove pristojnosti, nove uradnike in omejitve, skupaj z večjo svobodno trgovino in izboljšanje poslovanja. Reforme, ki so zajete v bourbonski socialni politiki so na eni strani ogrozile status belih elit hkrati pa povečale pričakovanja za izpolnitev nebelih množic. Povečal se je tudi stik med Špansko Ameriko in Severno Ameriko. Latinci so opazili industrijske dosežke svojih sosedov in začeli upati, da bi lahko sodelovali v isti vrsti blaginje. Elite v Latinski Ameriki so se bale sprememb, zato večina uporov do leta 1810 ni uspelo, zaradi premalo lokalne in mednarodne podpore. Uspeh v l.1810 lahko razložimo samo s spremembo v zunanjih pogojih (Hopkins 1987, 83).

Razmere v Španiji l. 1808 so bile zelo težke. Državo so napadli Francozi, kralj Fernando VII je bil zaprt. Španija je bila pod močnim francoskim vplivom vse do Napoleonovega poraza proti Angliji. Napoleon je l. 1808 ponovno osvojil Španijo, v istem letu, pa se je Špansko ljudstvo uprlo. Boj proti francoskim osvajalcem je bil tako močan, da je bil Napoleon kmalu poražen, na prestol pa se je vrnil Ferdinand VII (Krivec 2008, 2). V španski pravni teoriji je kralj vladar zato, ker so mu ljudje dodelili pravico do vladanja. Če kralj v državi ni prisoten, suverenost ljudje uresničujejo preko izvoljenih mestnih svetov. S tem argumentom so latinsko ameriške elite opravičile nastajanje lokalnih »juntas« s katerimi naj bi varovale položaj kralju Ferdinandu VII dokler si nazaj ne izbori špansko krono (Hopkins 1987, 82).

Dogodki v Španiji so vzpodbudili radikalne člane nekaterih lokalnih elit, najprej v Venezueli in Argentini, da so razglasili deklaracijo o neodvisnosti, predvsem kot odgovor na stalni francoski nadzor v Španiji. Neodvisnost držav v Latinski Ameriki je bilo delo špansko-ameriških kreolskih elit. Neodvisnost je bilo lažje razglasiti kot izvršiti. Celo v Argentini in

Venezueli, kjer je bilo gibanje za neodvisnost najmočnejše je bila potrebna državljanska vojna za vzpostavitev svobode od Španije. Nobena od Latinsko Ameriških držav ni imela nacionalno organizacijo ali izkušnje za oblikovanje vlad. Imeli pa so močne rojalistične stranke. Špansko-ameriški domoljubi so želeli, da vse države Latinske Amerike postanejo neodvisne, saj bi bile neodvisne posamezne države prešibke, da bi prevladali nad katero koli od svojih sosedov, ki bi ostali pod nadzorom Španije. Številni kraljevi uradniki in del kraljeve vojske so nasprotovali neodvisnosti. V takih okoliščinah so izbruhnile vojne za neodvisnost, na nekaterih področjih kratke, površne vojne, druge pa vojne, ki so trajale več desetletij in povzročale veliko uničenja in izgubo življenj (Hopkins 1987, 83).

Neodvisnost Brazilije kot portugalske kolonije je drugačen primer neodvisnosti kot neodvisnost špansko govorečih držav. Ko je Napoleon napadel Portugalsko so predstavniki Portugalskega sodišča pobegnili v Brazilijo, kjer so začeli izvajati obsežen program modernizacije. Kralj Joao IV je vzpostavil trgovinske odnose z Anglijo, zaposlil francoske strokovnjake, ki so posodobili arhitekturo stavb in mest v državi. V Brazilijo je skušal privabiti čim več evropskih priseljencev, da bi zmanjšali prevlado lokalnega prebivalstva. Sin kralja Joava IV je postal vodja gibanja za neodvisnost kmalu po tem, ko so francoske čete zapustile Portugalsko. Z relativno gladko pridobitvijo neodvisnosti se je Brazilija izognila materialnemu uničenju in politični nestabilnosti (Skidmore in Smith 1997, 2).

Po osamosvojitvi je bil politični sistem špansko-ameriških držav zelo nestabilen. Slonel je na podlagi zavezništev med močnimi lokalnimi voditelji, ki so se spreminjali s spremembami vlad. Novonastali narodi niso mogli ustanoviti neodvisnega gospodarstva, predvsem zaradi njihove politične nestabilnosti. Ta položaj je spodbudil rivalstvo med lokalnimi elitami za privilegij upravljanja lokalnega gospodarstva za benefit Severne Atlantske skupnosti. Neodvisnost je botrovala k nestabilnosti špansko govorečih ameriških držav v celem 19. stoletju. Odgovorni za konflikte so bili lastniki kmetijskih zemljišč, bogati vojaški poglavarji s političnim nadzorom in Severno Atlantski finančniki in trgovci katerih krediti in trgovina sta bila ekonomskega pomena. Kronična nestabilnost v regiji pa ni predstavljala problema tujim poslovnežem, saj so finančno podpirali svoje interese, večino stroškov notranjega razdora pa so nosili Latinci sami (Hopkins 1987, 84).

Vloga Evropske in Severno Ameriške trgovinske in zunanje politike v Latinski Ameriki takoj po osamosvojitvi kaže, da so se latinci teoretično osvobodili Iberijskega vpliva, a hkrati z

neodvisnostjo je naraščala odvisnost latinskih držav od Severne Amerike in Anglije (R. Barton 1997, 52). Britanija je na globalni ravni začela nastopati kot dominantna sila. Do sredine 19. stoletja so latinske države vzpostavile sistem nacionalne države, ki je bil prepleten z globalnim sistemom britanske hegemonije. V drugi polovici 19. stoletja se je povečal odstotek mednarodne trgovine, ki je Latinski Ameriki prinesla več materialne blaginje. Odvisnost od zunanjih investicij, zunanje trgovine je vse bolj naraščala. Britanija je investirala v železnice, pristanišča, banke, javne službe, podjetja in si zagotovila delež v izvozno usmerjenih ekonomijah. Izvoz blaga kot so govedina, zrna in minerali so bili gorivo Evropske industrijske revolucije. V nekaterih republikah Centralne Amerike je bila strukturalna odvisnost že ekstremna. V Gvatemali je podjetje United Fruit banana nadziral vso državno ekonomijo (Munck 2003, 26).

Tranzicijo od kolonialne odvisnosti do samostojne države je v političnem smislu najlažje razumeti kot tekmovanje med konzervativnimi in liberalnimi silami v družbi. Latinsko Ameriški konzervativci podpirajo tradicionalne iberijske vrednote, hierarhijo, red, avtoriteto, vero in so kooperativno usmerjeni, medtem ko Latinsko Ameriški liberalci 19. stoletja zavračajo zgoraj navedene vrednote. V teh vrednotah vidijo izvor regionalnega nazadovanja, tisti, ki podpirajo spremembe se opirajo na Francoske in Severno Ameriške revolucionarne ideje in ekonomski uspeh Velike Britanije, kot model za njihove novonastale države (Hopkins 1987, 84). Po koncu kolonializma so začele nastajati lokalne elite, ki so med seboj tekmovala za oblikovanje novega političnega reda. V tistih primerih, kjer neodvisnost ni privedla do prelomov družbenega reda, je bolj primerno, da se poudari konservativni značaj gibanja za neodvisnost in prenos moči z bolj svetovljanskih birokratskih elit do več deželnih lokalnih elit. Drugod sprememba političnega reda sovpada z zavestno odločitvijo s strani lokalnih elit da zgradijo nove države patentirane po evropskih in severnoameriških modelih, ki bi prekinile z Ibersko preteklostjo (Munck 2003, 27).

V Paragvaju in v Ekvadorju sta se dr. Jose Gaspar Rodriguez Francia (1811-1840) in Gabriel Garcia Moreno (1860-1875) močno opirala na tradicionalne vrednote. Oba sta strukturirala novi državi, ki sta bili v bistvu avtoritarni in teokratski. Dr. Francia je zagotovil prevlado konzervativnih družbenih sil v novi republiki z ohranjanjem tesne povezave med cerkvijo in državo. Garcia Morenov režim pa je temeljil na reakciji proti svobodnim, pro-razsvetljskim vrednotam tistih, ki so bili v Ekvadorju na oblasti od 1845 do 1860. Gospodarski kaos,

skrajna revščina domorodnih prebivalcev in močna podpora teokratskega režima so bili bistvenega pomena za utrditev diktature Garcia Morena (Hopkins 1987, 84).

V procesu izgradnje naroda so bile enako pomembne vrednote, ki so jih konservativci zavračali; politični liberalizem (s poudarkom na individualnih pravic), anticlericalism in druge vrednote razsvetljenskega gibanja. Razlike med političnimi usmeritvami so vplivale na razvoj vseh Špansko Ameriških držav v poosamosvojitvenem obdobju (Munck 2003. 29). Simon Bolivar predstavnik novega liberalnega sveta je zapisal: »Republikanska vlada: to je tisto kar Venezuela potrebuje. Načela države bi morala biti suverenost ljudstva, delitev oblasti, civilne svobode, prepoved suženjstva in odpravo monarhije in privilegijev. Potrebujemo enakost v političnih mnenjih in političnih običajih.« (Brown, 2006). Dva nerazdružljiva pogleda na državo in družbo sta bila povod večine sporov v Latinski Ameriki v 19. Stoletju.

Vladavina elit je začela razpadati pred časom mednarodne gospodarske krize leta 1929 in je dokončno razpadla v času velike depresije leta 1930. Gospodarsko-politične modele je bilo potrebno posodobiti in poiskati nove poti za prilagajanje novim razmeram v svetovnem gospodarstvu. Gospodarska kriza je močno prizadela Latinsko Ameriko, saj se je zmanjšal priliv tujega kapitala, cene surovin, ki jih je celina prodajala pa so padle. Države so se začele opirati na nov politično-ekonomski razvoj, ki je temeljil na industrializaciji. Nacionalizem je postal prevladujoča ideološka sila po večini Latinski Ameriki v obdobju po drugi svetovni vojni. V Argentini s Peronom v zgodnjih 1950-ih, do Kube s Castrom v začetku leta 1960, je bil nacionalizem glavna motivacija gibanja za družbene spremembe. Je oblika gospodarskega nacionalizma, ki ponuja kritiko vedno večjega tujega vpliva nad gospodarstvi Latinske Amerike (Gwynne in Kay 2004, 3–19).

Če je bil nacionalizem glavna ideologija je bila nacionalna država glavna gonilna sila razvoja v povojnem obdobju Latinske Amerike. Poseganje države in njena sposobnost, da ustvari dinamični kapitalistični razvojni proces je bil znak te dobe. To je bila v veliki meri državna naložba, ki je položila temelje za gospodarsko rast od sredine leta 1950 dalje in pogoje za tuje vlagatelje. To je bila država, zlasti v Braziliji, ki je ustvarila močni industrijski sektor. Državna intervencija je bila odločilna pri organizaciji naraščajočega delavskega razreda v sindikatih, ki nadzorujejo delavce in so jih mobilizirali kot podpora državi. V nekaterih izjemnih primerih, kot v z nafto bogati Venezueli je država skoraj popolnoma odgovorna za

oblikovanje nacionalne industrije, ki se želi izogniti katastrofi, ko se bo bogastvo nafte posušilo (Gwynne in Kay 2004, 3–19).

Model socialno ekonomskega razvoja se je pojavil pod okriljem nove svetovne sile in sicer Združenih držav Amerike. Povojni val ameriških naložb je bil usmerjen predvsem v proizvodnji sektor, medtem ko so bile britanske naložbe usmerjene bolj v gospodarstvo javnih služb in agrokulture. To je privedlo do prave internacionalizacije notranjega trga. V letih 1950-1960 so se države Latinske Amerike močno industrializirale. V primeru Brazilije, se je industrializacija začela že l. 1930 in nadaljevala kljub vojaškemu režimu po l. 1964. V Braziliji lahko vidimo tesno sodelovanje med zasebnim in javnim sektorjem in vse večji razvoj agrokulture. Argentina se je industrializirala prej kot Brazilija a zaradi šibke vlade so bile investicije slabe in industrializacija počasna. Mehiška industrializacija je imela temelje v javnem sektorju in protekcionizmu. Čile in Kolumbija pa sta imeli močan izvozni sektor in sta dosegli visok nivo industrializacije predvsem na račun odprte ekonomije. V zgoraj navedenih državah je industrializacija z utrditvijo notranjega trga privedla do precejšnje socialne raznolikosti. Poudarjena je bila družbena delitev dela in delovno prebivalstvo je skokovito naraslo. Pojavili so se novi politični pakti tudi z vključitvijo poslovnih in industrijskih elit v upravljanje države. Pojavijo se prvi vzorci potrošniške družbe. Industrializacija in rastoča poraba sta večino prebivalstva vključila v nacionalno družbo in s tem v politični proces (Gwynne in Kay 2004, 3–19).

Še ena različica nacionalnega modela je razvoj Kube. Revolucija l. 1959 je prinesla na oblast Fidela Castra in nadaljevala s centralno planskim gospodarstvom. V prvem desetletju po revoluciji je bil s pomočjo Sovjetske Zveze plan vzpostaviti centraliziran sistem gospodarstva. Socialni dosežki revolucije so bili precejšnji in odvisnost od sladkorja se je na račun industrializacije zmanjševala. Kuba je bila socialistična država v Latinski Ameriki in je še danes ena zadnjih »trdnjav komunizma«. Vzpostavitev komunističnega režima na Kubi je pomenilo kolaps demokracije v Latinski Ameriki. Kubi je sledila Brazilija l. 1964, ki je z vojaškim udarom končala populistični cikel, ki se je začel z Vargasom v l. 1930. Do leta 1970 si bili vojaški režimi vzpostavljeni po celem kontinentu (Kirby 2003, 127).

V Argentini se je 24.03.1976 zgodil vojaški udar. Na prvi pogled se je zdelo, da je to le še eden od vojaških udarov, ki so zaznamovali Argentinsko zgodovino. A kmalu po udaru so bile prepovedane vse politične aktivnosti, pravica do stavke je bila ukinjena in vojska je

intervenirala v številnih sindikatih, vse to skupaj s politiko katere glavni cilj je bil tržno gospodarstvo. Zakaj vlade v Argentini in Braziliji niso zadušile vojaškega udara kot se je to zgodilo že v preteklosti? Vplivni interpretatorji vojaških režimov v l. 1970 so se naslanjali na Gullermo O' Donellsdov uradniško – avtoritativen model. O'Donell pravi, da so vojaški režimi v letu 1970 pozne in poudarjene različice uradniškega avtoritativizma iz leta 1960. Hectors E. Schamis pa trdi, da so bili ti režimi drugačne vrste in jih ne moremo primerjati s prejšnjimi izkušnjami vojaške vladavine. Istočasno je mnenja, da so voditelji namerno izkoristili dane okoliščine za uvajane gospodarskih in družbenih sprememb (Schoultz 1987, 34).

Kakorkoli se lahko vsi strinjamo, da obdobje vojaškega avtoritarizma predstavlja prelomnico v sodobni zgodovini Latinske Amerike. Spremenila se je celotna socialno-ekonomska struktura na celini in jo popeljala v areno globalizacije in naučila Latinsko Ameriško družbo o veliki vrednosti demokracije.

3.2 Zgodovina odnosov z ZDA

Združene države Amerike so imele oz. še vedno imajo zelo velik vpliv in predvsem mačehovski odnos so držav Latinske Amerike. Zato je prav, da poglavje začnemo z Monrojevo doktrino, ki je bila sprejeta 2. Decembra 1823 in katere glavno sporočilo, ki so ga želeli prenesti je bilo Amerika američanom in posledično nastanek teorije o dveh hemisferah.

Interpretacija in pomen Monrojeve doktrine se je skozi leta spreminjal glede na politiko in preference a vseeno je vedno služil ciljem ZDA na zahodni polobli. Oblikovalci politike so želeli obdržati Evropejce proč od Ameriške celine in si s tem zagotoviti prost dostop do trgov in virov. Monrojeva doktrina se je sprva pojavila kot odziv na politično krizo v Evropi po koncu Napoleonovih vojn. Velike evropske sile kot so Avstrija, Prusija, Rusija in Velika Britanija so si prizadevale vzpostaviti mir in za ponovno združitev Evrope. Leta 1815 so ustanovile Sveto alianso, kateri se je 3 leta kasneje pridružila tudi Francija. Države so na kongresu v Troppanu leta 1820 zaradi bojazni pred izbruhom nove revolucije sprejele sklep, da bodo zatrle kakršnekoli zametke nastajajočih revolucij. Že leta 1821 so Avstrijci zatrli upore v Italiji, leto kasneje Francozi v Španiji. Ker se je Evropa pokazala kot močna in enotna so se ZDA začele spraševati ali imajo posamezne evropske države ambicije ponovno prevzeti kontrolo nad izgubljenimi kolonijami. Poleg zgoraj navedenega je bil za sprejetje doktrine pomemben tudi gospodarski motiv ZDA. Po osamosvojitveni vojni izpod španske oblasti so

se ZDA odprle nove možnosti za trgovanje z osvobojenimi državami. ZDA je osvobojene države priznala in z njimi vzpostavila tesno gospodarsko sodelovanje. Na podlagi vsega tega, se je rodila Monroejeva doktrina. Glavni namen Monroejeve doktrine je bil, Evropejce zadržati stran od Ameriške celine, zagotoviti red in stabilnost na Ameriški celini in imeti odprt dostop do trgov in virov (Gilderhus 2006, 5–7).

Najpomembnejša dodatka k Monroejevi doktrini sta bila sprejeta s strani ameriškega zunanjega ministra Richarda Olneya leta 1895 ter ameriškega predsednika Theodora Roosevelta leta 1904. Olneyjeva interpretacija je bila dodana med sporom o meji med Venezuelo in Britansko Gvajano, ko je razglasil, da so ZDA praktično suverene na celotnem kontinentu. Ameriška politika je svoj vpliv in nadzor razširila tudi v Srednjo in Južno Ameriko, kar je zajemalo tudi vprašnji suverenosti in teritorialnosti. Rooseveltova interpretacija iz leta 1904 pa je razširila Monroejevo doktrino tako, da je razglasila možnost ameriške intervencije na ozemlju Srednje in Južne Amerike v primeru šibkega političnega sistema, ki bi vodil k državljanskim nemirom ter v primeru trajnega neprimernega ravnanja. Najpomembnejši primer poskusa ameriškega vpliva v poznem 19. stoletju, ko sta fokus ameriških intervencij predstavljali Srednja Amerika in države Karibske regije, je bila ameriška intervencija v Panami, katere namen je bil ohraniti trgovske povezave med Atlantsko in Pacifiško obalo prek nadzora Panamskega prekopa in vzporednega ozemlja (Mass 2009, 383–385).

Čeprav so bili učinki sprva precej bolj odvisni od moči Britanske Kraljeve mornarice kot pa od moči ZDA, je bila Latinska Amerika pod okriljem Monroejeve doktrine deležna jasnih koristi. Večina latinskoameriških držav se je potihem, pogosto pa tudi eksplicitno, zanašala na ZDA za zagotavljanje varnosti na polobli, čeprav ni bilo vselej povsem jasno od kod preti nevarnost. Ceno za opisano oporo pa so predstavljale omejitve svobode pri unilateralnem odločanju ter pokroviteljski odnos s strani ZDA. Brez dvoma leto 1823 predstavlja mejnik, ko se je vzpostavilo novo razmerje moči na ameriškem kontinentu. Ta novonastali odnos ni odnos direktnega političnega nadzora, vladanja in sistematičnega izkoriščanja, pač pa je bil ter še vedno je odnos prefinjene kampanje posrednega vplivanja in intervencionizma, ki bi ga, zaradi pomembnih nerešenih vprašanj politične avtonomije in statusa suverenosti, lahko tudi poimenovali neokolonialen (Hopkins 1987, 276–277).

V 20. stoletju so v okviru ameriške politike vzniknile tri distinktivne faze; politika dobrega soseda v 30. letih, razvojna pobuda Zveza za napredek (Alliance for Progress) v 60. letih ter t.i. spopad majhne jakosti v 80. letih. Omenjene faze so določale strategije ameriških neokolonialnih odnosov. Obdobje do 1. svetovne vojne je bilo zaznamovano z ameriškim delovanjem v Srednji Ameriki, Karibskem otočju ter severnih državah Latinske Amerike. Zaradi ekonomskih in geostrateških potreb po nadzoru in miru na domačem dvorišču, je glavno orožje ameriške zunanje politike postalo razkazovanje pomorske moči, z namenom impliciranja vojaške grožnje vselej kadar določeno ravnanje ni bilo po volji ZDA (Barton, 1997, 58).

Prva svetovna vojna je spremenila razmerja moči na ameriškem kontinentu. Ko je leta 1919 prišlo do oslabitve evropskih velesil, njihovih investicij in zmožnosti za trgovanje, so ZDA zgrabile priložnost in razširile svoj vpliv južneje po kontinentu. Obdobje med obema vojnama je v luči negotovosti na mednarodnem finančnem trgu in zmanjšanem trgovanju, še utrdilo vlogo ZDA kot tekmeca evropskim gospodarskim velesilam. 2. svetovna je ugoden položaj ZDA le še povečala. Države, ki so nasprotovale širjenju ameriškega vpliva na južnoameriškem kontinentu, kot denimo Argentina pod vodstvom Juana Peróna, so bile deležne gospodarske blokade. Tovrstni ekonomski pritiski so se v kontekstu vojne logistike in položaja na evropskih trgih izkazali za učinkovite ukrepe (Barton, 1997, 58).

Da bi kar najbolje izkoristili prednosti, ki jih je za ZDA prinašalo obdobje med obema svetovnima vojnama, sta ameriška predsednika Herbert Hoover in Franklin D. Roosevelt spremenila pristop ameriške politike. Namesto agresivnih stališč proti Srednji in Južni Ameriki se je uveljavila politika dobrega soseda, ki je prek razglasitve obdobja brez intervencij merila na začetek prijateljskih medameriških odnosov. Takšen pristop je obveljal od leta 1933 dalje na pobudo Franklina D. Roosevelta, po Hooverjevem amandmaju na iniciativo Theodora Roosevelta iz leta 1904. Omenjena politika se je nadaljevala skozi obdobje med obema svetovnima vojnama ter tudi med 2. svetovno vojno, pri čemer so podporno vlogo imela posojila s strani ameriške izvozno-uvozne banke (Export-Import Bank of the United States), pri prejemu katerih so se države prejemnice posojila zavezale, da bodo izposojen denar potrošile na dobrinah in storitvah države posojilodajalke, kar je privedlo do krepitve trgovine med ZDA in državami Latinske Amerike. Medtem ko je 2. svetovna vojna preprečevala delovanje trgovskih povezav med Latinsko Ameriko in Evropo, so ZDA utrdile lasten trgovski položaj na ameriškem kontinentu (Coleman in Herring 1991, 111–139).

Poleg Monrojeve doktrine je bila pomemben mehanizem za ustvarjanje medsebojne odvisnosti na celotni ameriški celini Organizacija ameriških držav (OAS). OAS, ki je leta 1948 nasledila Panameriško unijo (ustanovljeno leta 1889), predstavlja realizacijo panameriške vizije. Latinskoameriške države, ki so si želele povezovanja v skupnost držav zahodne poloble, so primarno potrebovale mehanizem za obravnavanje političnih in varnostnih vprašanj. V prvih letih Panevropske unije je bila prisoten odpor ZDA do koncepta kolektivnega varovanja. Razlog za to gre iskati v pričakovanjih nekaterih latinskoameriških voditeljev, da bo Panevropska unija njihovim državam zagotavljala zaščito pred ZDA. Dominacija ZDA nad organizacijo je bila očitna. Kljub odporu ZDA do vpletanja Panameriške unije glede varnostnih vprašanj, je organizacija delovala precej učinkovito na določenih področjih kot so zdravstvo, trgovski sporazumi, komunikacije, itd. Dokler se je bilo mogoče izogibati občutljivim vprašanjem, ki so zadevala nacionalni interes in politično vlogo ZDA v regiji, je Panameriška unija pogosto prihajala do zadovoljivih dogovorov (Hopkins 1987, 277–279).

Latinskoameriške države so se po zaščito pred ZDA obračale na Društvo narodov, ki pa v praksi ni ponujalo tovrstnega varovanja. V 21. členu Pakta Društva narodov, je namreč Monroejeva doktrina izrecno definirana kot veljaven mednarodni sporazum, čeprav so latinskoameriške države že zdavnaj opustile kakršenkoli interes po internacionaliziranju te doktrine. Ob ratifikaciji Pakta je večina omenjenih držav izrazila pomisleke do omembe Monroejeve doktrine v 21. členu. Na 7. Panameriški konferenci v Montevideu leta 1933, je Panameriška unija končno sprejela Konvencijo o pravicah in dolžnostih, kjer je tudi zapisano, da nima nobena država članica pravice do posredovanja v zunanjih in notranjih zadevah druge države članice. Kot pojasnjuje Alonso Aguilar je pristop ZDA k omenjeni konvenciji predstavljal precejšno spremembo politike, čeprav politika dobrega soseda, ki je sledila, ni predstavljala niti konca imperializma ZDA niti prazne geste. Pojavil se je postopen premik stališča ZDA do varnostnih vprašanj, ki je bil v veliki meri posledica vojnih groženj v Evropi in Aziji. ZDA so vedno bolj poudarjale skupne ukrepe do kontinentalnih varnostnih vprašanj. Ko je 2. svetovna vojna postala neizogibna, je omenjen pristop postal bolj očit, še posebej na posvetih v Limi (1938), Panami (1939) ter kasneje med vojno na posvetih v Havani in Rio de Janeiru. Vsemu navkljub so Latinoameričani vedno ohranili previdnost glede morebitne prevelike predaje lastne avtonomnosti v imenu kontinentalne solidarnosti in varnosti (Columbia Electronic Encyclopedia 2015).

Legitimen pomislek mnogih voditeljev latinskoameriških držav je bil, da bi 3. člen lahko vpletel njihove države v konflikte ZDA, ki niso povezani z varnostnimi interesi Latinske Amerike. Praktični učinek Medameriške pogodbe o vzajemni pomoči (TIAR) je bil odziv na grožnje zahodni polobli v obliki skupnih ukrepov. Kljub tem pomislekom, je sčasoma postalo jasno, da TIAR vsaki državi pušča dovolj možnosti za lastno presojo glede odzivov na grožnje in na način pomoči, ki bi jo država prispevala. Primer, ki potrjuje omenjeno trditev, je bila Falklandska vojna leta 1982. V kriznih trenutkih je večina latinskoameriških držav britanski napad na Argentino interpretirala kot situacijo, ki jo zajema 3. člen ter pritiskala na ZDA, da bi priskočila Argentini na pomoč. ZDA so situacijo seveda interpretirale drugače in se tako izognile vojaškemu posredovanju (Columbia Electronic Encyclopedia 2015).

Kubanska revolucija, ki je privedla do zmage komunistov leta 1959, je pretresla Panameriško trgovski in obrambno unijo, znotraj katere je prevladoval vpliv ZDA. Ameriški odziv je bil hiter. Preko Organizacije ameriških držav so uveljavili medameriški trgovski embargo s Kubo ter sprožili neuspešno invazijo v Prašičjem zalivu, s katero so poskusili ponovno vzpostaviti proameriško oblast nad otokom. Predsednik John F. Kennedy je, da bi se spoprijel s kubansko revolucionarno retoriko o kontinentalni revoluciji v Latinski Ameriki v času vojaške osredotočenosti ZDA proti Vietnamu, leta 1961 sprejel program ekonomske pomoči Zveza za napredek (Alliance for Progress). Program, ki je bil skozi svojih deset let trajanja vreden 20 milijard ameriških dolarjev, se je razširil po celotni Latinski Ameriki kot odgovor na delovanje komunističnih gibanj (Skidmore and Smith 1989, 20–30).

Neuspešen poskus gverilcev pod vodstvom Che Guevare, da bi sprožili revolucijo na južnoameriški celini ter izdaja s strani bolivijskih komunistov, ki je privedla do njegove smrti, kaže na uspeh ideoloških ciljev Zveze za napredek (Alliance for Progress). Socialni in ekonomski razvoj, ki ga povezujemo s pobudami Zveze za napredek (Alliance for Progress), se je dopolnjeval z ideološkimi temelji intervencije prek ameriške pomoči. Strategije preprečevanja upora so namreč bile najpomembnejši cilj ameriških državnih uradnikov. Zveza za napredek je bila v svojem temelju protikomunističen program. Zagotovitev vojaškega urjenja in zalog orožja v Latinski Ameriki v obdobju po koncu 60. let 20. stoletja, potrjujejo to trditev. Ti vojaški programi so bili ključnega pomena za opremljanje in urjenje vojaških sil, ki so prevzele oblast v naslednjem desetletju: leta 1964 v Braziliji, leta 1973 v Urugvaju in v Čilu ter leta 1976 v Argentini. Jasno je, da so takšne oblike avtoritarnega vladanja omogočale stabilen režim po volji ameriških trgovskih in ostalih interesov (Barton 1997, 58).

Naravo odnosov med državami zahodne poloble v 60. letih je spremenil vdor zunanjih akterjev v situacijo, kjer so bile pred tem udeležene le domače države. Pred kubansko revolucijo ni prišlo do pozivov po zunanjih silah. Od leta 1960 dalje, ko se je konflikt poglobil, pa je na oder latinskoameriške diplomacije vstopil cel kup novih igralcev, Kuba pa je postala simbol neodvisnosti in rastočega anti-ameriškega sentimenta v Latinski Ameriki. Izvolitev Salvadorja Allendeja na mesto predsednika Čila leta 1970 je predstavljala še en izziv. Poleg vse večjega zavzemanja za avtonomijo s strani latinskoameriških držav, se je razširil krog gospodarskih in političnih odnosov z državami iz ostalih delov sveta (Hopkins 1987, 279).

Način intervencije v 60. letih se je očitno razlikoval od tistega, ki so ga uporabili v 80. letih, da bi zajezili grožnjo revolucije v Nikaragvi leta 1979. Tako kot Kuba, je bila tudi Nikaragva z embargom izolirana od svojih trgovskih partnerjev, opoziciji revolucionarjev pa je bilo omogočeno financiranje in urjenje. Najhujša ameriška ekonomska strategija pa ni prišla v obliki sankcij, temveč v obliki protiudara zasnovanega s strani ZDA. Za že tako krhko ekonomijo Nikaragve, je bila cena za osemletne spopade uničujoča, ne le gledano s stališča izgubljenih človeških življenj ter visokih stroškov, pač pa tudi zaradi izgubljene produktivnosti. Protirevolucionarni napadi financirani s strani ameriške Centralne obveščevalne agencije (CIA) so se začeli leta 1982 ter se enakomerno stopnjevali vse dokler niso leta 1984 prerasli v državljansko vojno, ki je trajala skoraj štiri leta (M. Zaremba 1992, 41). Mehanizem s katerim so ZDA pod svoje okrilje vzele opozicijo gibanjem in vladam, ki so nasprotovale ameriškemu imperializmu, se imenuje spopad majhne jakosti (Holden, 1993).

S tem ko je financirala, urila in oboroževala opozicijska gibanja, ki so destabilizirala vladajoče sile, je ameriška vlada izčrpavala svoje nasprotnike brez direktne vpletenosti svojih vojaških sil. Opisana strategija je služila za ohranjanje nestabilnosti na področju srednjeameriške ožine skozi 80. leta, zaradi česar se to obdobje imenuje tudi 'izgubljeno desetletje'. Pogajanja med vojskujočimi se državami v srednjeameriških konfliktih so se začela šele proti koncu 80. let. Po nasprotovanju Organizacije ameriških držav (OAS) ameriškemu posredovanju v Panami, da bi odstranili generala Noriego, je zunanja politika ZDA v 90. letih ponovno prevzela vlogo dobrega soseda. Novo stališče do srednjeameriške ožine je razglasil predsednik George Bush novembra 1990 s t.i. Ameriško iniciativo (Enterprise for the Americas Initiative), ki je jasno pokazala na ameriške težnje po vlogi policijske sile in deljenja socialne pomoči na celotnem kontinentu. ZDA so se zavezale k

investiciji 300 milijonov ameriških dolarjev v iniciativo, ki se osredotoča na trgovino, investicije in zmanjševanje dolgov (Carpenter, 1991; O. Tuathail, 1992 v R.Barton 1997, 61).

Finančni učinek je bila povečana vpletenost ZDA v regiji, kar se je kazalo v njihovi predanosti nadzoru nad trgovino z mamili ter njihovim samooklicanim varovanjem demokracije in človekovih pravic. Od leta 1989 se je finančna podpora ameriške vlade Srednji Ameriki zmanjšala, vendar ameriško prisotnost še vedno zagotavljajo zasebni ekonomski interesi. 90. leta označujejo konec agresivnih direktnih ali indirektnih oboroženih posredovanj na ameriškem kontinentu, saj se je pozornost prevesila na gospodarske pobude znotraj regionalnega okvira, kot denimo severnoameriški prosti trgovinski sporazum NAFTA, ter na ohranjanje in poglobljanje neoliberalnega modela (Barton, 1997, 61).

Obamova administracija se danes v svojih strategijah do Latinske Amerike in Karibskih držav ravna po štirih ključnih smernicah: promocija gospodarskih in socialnih priložnosti; zagotavljanje varnosti državljanov; krepitev institucij demokratične vladavine; ter zagotavljanje čiste energetske prihodnosti. Ameriško zunanje ministrstvo trdi, da so omenjene strateške smernice zasnovane na predpostavki, da imajo ZDA ključen interes do prispevanja k oblikovanju stabilnih, uspešnih in demokratičnih narodov na zahodni polobli, ki lahko odigrajo pomembno vlogo pri spoprijemanju z globalnimi izzivi. Obamova administracija je poudarila, da njen strateški pristop do latinskoameriške regije poudarja partnerstvo, skupno odgovornost, in skupno oblikovanje politike, ki temelji na vzajemnem spoštovanju, skozi dialog in dogovor. Predsednik Barack Obama je na 6. Ameriškem Vrhu aprila 2012, še enkrat poudaril pomen enakopravnega partnerstva z besedami: "Na ameriški celini ni nadrejenih in podrejenih partnerjev. Smo zgolj in preprosto - partnerji." V svojem sporočilu na generalni skupščini Organizacije ameriških držav (OAS) v Boliviji junija 2012, je Roberta Jacobson, pomočnica zunanjega ministra za zadeve zahodne poloble, ponovila predanost ZDA k sodelovanju z ostalimi narodi zahodne poloble v duhu pristnega in enakopravnega partnerstva za napredek svobode in blaginje vseh državljanov tega dela sveta (Sullivan 2015, 8).

V nagovoru Organizaciji ameriških držav novembra 2013, je ameriški zunanji minister John Kerry zatrdil, da je konec obdobja Monroejeve doktrine. Poudaril je pomen sodelovanja ZDA z ostalimi narodi zahodne poloble kot enakopravnih partnerjev pri promociji in zaščiti demokracije, varnosti in miru, pri povečevanju blaginje prek razvoja, blaženja revščine in izboljšanja socialne vključenosti ter pri soočanju z izzivi klimatskih sprememb. Kerry je

izjavil, da pri odnosu, ki si ga želijo in za katerega so trdo garali, ne gre za odločitev ZDA kdaj in na kakšen način se bo vmešala v zadeve ostalih držav. Gre za dojetanje vseh sodelujočih držav na enakopraven način, skupno odgovornost, sodelovanje pri varnostnih vprašanjih ter upoštevanje odločitev, ki jih sprejmejo kot partnerji z namenom spodbujanja skupnih vrednot in interesov (Sullivan 2015, 8).

Frank Niess v odnosu med ZDA in Latinsko Ameriko prepoznava asimetrično porazdelitev moči, kjer ZDA nenehno izrabljajo svojo superiorno pozicijo za izkoriščanje celotne Latinske Amerike. Niess ugotavlja, da so bili dosednji ukrepi v nekaterih primerih upravičeni, v drugih vredni obsojanja, prav v vseh primerih pa so ukrepi služili ekonomskim in političnim interesom ZDA. Niess svoje delo zaključí z besedami: "ZDA se od vzpona ameriškega imperializma niso veliko spremenile . . ." (Niess 1990, 204). Omenjena Niessova teza je voda na mlin teoretikom kolonializma, ki njegove trditve sprejemajo brez zadržkov. Večina ostalih analitikov pa se strinja z dejstvi, ki jih navaja Niess, ne pa tudi z vsemi njegovimi interpretacijami in zaključki. Kljub izogibanju uporabe termina 'imperialističen' s strani oblasti ZDA, bi mnoge njihove ukrepe usmerjene proti Latinski Ameriki lahko opisali kot take. Najvidnejši primeri tega so zavzetje mehiškega ozemlja, številna javna in skrivna vojaška posredovanja katerih namen je bil vplivati na potek političnega dogajanja v določenih državah, Plattov amandma ter vzpostavitev protektorata nad Panamo. Tudi ostali vidni ter skrivni ameriški ukrepi, so pogosto imeli imperialistične učinke, pa čeprav ameriška dominacija ni bila primaren namen, kot denimo določene ameriške privatne investicije v Latinsko Ameriko in poskusi ameriške vlade po omejevanju oboroževanja latinsko-ameriških držav. Kljub temu, da je ameriško delovanje, s strani Niessa, teoretikov kolonializma ter mnogih prebivalcev Latinske Amerike, interpretirano kot imperializem, ga je mogoče precej bolj smiselno pojasniti kot rezultat velikanskega razmaka v bogastvu in moči med ZDA ter latinskoameriškim državami, gledano tako iz posameznega kot iz kolektivnega vidika. Pomembno je omeniti, da je Niess v svojem poudarjanju domnevnega ameriškega imperializma, spregledal dejstvo, da ameriška vlada pri vsiljevanju svoje agende latinskoameriškim državam ni bila vedno uspešna (Niess 1990, 204–990).

3.3 Gospodarstvo Latinske Amerike

Gospodarski razvoj Latinske Amerike je že od nekdaj usmerjal tuj kapital, tako kot so ga narekovale koristi držav iz katerih je kapital prihajal. Njihova gospodarstva so bila tipičen surovinski dodatek kapitalističnega trga, pojem enostranskega monokulturnega gospodarstva. V obdobju od leta 1945 do 1952 so se države Latinske Amerike gospodarsko zelo hitro razvijale, rastle je tudi dohodek na prebivalca. Značilnost povojnega gospodarskega razvoja je dejstvo, da je ta proces usmerjal in odvijal predvsem pod okriljem države in da je imel izrazito državno-kapitalistična obeležja (Edwards 2009, 2–32).

Razvoj znotraj regije je potekal neenakomerno, še posebej v obdobju, ko se je naslanjal samo na izvoz surovin. V večini držav se je proces industrializacije okrepil med 2. svetovno vojno, ko se je zmanjšal uvoz dobrin proizvedenih v ZDA in v Evropi. V tem času se je nastajajoči industrijski sektor v regiji razširil skorajda izključno zaradi zamenjave uvoženih produktov, ki zaradi vojne niso bili na voljo, z doma proizvedenimi produkti. V drugi polovici 40. let, ko so se mednarodni gospodarski odnosi začeli normalizirati, so se latinskoameriške oblasti soočale z dilemo ali naj se industrializacija nadaljuje na osnovi zamenjave uvoženih dobrin z domačimi ali pa naj se usmerijo v povečanje števila izvoznih produktov. Prva strategija zahteva zaščito nacionalne industrije prek dražjih carin za uvožene artikle in drugih oblik trgovskih omejitev. Druga strategija vključuje dodajanje vrednosti proizvodom namenjenih za izvoz in ohranjanje visoke konkurenčnosti domače valute. Oba pristopa sta se razlikovala v vlogi namenjeni tujemu kapitalu ter predvidevala drugačno razdelitev prihodkov. Prvi model je tuj kapital prepovedoval, medtem ko je drugi model spodbujal tuje investicije. V večini držav je model zamenjave uvoza z domačo proizvodnjo nakazoval prenos prihodkov s strani države in provinc, kjer je bilo lociranih največ izvoznih dejavnosti, k nastajajočemu industrijskemu sektorju in večjim mestom. V drugi polovici 40. let in na začetku 50. let 20. stoletja so se oblasti držav ena za drugo odločale za omenjeni model. To je bila posledica premika politične moči po zlomu newyorške borze leta 1929 in obdobju velike depresije. Izvozniki so izgubili vpliv, medtem ko je državni aparat, in z njo državni uradniki in birokrati, pomembno pridobila na moči, tako kot tudi novonastali urbani industrijski razred in delavski sindikati. Protekcionistična strategija je temeljila na idejah argentinskega ekonomista Raula Prebischa in njegovih sodelavcev iz Ekonomske komisije Združenih narodov za Latinsko Ameriko in Karibe (ECLAC) (Edwards 2009, 2–32).

Dinamično obdobje rasti po 2. svetovni vojni se je v Latinski Ameriki končalo v zgodnjih 80. letih, ko sta dolžniška kriza in mednarodna recesija enakovredno škodovala tako avtokratskim kot tudi demokratičnim režimom. V tem obdobju je večina držav občutila povečanje stopnje inflacije in pogostejše krize valut in devalvacije. V 70. letih se je število latinskoameriških držav z dvomestno stopnjo inflacije povečalo na štirinajst; le desetletje nazaj je bilo takšnih držav le pet. Med leti 1983 in 1985 se je povprečna stopnja inflacije povečala za neverjetnih 300 %. Takrat je pri vsaki četrti državi letna stopnja inflacije presegala 75 %. Hitro povišanje cen je imelo številne negativne učinke: upad investicij, konec posojil, povečanje negotovosti, strožji vladni nadzor, velik del populacije, še posebej revnejši sloj, je občutil hud padeč kupne moči njihovih plač, pokojnin in prihrankov (Bridsall in drugi 2011, 1–31).

Bistveno vlogo za opisano stanje sta imela dva med seboj povezana dejavnika. Prvi dejavnik je bilo znatno povečanje javnofinančnega primanjkljaja, ki je bil posledica naftnih šokov leta 1973 in 1980. V letih 1970 in 1971 je povprečni primanjkljaj javnega sektorja v Latinski Ameriki znašal skromna 2 % BDP, kar se skoraj ni razlikovalo od primanjkljajev v t.i. azijskih tigrih. Do obdobja med leti 1983 in 1985 pa se je povprečno javnofinančno neravnovesje v Latinski Ameriki povzpelo kar na 6 % BDP, za razliko od javnofinančnega primanjkljaja v azijskih tigrih, ki je v povprečju ostalo pod 2 % BDP. Drugi dejavnik je bilo delovanje latinskoameriških centralnih bank, ki so velikodušno tiskale denar s katerim so krpali omenjene proračunske luknje. Po naftnem šoku leta 1980 so bile celo tradicionalno konservativne centralne banke, kot denimo tiste iz Centralne Amerike, s strani politikov prisiljene odobriti ogromna posojila vladi ali podjetjem v državni lasti, ki so jih pestile težave. To čezmerno ustvarjanje likvidnosti je še dodatno pritiskalo na cene in še povečalo že tako velike trgovske primanjkljaje. Staro načelo, da je inflacija rezultat prevelikega zneska denarja, ki zasleduje premajhno količino blaga, se je v 70. in 80. letih vedno znova izkazalo za pravilno. Ena izmed posledic visoke inflacije je bila ta, da so se plače pogosto prilagajale situaciji, tako kot tudi najemnina, zavarovanje in ostali stroški. To naraščanje cen je bilo izjemno škodljivo za izvoznike. Zaradi vezane obrestne mere, je namreč znesek v domači valuti, ki so ga dobili v zameno za izvožene produkte v ameriških dolarjih, ostajal konstanten, medtem ko so domači stroški proizvodnje enakomerno naraščali. Posledično so izvozniki v mednarodnem merilu postali nekonkurenčni, uvoženi izdelki pa so postali poceni, razvila so se torej velika trgovska neravnovesja. Ti zunanji primanjkljaji so bili uvodoma financirani s strani tujih posojil. Ko so eksterni finančni viri presahnil, so se vlade za krpanje proračunskega neravnovesja obrnile na mednarodne denarne rezerve. Postopoma pa so države

ena za drugo ostale brez rezerv, edini še preostali možnosti sta bili velika devalvacija ali pa pomoč Mednarodnega denarnega sklada (IMF). Velikim devalvacijam in krizam valut skoraj vedno sledijo obdobja gospodarskega omejevanja in prilagajanja. Prihaja do rezov v vladne izdatke, upada zaposlenosti, padca plač in nenadnega sprejemanja novih davkov. Kot posledica devalvacije valute, je vrednost dolgov imenovana v tuji valuti (ameriški dolar, japonski jen ali katera druga valuta iz naprednih držav), kar pomeni, da domača vrednost dolga dramatično naraste in sproži množične stečaje. Prav to se je zgodilo v Latinski Ameriki med leti 1983 in 2003, ko je regija utrpela kar 26 eksternih kriz in devalvacij. Posledica večine valutnih kriz (v 18 izmed 26 primerih) je bila neenaka distribucija prihodkov in precejšno povečanje deleža ljudi, ki živijo pod pragom revščine (Grogel in Riggiozzi 2012, 2–21).

Kolaps mehiškega pesa leta 1982, ki je v enem letu izgubil skoraj 75 % svoje vrednosti, je bil hud dogodek, ki označuje začetek najtemnejšega obdobja Latinske Amerike, t.i. izgubljenega desetletja. V naslednjih sedmih letih je dohodek na prebivalca v večini latinskoameriških držav komajda naraščal. Socialni pogoji so se hitro poslabševali, nekatere države so se resno borile s hiperinflacijo. Leta 1989 je v Argentini stopnja inflacije preseгла 3.000 %, v Boliviji je ta v letu 1985 znašala skoraj 12.000 %, v Braziliji pa se je v letu 1990 povzpela na skoraj 3.000 %. Še več, v t.i. izgubljenem desetletju so mnoge države v regiji bile pod vladavino vojaških diktatorjev, ki so kršili človekove pravice, prepovedovali opozicijo in preganjali politične nasprotnike (Escaith in Morley 2000, 2–43).

Medtem ko je Latinska Amerika vsako leto bolj in bolj tonila v gospodarski propad, je postalo jasno, da bo rešitev krize zahtevala usklajeno delovanje latinskoameriških vlad, razvitih držav, posojilodajalcev in mednarodnih institucij. Do preloma je prišlo leta 1989 z Bradyjevim planom, imenovanim po ameriškem finančnem ministru Nicholasu Bradyju. Inicijativa je temeljila na treh preprostih načelih. Prvič, bančni dolg naj se zamenja za nove dolgoročne obveznice z nižjo nominalno vrednostjo. Pogoji teh zamenjav so bili takšni, da so latinskoameriški dolžniki de facto bili oproščeni precejšnjega dela dolga. Drugič, da bi država bila upravičena do sodelovanja v Bradyjevem načrtu, se je morala obvezati k implementaciji nekaterih osnovnih gospodarskih reform. Tretjič, banke in narodi so bili pripravljeni odobriti sveža posojila državam, ki sodelujejo v Bradyjevem planu, da bi le-te lahko ponovno zagnale svoja gospodarstva, ponovno dosegle gospodarsko rast in se vrnila na normalno raven delovanja (Edwards 2009, 2–32).

Drugi poskus reševanja latinskoameriškega gospodarstva so bile tržno usmerjene reforme. Programi zbrani pod imenom Washingtonski konsenz, so temeljili na zavzemanju za zmanjšanje proračunskih neravnovesij in inflacije, odprtja gospodarstva za mednarodno trgovanje, deregulacijo investicij in poslovnega sektorja, razvoja domačih kapitalskih trgov in privatiziranja podjetij v državni lasti. Poleg tega se je program trudil prerazporediti javno potrošnjo na revnejše segmente družbe. Za razliko od Zveze za napredek (Alliance for Progress), Washingtonski konsenz ni bil uradno sprejet gospodarski program, temveč bolj zbirka ohlapno oblikovanih idej, ki so ciljale na modernizacijo, deregulacijo, odpiranje in reformiranje latinskoameriškega gospodarstva. V prvi polovici 90. let so države ena za drugo začele sprejemati različne strategije modernizacije. Različni narodi so napredovali z različno hitrostjo in dajali poudarek na različne vidike reform, velika večina pa jih je napravila napredek na štirih področjih: proračunski primanjkljaji so se zmanjšali, izpeljale so se davčne reforme, carine za uvoz so se zmanjšale, podjetja v lasti države so se privatizirala. Začetni rezultati so bili v večini držav impresivni. Inflacija se je drastično zmanjšala, gospodarska rast pa drastično dvignila. Medtem ko je povprečna stopnja inflacije v letih 1989-90 znašala 940 %, je v letih 1993-94 znašala le še 129 %. Stopnja rasti BDP na prebivalca je v letih 1993-94 znašala 2,2 %, medtem ko je bila v letih 1989-90 -0,5 %. Poleg tega so se v večini držav po desetletju močnega zmanjševanja skokovito dvignile tudi plače. Ne pretiravimo, če zatrdimo, da je bilo do leta 1994 prisotno močno zaupanje v latinskoameriška gospodarstva. Po desetletjih frustracij, se je kar naenkrat zdelo, da so latinskoameriška gospodarstva pripravljena za strm vzpon (Escaith in Morley 2000, 2–43).

Sledilo je obdobje rasti a mednarodne gospodarske okoliščine, ki so bile dolgo naklonjene Latinski Ameriki, so postopoma oslabele. Počasnejša gospodarska rast na Kitajskem in pričakovano povišanje obrestnih mer v ZDA sta vodili do znižanja cen proizvodov, zvišanja vrednosti dolarja in zmanjšanja dotoka kapitala v regijo, kar je negativno vplivalo na gospodarstva večine latinskoameriških držav. Čeprav je nekaj držav začelo z uvajanjem strukturnih reform za povečanje produktivnosti in konkurenčnosti, je jasno, da je nedavno upočasnjevanje rasti močno otežilo ta proces ter ga v nekaterih primerih celo ustavilo. Trenutno regija potrebuje strategijo gospodarske rasti, zasnovano na povečani produktivnosti. Glede na to, da se mednarodne okoliščine kratkoročno ne bodo izboljšale, bi nezmožnost implementacije takšne strategije lahko ohromila Latinsko Ameriko z nizko gospodarsko rastjo za precej daljše obdobje kot pa je to priporočljivo z ekonomskega, političnega in socialnega vidika (Munck 2003, 43–56).

Izrazita upočasnitev gospodarske rasti s katero se Latinska Amerika sooča v zadnjih letih, v kontekstu spremembe gospodarskih okoliščin, ni presenetljiva. Opazen je močan kontrast med povprečno letno gospodarsko rastjo med leti 2004 in 2013, ki je znašala 4,2 %, ter med letom 2014, ko je rast v gospodarstvih v regiji znašala le 1,3 %. Trend naj bi se nadaljeval v prihodnjem letu za katerega napovedana gospodarska rast znaša le 1,1 %. Prvič po nekaj letih naj bi bila v letu 2015 povprečna gospodarska rast latinskoameriških držav nižja (1,6 %) kot tista pri razvitih državah (2,4 %). Dobra novica je, da gospodarski temelji večine držav latinskoameriške regije ostajajo trdni, kljub omenjeni upočasnitvi. Glede na mednarodne denarne rezerve, javni dolg in splošne socialne okoliščine, je trenutna situacija vendarle precej bolj ugodna kot pred desetletjem ali dvema (Munck 2003, 43–56).

Kljub temu se Latinska Amerika na kratki in na srednji rok sooča z velikimi izzivi. Regija mora čim prej doseči hitrejšo rast iz ekonomskih in političnih razlogov. Ne smemo namreč pozabiti, da lahko ekonomska stagnacija v razvijajočih se državah hitro ustvari pogoje za politično in socialno nestabilnost. Povedano drugače, naloga večine latinskoameriških držav je oblikovanje in izvajanje strategije za gospodarsko rast, ki ne bo pretirano odvisna od globalnih okoliščin, pač pa bo temeljila na sistematičnem izboljševanju produktivnosti. Le strategija, ki izhaja iz konstantnega obstojnega povečevanja produktivnosti, bo regijo na srednji in dolgi rok popeljala na pot stabilne rasti. Težava je v tem, da Latinska Amerika prav na tem področju zaostaja. Regija ima še zelo dolgo pot, da ulovi priključek na področju infrastrukture, kvalificirane delovne sile, razvijanja finančnih trgov, investicij v fizični kapital, spodbujanja inovacij in tehnološkega znanja. Čeprav je nekaj držav že stopilo na pot strukturnih reform za dvig produktivnosti in konkurenčnosti, je jasno, da je nedavna upočasnitev gospodarske rasti ta proces močno otežila. Ko se rast upočasni ali ustavi, se družbe pogosto začnejo izogibati procesom stalnih sistemskih sprememb, kljub obetom pozitivnih rezultatov na srednji in dolgi rok. V časih gospodarske negotovosti prevlada kratkoročno razmišljanje, medtem ko dolgoročni načrti stopijo v ozadje. Glavni izziv s katerim se danes sooča Latinska Amerika je ravno preprečiti omenjen premik v razmišljanju (Grogel in Riggiozzi 2012, 2–21).

Če pogledamo dolgotrajne trende v Latinski Ameriki, vidimo, da je regija napravila največji napredek v ekonomskem razvoju v obdobju industrializacije vodene s strani držav. Letna rast višja od 5 in 6 %, ki se je pojavila proti koncu obdobja, je bila dosežena le za kratek čas med prejšnjo razvojno fazo, v kateri je rast temeljila na izvozu surovin, še posebej v 20. in 30. letih

20. stoletja. Rast, ki je sledila gospodarskim reformam, ki so bile izvedene prav z namenom pospeševanja rasti, je nasprotno bila precej nižja – le okrog 4 % v preteklem desetletju. Rast BDP na prebivalca se je v času industrializacije zmanjšala zaradi drastičnega povečanja prebivalstva, obrestovali pa so se nedavni demografski trendi, saj se je število s strani države vzdrževanega prebivalstva precej zmanjšalo (t.i. demografska dividenda) (Kirby 2003, 51–108).

Latinska Amerika je bila poleg Srednje in Južne Evrope, v fazi, ko je rast temeljila na izvozu surovin, ena izmed tistih perifernih regij svetovne ekonomije, ki so se uspešno pridružile valu gospodarske rasti in tako postale del nekakšnega globalnega srednjega razreda. Med leti 1870 in 1929 je latinskoameriški delež v globalnem BDP posledično narasel z 2,6 % na 5,2 %, stopnja rasti na prebivalca v regiji pa je bila vodilna v svetovnem merilu. V obdobju državne industrializacije se je nadaljeval razcvet latinskoameriškega gospodarstva z nadpovprečnimi stopnjami rasti in povečanjem deleža v svetovni proizvodnji, ki se je do leta 1980 povzpел na 9,5 %. Kljub temu se v omenjenih obdobjih ni zgodil nikakršen napredek Latinske Amerike pri premostitvi vrzeli, ki jo je ločila od razvitega sveta že leta 1870 ter jo tudi v njeni zlati dobi med leti 1950 in 1973 postavljala za Zahodno Evropo. Proti koncu 80. let se je latinskoameriški delež v svetovnem BDP zmanjšal na 8,0 % ter od tedaj ves čas postopoma pada (Kirby 2003, 51–108).

Najnovejše obdobje razvoja je torej prineslo poslabšanje v odnosu do svetovnega povprečja ter predvsem v odnosu do razvijajoče se Azije. Latinska Amerika je bila med zmagovalci prvega vala globalizacije, saj sta prva in tretja faza sovpadali s sodobnimi globalizacijskimi procesi. Ni pa ji uspelo izkoristiti drugega globalizacijskega vala, kljub relativno uspešnemu izvozu, zmožnosti po privabljanju kapitala in dejstvu, da so najpomembnejša podjetja v regiji (t.i. translatinska podjetja) dobro poslovala tako na lokalnem nivoju kot tudi širše.

Če pogledamo še sodelovanje med Kitajsko in latinskoameriško regijo, ki je bilo pred desetletjem zelo omejena, kar se je dramatično spremenilo. Tudi kitajska podjetja začenjajo investirati v Latinsko Ameriko. Kitajski predsednik Hu Jintao je leta 2004 obiskal Latinsko Ameriko, medtem ko so številni latinskoameriški voditelji obiskali kitajski politični vrh v Pekingu, kar kaže na okrepljeno gospodarsko sodelovanje med Kitajsko in Latinsko Ameriko. Velik porast latinskoameriškega trgovanja s Kitajsko se je začel konec 90. let. Med leti 1999 in 2005 se je kitajski uvoz produktov iz Latinske Amerike povečal za sedemkrat, njihov izvoz

v Latinsko Ameriko pa se je več kot potrojil. V sredini 80. let je bila večina latinskoameriških držav podvrženih daljnosežnim gospodarskim reformam, kot so liberalizacija trgovine, privatizacija in zmanjševanje proračunskih primanjkljajev. Do konca 90. let se je stopnja inflacije zmanjšala, latinskoameriške države so bile precej bolj odprte kot pred dvema desetletjema in večina držav je prevzela strategijo menjalnih tečajev, s katero so se izognili ekstremnemu vrednotenju valute (IDB, 1997). Posledično so bili latinskoameriški izvozniki v dobrem položaju za razmah kitajskega povpraševanja po izdelkih. Istočasno je povečana odprtost latinskoameriških gospodarstev omogočila vstop kitajskih izdelkov na domače trge, še posebej po pridružitvi Kitajske Svetovni trgovinski organizaciji (WTO), čeprav nekatere omejitve v številnih državah niso bile odpravljene še naslednjih nekaj let (Ray in Gallagher 2013, 23–27).

3.4 Politični položaj držav v regiji

Pred manj kot desetletjem je južnoameriško politično prizorišče zaznamoval t.i. vzpon levice. Pojav je povezan z zmago levičarskih kandidatov na predsedniških volitvah v Venezueli (Hugo Chávez leta 1999), Argentini (Nestor Kirchner leta 2003), Braziliji (Lula da Silva leta 2003), Urugvaju (Tabaré Vázquez leta 2005), Boliviji (Evo Morales leta 2006) ter v Ekvadorju (Rafael Correa leta 2007). Del procesa postopnega vzpona levice je bil tudi Čile, kjer je od leta 1989 dalje dominantna politična sila levo usmerjena koalicija Concertación. Edine države, kjer na oblasti niso bile levo usmerjene politične stranke, so bile Peru, Kolumbija, Paragvaj, Gvajana in Surinam, vendar sta tudi Paragvaj, z izvolitvijo predsednika Fernanda Luga leta 2008, in Peru, z izvolitvijo predsednika Ollanta Humale leta 2011, doživela precejšen političen premik proti levi. Vsi omenjeni voditelji so se, sicer v različnem obsegu, spopadli s problemi politične, gospodarske in socialne neenakosti ter izključenosti. Ukrepali so s temeljito prenovo državnih institucij, kar je v nekaterih primerih pomenilo spreminjanje ustave, javnega reda, razvojnih modelov in strategij zunanje politike. Zaradi širine in obsega teh ukrepov so poskusi reform pogosto trčili ob močno nasprotovanje konservativnih sil. V nekaterih primerih je to vodilo do izrazite politične polarizacije v domačem političnem prostoru ter do politične krize. Še posebej je to značilnost držav, ki so reforme izvedle v okviru državne prenove, kar velja za Venezuelo (2004), Bolivijo (2005) in Ekvador (2010) (Grugel and Riggirozzi, 2012).

Koncentracija predsednikovega vpliva, zanašanje na podporo oboroženih sil ter namen oslabitve opozicije, so vzbudili dvom o demokratičnosti takšne oblike vladanja. Kljub

vsesplošnemu strahu pred ponovnim vznikom avtoritarnega vladanja ter populizma v regiji (Roberts 2007, 3), Južna Amerika ni občutila nikakršne regresije demokracije. Redne volitve so igrale ključno vlogo pri politični legitimnosti južnoameriških vlad. Podpora demokratičnemu odločanju se je po podatkih Latinobarometra (2013) v zadnjem desetletju precej povečala. V vseh sedmih južnoameriških državah, kjer so od leta 1995 dalje merili podporo demokraciji, je leta 2013 naraščanje podpore preseglo povprečno zgodovinsko stopnjo, pri čemer sta Venezuela in Ekvador dosegli najvišji rezultat (ibid.: 6). Urugvaj je edina južnoameriška država, kjer se je podpora demokraciji zmanjšala (ibid.: 17), hkrati pa gre za državo, kjer so državljani, paradoksalno, ravno najbolj zadovoljni z demokracijo. Trenutna podpora demokraciji, pa se ne preslika v enako raven zadovoljstva z obstoječim sistemom. Le 42,4 % južnoameriških državljanov se je izreklo za zadovoljne s trenutnim sistemom ter le tri države (Urugvaj, Ekvador in Argentina) dosegajo v tej kategoriji višji rezultat od povprečja v regiji. V preostalih državah je več kot 60 % populacije nezadovoljne, kljub gospodarskim in socialnim izboljšavam, ki so jih doživeli v preteklem desetletju. Ta paradoks naj bi bil v veliki meri posledica nizke kredibilnosti tradicionalnih mehanizmov politične participacije in reprezentacije (političnih strank in parlamentov), kar vodi v nezadovoljstvo državljanov (Carrera 2012, 186).

Izguba kredibilnosti glavnih institucij reprezentacije in participacije je vsekakor pomembna razlaga, ki jo moramo interpretirati v povezavi s širšim fenomenom – močnim in naraščajočim neskladjem med pričakovanji in zahtevami državljanov ter reakcijami, ki jih zagotovi politični sistem. Omenjeno neskladje podžiga hudo nezadovoljstvo z demokracijo, kar se manifestira tudi v številčnih uličnih demonstracijah, ki smo jim bili v zadnjih dveh letih priča v Braziliji, Argentini, Čilu in Venezueli. Razširjena razlaga za omenjen val protestov je ta, da je velik del ljudstva, ki je bil predtem izključen, zaradi uspešno implementiranih političnih in socioekonomskih sprememb pridobil na moči. Imajo nova pričakovanja in zahteve glede kvalitete javnih storitev ter tudi vse bolj kritičen pogled na po njihovem mnenju prepočasen in neustrezen odziv političnih institucij na njihove zahteve. V jedru te razlage se nahaja pozitivna ocean političnega in gospodarskega razvoja v regiji. Povečano politično mobilizacijo s strani družbenih gibanj prek katerih državljani zahtevajo boljšo odzivnost in učinkovitost vlad ter javnih storitev, lahko tako razumemo kot ugoden razplet strategij za katere so si južnoameriške vlade prizadevale v preteklem desetletju (Santana in Silva 2013, 15).

Manj optimistična ocena pa poudarja nadaljevanje neenakosti kot glavnega gonila nezadovoljstva ljudstva, ki se še zaostrojuje s šibkostjo institucij, izgubo zaupanja v politične ustanove ter z naraščajočim občutkom negotovosti (Scartascini in Tommasi 2011).

Omenjene alternativne interpretacije druga druge ne izključujejo. Bolj poglobljena analiza nezadovoljstva z demokracijo ter motivacije za demonstracije bo vključevala elemente vseh interpretacij. Gledano v celoti je jasno, da smo priča pomembnim spremembam v političnem ozračju v več segmentih južnoameriške družbe, predvsem glede odzivnosti političnih institucij pri spoprijemanju z nujnimi potrebami in pričakovanju ter glede hitrejšega spopadanja z ekonomskimi in socialnimi neenakostmi. Odnos do vlad je dvoumen. Če na eni strani podpora ostaja zadostna, da se vlade ohranjajo na oblasti, so po drugi strani precej bolj odvisne od svojih dejanskih dosežkov in uspehov kot pa od občutka lojalnosti, ki bi izviral iz dolgoletne tradicije ideološke naklonjenosti volilcev posamezni politični opciji. Hkrati se zdi, da je podpora neposredno povezana s stalnimi zahtevami po spremembah v profilu in obnašanju politikov. V središču teh zahtev je iskanje učinkovitejših instrumentov in agentov za izvrševanje načrtovanih političnih, ekonomskih in socialnih preobrazb. Takšno je torej ozadje najnovejšega cikla južnoameriških predsedniških volitev. Kar osem južnoameriških držav (Ekvador, Venezuela, Paragvaj, Čile, Kolumbija, Urugvaj, Brazilija in Bolivija) bo namreč razpisalo predsedniške volitve med letom 2013 in oktobrom leta 2014 (Sullivan 2016).

Svobodne in pravične volitve so postale norma v večini držav v regiji, kljub kontroverznosti nekaterih posameznih volitev zaradi obtožb o nepravilnostih. V letu 2015 je osem držav imelo parlamentarne volitve. Stranke, ki so bile že dolgo na oblasti, so na volitvah izgubile svoj položaj v Svetem Krištofu in Nevisu, Gvajani ter Trinidadu in Tobagu, medtem ko so v Surinamu, Belizeju ter Svetem Vincenciju in Grenadinah ponovno izvolili isto vlado (Katz 2015)

Gvatemala se je pred predsedniškimi volitvami leta 2015 znašla v velikem korupcijskem škandalu, ki je meseca avgusta vodil k aretaciji podpredsednika države in odstopa predsednika Otta Péreza Moline v mesecu septembru. Predsednikov umik je bil posledica javnega protesta proti korupciji v Gvatemali in se lahko interpretira kot potrditev delovanja pravne države ter vloge Mednarodne komisije proti nekaznovanju pod okriljem Združenih narodov v Gvatemali. Posledica odstopa predsednika Péreza Moline sta bila dva kroga

predsedniških volitev septembra in oktobra istega leta. Zmagovalec drugega kroga je bil z majhno razliko bivši igralec Jimmy Morales, ki je svoj program zasnoval na močnem boju proti korupciji. Predsedniški položaj je prevzel 14. januarja 2016 (Sullivan 2016).

V Argentini so državljani odšli na volišča novembra leta 2015 ter izglasovali spremembo na predsedniškem položaju. Volitve je dobil Mauricio Macri, kandidat opozicijske koalicije *Cambienos*, ki združuje levosredinske in desnosredinske stranke. Macri je v glasovanju tesno premagal Daniela Sciolija, kandidata levo usmerjene stranke *Frente para la Victoria*, ki ji pripada tudi bivša predsednica Cristina Fernández de Kirchner. Macrijeva zmaga pomeni konec dvanajstletne vladavine zakoncev Kirchner (po smrti predsednika Néstorja Kirchnerja, ga je na čelu države nadomestila soproga Cristina Fernández de Kirchner), v okviru katere se je Argentini uspelo prebiti iz hude gospodarske krize v letih 2001 in 2002, hkrati pa so bile značilnost te dobe tudi protekcionistične in neortodoksne ekonomske strategije ter občasno tudi napetosti z ZDA. Predsednik Macri, ki je svoj položaj prevzel 10. decembra 2015, je že začel z utiranjem poti tržno usmerjenim gospodarskim ukrepom, kar vključuje tudi začetek pogovorov o rešitvi dolgoletnega spora z upniki, ki niso sodelovali v preteklih prestrukturiranjih dolga. Širše gledano lahko v Macrijevem mandatu pričakujemo nekoliko boljše sodelovanje z ZDA (Sullivan 2016).

Venezuela je decembra 2015 imela parlamentarne volitve, na katerih je opozicijska koalicija strank *Mesa de la Unidad Democrática*, kljub svoji precejšnji zapostavljenosti zanesljivo slavila nad predtem vladajočo *Partido Socialista Unido de Venezuela*, sedanjega venezuelskega predsednika Nicolása Madura. Medtem ko je opozicija osvojila 112 sedežev v parlamentu, kar ji je dalo dvotretjinsko večino in precejšno zakonodajno moč, je Madurova vlada onemogočila njihovo prevlado v novoizvoljeni Narodni skupščini s posredovanjem Vrhovnega sodišča, ki je zavrnilo dostop do funkcije trem opozicijskim zakonodajalcem in tako opoziciji preprečilo dvotretjinsko večino (Katz 2015).

Mnoge države v regiji bodo v letu 2016 volile predstavnike v parlament. Haiti je oktobra 2015 razpisal prvi krog predsedniških volitev, drugi krog pa je bil z decembra 2015 prestavljen na 24. januar 2016, čeprav je njegova izvedba še pod vprašajem. Opozicijski kandidat, ki se je zavezal da bo volitve bojkotiral, če ne bodo priporočila neodvisne komisije popolnoma upoštevana, je 18. januarja odstopil od predsedniške bitke. Sedanji predsednik Michel

Martelly na teh volitvah ne sme kandidirati, saj haitsko pravo predsednika omejuje na dva mandata, ki ne smeta biti zaporedna.

Za april 2016 so razpisane predsedniške volitve v Peruju, na Dominikanski republiki bodo predsednika volili v mesecu maju, v Nikaragvi pa meseca novembra. Sedanji perujski predsednik Ollanta Humala, čigar priljubljenost je upadla po obtožbah o korupciji njegovih najbližjih zaveznikov, vključno z njegovo ženo, za ponovno izvolitev ne sme kandidirati. Zaenkrat v javnomnenjskih raziskavah najbolje kaže Keiko Fujimori, hčerki bivšega predsednika Alberta Fujimorija (1990-2000). Na Dominikanski republiki bo po odobritvi amandmaja ustave, po katerem je dovoljen zaporedni predsedniški mandat, ponovno kandidiral sedanji predsednik Danilo Medina iz stranke *Partido de la Liberación Dominicana*. Njegov glavni tekmec bo najverjetneje Luis Abinader iz stranke *Partido Revolucionario Moderno*. V Narodni skupščini Nikaragve, kjer prevladuje stranka *Sandinista* predsednika Daniela Ortege, so leta 2014 sprejeli spremembo ustave, ki je odpravila omejitve predsedniških mandatov in Ortegi utrla pot do četrtega mandata. Opozicija se poslužuje demonstracij, na katerih zahtevajo svoboden, pravičen in transparenten volilni postopek na novembrskem glasovanju. Parlamentarne volitve so za december 2016 napovedane na Jamajki, čeprav se bodo najverjetneje odvile že prej, ter na Sveti Luciji (Sullivan 2016).

Kljub velikemu napredku v političnih pravicah in državljskih svoboščinah, se mnoge države v regiji še vedno soočajo s precejšnjimi preizkušnjami. V številnih državah so še zmeraj prisotne slabosti v opravljanju javnih storitev, zagotavljanju transparentnosti in odgovornosti, napredku pravne države ter zagotavljanju varnosti državljanov. V zadnjih 25-ih letih je ogromno primerov, ko so bili izvoljeni predsedniki primorani predčasno zapustiti svoj položaj zaradi hudih socialnih nemirov, gospodarske krize, odmevnih primerov korupcije ali pa so celo predsednikova lastna avtorska dejanja pripomogla k svoji odstranitvi. Najbolj svež primer je odstop gvatemalskega predsednika Péreza v septembru 2015. Odmevni korupcijski škandali so v letu 2015 prav tako negativno vplivali na podporo vlad v Braziliji, Čilu, Hondurasu, Mehiki, Peruju in Venezueli. Kolumbija je v letu 2015 nadaljevala mirovnima pogajanja z Revolucionarnimi oboroženimi silami Kolumbije (FARC), ki so se uradno pričela oktobra leta 2012 ter vzbudila upanje, da se bi najstarejši državljanski konflikt na zahodni polobli, ki sega v 60. leta 20. stoletja, lahko razrešil do leta 2016 (Sullivan 2016).

Stanje demokracije se je v zadnjih letih v več državah te regije poslabšalo. Eden izmed razlogov je porast organiziranega kriminala. Mehika ter še nekatere druge centralnoameriške

države so bile še posebej prizadete zaradi povečanja prometa prepovedanih drog čez to območje in s tem povezanega vzpona korupcije, kriminala in nasilja. Drugi razlog, ki v več državah negativno vpliva na stanje demokracije, je izkoriščanje pozicije moči. Izvoljeni voditelji so svoj položaj namreč utrjevali na račun pravic manjšin, kar je vodilo do nazadovanja liberalnih demokratičnih praks. V tem smislu izstopa predvsem Venezuela. V zadnjih letih je prišlo tudi do zmanjšanja medijske svobode v nekaterih državah, kar je posledica naraščanja organiziranega kriminala in s tem povezanega nasilja ter poskusov po kontroliranju neodvisnih in kritičnih medijev s strani politike. Združenje Freedom House, ki se zavzema za človekove pravice, vsako leto pripravi oceno političnih pravic in državljskih svoboščin, kjer države ovrednoti kot svobodne, delno svobodne ali nesvobodne. V svojem poročilu za leto 2014 so za nesvobodno državo označili Kubo, za delno svobodne Bolivijo, Kolumbijo, Ekvador, Gvatemalo, Haiti, Honduras, Mehiko, Nikaragvo, Paragvaj in Venezuelo, ostalih 22 držav v regiji pa je po mnenju združenja Freedom House svobodnih. Status Haitija se je v primerjavi s prejšnjim poročilom poslabšal, saj jim ni uspelo izvesti obveznih parlamentarnih in lokalnih volitev. Poročilo prav tako ugotavlja negativen trend v Ekvadorju, Mehiki in Venezueli. V primeru Ekvadorja je to posledica povečanja omejitev glede svobode izražanja. Poročilo opozarja tudi na izginotje 43 študentov v mehiški zvezni državi Guerrero kot vrhunec obsega korupcije med lokalnimi oblastmi ter razširjenosti nekaznovanja v Mehiki. V primeru Venezuele poročilo poudarja represiven odziv vlade na protivladne demonstracije, aretacije podpornikov opozicije in neuspešno zaščito osnovnih pravic pridržanih državljanov s strani pravnega sistema. Poročilo združenja Freedom House za leto 2015 bo izšlo konec januarja 2016 (Sullivan 2016).

4 ODNOSI KITAJSKA-LATINSKA AMERIKA IN ZDA

4.1 Ekonomsko sodelovanje

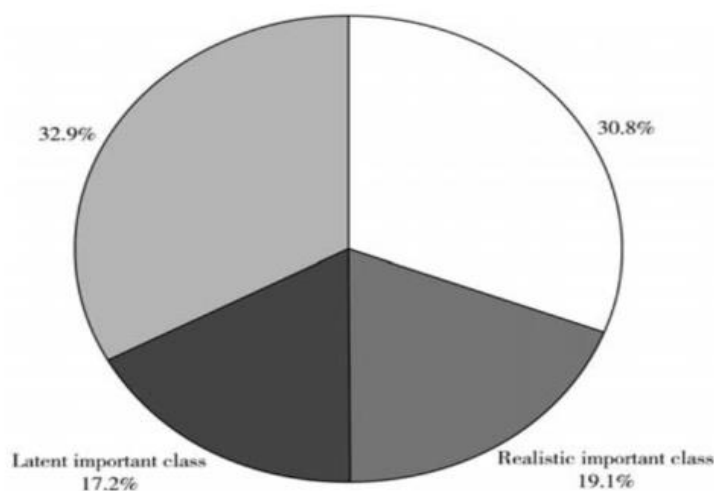
Prevladujoča sila v Latinski Ameriki so tradicionalno ZDA, vedno večji pa je kitajski vpliv v regiji. Kakšen izziv torej predstavlja prisotnost Kitajske na domačem pragu ZDA? Kitajska je pomemben kupec latinskoameriških naravnih virov (zlasti iz štirih držav), pomemben investitor in izvoznik izdelkov. Vpliv kitajskih dejavnosti je od države do države različen. V nekaterih državah je lokalna proizvodnja utrpela škodo zaradi uvoza cenejših kitajskih izdelkov, nekatere države pa so imele korist od kitajskega povpraševanja po naravnih virih, večjih kitajskih investicij in njihovega vpliva na razvoj regionalne infrastrukture. V regiji so prisotna tveganja kot denimo t.i. prekletstvo resursov, ko z naravnimi viri bogate države doživljajo stagnacijo ali celo zmanjšanje gospodarske rasti, ki se pojavi ob preveliki koncentraciji le na posamezno industrijsko panogo in zanemarjanju ostalih, nekontroliran in neenakomeren razvoj ter degradacija okolja zaradi znižanja okoljskih in socialnih standardov. Kljub svoji znatni gospodarski prisotnosti je Kitajska previdno ohranjala zadržan političen in diplomatski položaj, da bi se izognila jezi ZDA in ohranila ugodno okolje za svoje gospodarske dejavnosti. Podpora Kitajske pa je bila pomembna za države partnerice, ki z ZDA niso v dobrih odnosih kot denimo Kuba in Venezuela (Hilton 2013, 1).

Sodelovanje med Kitajsko in Latinsko Ameriko v zadnjih desetih letih po stopnjah narašča med 40 in 50 % letno, kar spreminja podobo globalizacije. Kar okrog 40 % tokov direktnih tujih investicij poteka med Kitajsko in Latinsko Ameriko (50 % gre k uveljavljajočim se trgov). Podjetja iz obeh regij postajajo pomembni akterji na svetovnem trgu, prvič po izidu Brandtovega poročila leta 1980 pa se razvija močna trgovska os južneje od 30. vzporednika. Latinska Amerika si je z zbližanjem s Kitajsko izborila svoj položaj na svetovnem gospodarskem odru. Postala je pomemben del G 20, zmanjšala je ekonomsko odvisnost od ZDA in EU, njeno gospodarstvo pa je v zadnjih petih do sedmih letih beležilo nadpovprečno rast. Medsebojno sodelovanje je koristilo tako Latinski Ameriki kot Kitajski. Na eni strani so kitajska podjetja v latinskoameriških državah našla rastoči srednji razred, ki je željan kitajskih izdelkov po nizkih ali povprečnih cenah. Na drugi strani pa lahko latinskoameriška podjetja prodajajo svoje kmetijske pridelke na veliki kitajski trg brez omejitev, ki jih postavljata EU in ZDA. Finančna kriza, ki se je začela leta 2007, je le še povečala omenjena učinka. Kitajska in Latinska Amerika skoraj nista čutile vpliva krize, njuni gospodarstvi sta nadaljevali z visoko

stopnjo rasti, kar je v popolnem nasprotju s situacijo, ki smo ji priča še posebej v EU (Fornes in Butt 2012, 1–2).

Latinska Amerika je pomemben izvoznik surovin in polizdelkov, Kitajska pa ima precejšno povpraševanje po tovrstnem blagu. Odvisna je od tuje železove rude, bakrovega koncentrata, boksita, kroma, niklja, kalija in materialov za kemična vlakna. Glede na mednarodne vzorce zaloge in povpraševanja, zaseda Latinska Amerika pomemben položaj v oskrbovanju kitajske industrije s surovinami. Trenutno Latinska Amerika Kitajsko masovno oskrbuje z rastlinskimi pridelki (kot npr. soja), kovinami (kot npr. baker, železo, cink in aluminij) in rudami (kot npr. železova ruda, bakrova ruda in plemenite kovine), katerih povpraševanje hitro narašča. Prav tako stabilno zadostujejo kitajskemu povpraševanju po lesovini, industrijskih kemikalijah, tekstilnih materialih ter rastlinskih in živalskih oljih. Položaj Latinske Amerike kot dobaviteljice surovin in polizdelkov na globalnem trgu, ji omogoča, da je za oskrbovanje kitajske industrije nezamenljiva (Graf: 4.1) (Jenkins 2008, 235–253).

Graf: 4.1 Latinsko Ameriška vloga pri uvozu industrijskih surovin na Kitajsko

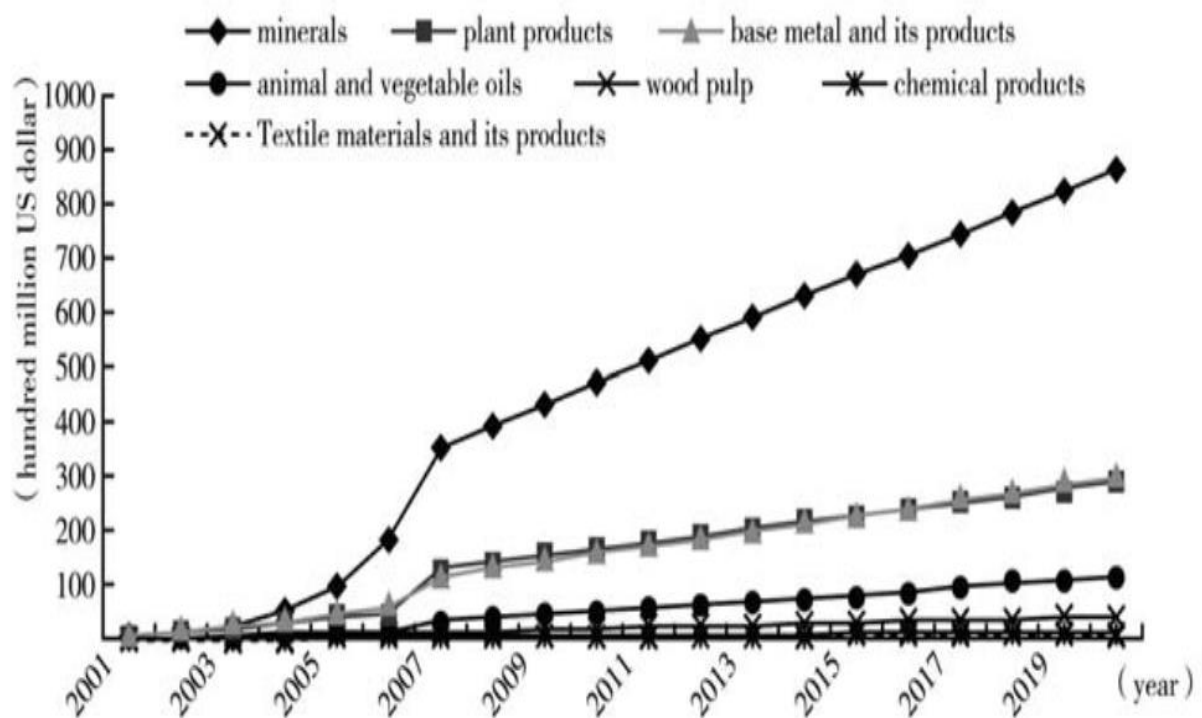


Vir: Shaungsheng (2012, 11).

Prihodnja rast kitajskega gospodarstva bo še dodatno okrepila nezamenljivo naravo odnosa z Latinsko Ameriko. Iz simulacije kitajskega trgovanja z izdelki v letu 2020 lahko razberemo, da bo narasel kitajski neto uvoz sladkorja, pridelkov za pridelavo olja, rastlinskih vlaken, energije, mineralov in gozdnih proizvodov.

Iz zgodovinskih parametrov (Graf: 4.2) lahko vidimo, da je od leta 2001 do 2007 količina industrijskih surovin izvoženih iz Latinske Amerike na Kitajsko, vseskozi naraščala. Če predpostavimo, da so vsi ostali pogoji nespremenljivi, bo izvoz teh produktov naraščal s hitrostjo 8 % letno. Med njimi bo povprečna stopnja rasti izvoza kovinskih izdelkov in lesovine presegla 6 %, povprečna stopnja rasti izvoza mineralov, rastlinskih pridelkov in tekstilnih materialov bo presegla 7 %, povprečna stopnja rasti kemičnih produktov, rastlinskih in živalskih olj pa bo dosegla okrog 10 %. Vse od leta 2003 je letna stopnja rasti kitajskega BDP dejansko dosegla ali presegla 9 %. V naslednjih nekaj letih bo Kitajska ohranila ogromno potrebo po osnovnih izdelkih, Latinska Amerika pa bo še vedno zavzemala precej pomembno vlogo v kitajskih gospodarskih strategijah (Shuangsheng 2012, 10–12).

Graf: 4.2 Statistika in napoved o izvozu industrijskih surovin iz Latinske Amerike na Kitajsko



Vir: Shaungsheng (2012, 12).

Vloga kitajskega uvoza v Latinsko Ameriko je domnevno pomembna prav toliko kot vloga Kitajske kot izvoznega trga. Delež azijskih izdelkov uvoženih v Latinsko Ameriko se je v preteklem desetletju krepko povečal in zdaj znaša okrog četrtrine vsega uvoza. Polovica teh izdelkov prihaja iz Kitajske, ki je na dobri poti, da prehiti EU kot glavni vir uvoženih produktov. Najhitreje rastoče kategorije izdelkov uvoženih iz Kitajske so industrijski

proizvodi, še posebej elektronski izdelki, deli in komponente, mehanizacija in strojna oprema ter tekstil in obleke. Medtem ko so poceni kitajski proizvodi latinskoameriškim potrošnikom razširili ponudbo iz katere lahko izbirajo ter omogočili latinskoameriškim proizvajalcem, da proizvajajo svoje izdelke s cenejšim vložkom, je močna rast kitajskih produktov v regiji, spodbudila močno konkurenco med latinskoameriški proizvajalci in njihovimi velikimi, nizkocenovnimi rivali. Ta napetost tvori osnovo za nedaven porast uporabe trgovskih ukrepov. Več latinskoameriških držav je uvedlo t.i. antidumping in varovalne omejitve za kitajske produkte (Johnson 2005, 2–6).

Vloga Kitajske kot tarče omenjenih ukrepov je primerjalno precej večja kot pa je njen delež pri uvozu v latinskoameriške države. Medtem ko kitajski produkti v povprečju znašajo okrog 15 % uvoza večine latinskoameriških držav v zadnjih petih letih, je približno 70 % ukrepov, ki so jih sprejele latinskoameriške države usmerjenih prav v kitajske produkte. Kitajska je močan konkurent na latinskoameriških in karibskih trgih. Je vzhajajoča kmetijska in rudarska sila, prevladuje pa tudi v lahki industriji ter v tekstilnem sektorju in proizvodnji oblačil. Prepričljiv primer tega je situacija v mehiški proizvodnji. Kot pišeta Sargent in Matthews (2009) se je samo med letoma 2000 in 2003 zaprlo več kot 800 proizvodnih obratov v Mehiki, kar pomeni izgubo blizu 300.000 delovnih mest. Utar in Torres Ruiz (2013) dokazujeta, da ima kitajska konkurenca negativen vpliv na splošno rast zaposlovanja, še posebej pa na mehiški sektor nekvalificirane delovne sile. Omenjene analize kot tudi Lacovone in ostali (2013) na drugi strani trdijo, da je kitajska prisotnost prisilila mehiška podjetja k večji konkurenčnosti in je imela pozitiven učinek na mehiško produktivnost. Zadnja poanta se tiče pomislekov glede kvalitete kitajskih izdelkov. Latinskoameriški potrošniki, kot tudi mediji, so z zanimanjem spremljali poročila o okuženi zobni pasti, sirupu proti kašlju ter hrani za živali, gumah z napako in ostalih spornih lastnosti kitajskih izdelkov, kot tudi poročila s celega sveta o okuženi otroški hrani, sojinih kalčkih, rižu, itd. Še en zapleten dejavnik je ta, da približno 60 % kitajskih izdelkov uvoženih v Mehiko velja za nelegalne, še posebej v sektorju proizvodnje oblačil (Hearn, 2009). To je botrovalo protestom proti kitajskim izdelkom in pomislekom glede pravičnosti konkurence in kvalitete izdelkov (Dumbangh in Sullivan 2005, 1–6).

Kevin Gallagher z Bostonske Univerze je leta 2009 izračunal, da je kar 97 % mehiških izvoženih izdelkov ogroženih s strani kitajske konkurence. Po pridružitvi Kitajske Svetovni trgovinski organizaciji leta 2001, se je na Kitajsko iz Mehike preselili obrati sestavljanja elektronskih naprav namenjenih za ameriški trg, ker so na globalnem trgu Kitajci ponudili

boljše pogoje v smislu cenejše delovne sile. Nedavno, ko je vrednost kitajske valute narasla in se je cena dela letno dvignila za 10 %, se je položaj Mehike ponovno začel popravljati. Srednjeameriški narodi so tudi utrpeli škodo z izgubo tekstilne industrije, ki jo je prevzela Kitajska. Vse to je zaskrbljujoče za ZDA, ki si prizadevajo ubraniti industrijo v nekaterih svojih najrevnejših sosedskih državah, kot so Gvatemala, Salvador in Honduras, da bi ohranile stabilnost ter nadaljevale vojno proti mamilarskim kartelom. Države kot so Argentina, Brazilija, Kolumbija, ki imajo trgovski deficit proti Kitajski v razmerju 10:1, so prav tako izpostavljene kitajski konkurenci. Le Čile ter Peru sta izvzeti iz situacije zaradi zunanjetrgovinskega presežka. Brazilija in Argentina, ki imata dokaj velik kapitalistični srednji razred in močne sindikate, imata največji potencial za strategije usmerjene proti Kitajski. Brazilsko industrijsko združenje (Brazilian Industrial Association) je denimo lobiralo pri predsednici Dilmi Rouseff za sprejetje močnejših stališč proti uvozu kitajskih izdelkov. 15. septembra 2011 je Brazilija razglasila 30 % povečanje davka na vse avtomobile z izjemo avtomobilov proizvedenih v Mehiki in v državah Mercosur (Argentina, Brazilija, Paragvaj, Urugvaj, Venezuela). Omenjena strategija je bila usmerjena direktno proti Kitajski (Hsiang 2009, 2–16).

Brazilija je sicer nekoliko manj ogrožena s strani Kitajske kot ostale latinskoameriške države zaradi relativno zaprtega gospodarstva in velikega domačega trga. Čeprav je Rouseffova pod močnim pritiskom za zaščito domačih sektorjev, mora poleg tega upoštevati tudi ugodnosti izvoza brazilskega blaga na Kitajsko. Medtem ko Brazilija še naprej raste, se bo morda podobno kot v preteklosti tudi ZDA odločila, da se jim prednosti izvoza na Kitajsko izplačajo vsaj toliko, če ne še bolj, kot pa t.i. dumping. Argentina je bila leta 2010 prisiljena sprejeti zahtevno lekcijo, ko je morala preklicati svoj poskus po uvedbi carine na izdelke lahke industrije, potem ko se je Kitajska odzvala z uvedbo carine na argentinsko sojo. Več kot 74 % argentinske soje je namreč izvožene na Kitajsko (Hilton 2013, 2–3).

Precej bolj kot njeno kmetijstvo, je za Kitajsko zaskrbljujoče dejstvo, da nima tako rekoč nobenih strateških zalog nafte. Po besedah Erice Downs z Brookingsovega inštituta, je Peking prepričan, da mora zmanjšati odvisnost od diktiranja cen s strani trga v primeru globalne krize ali namernega poskusa ZDA, da bi Kitajski prekinile dobavo virov energije. Predhodni poskusi so se obrestovali, saj je doseg Kitajske v latinskoameriški regiji veliko večji kot v preteklosti. Latinskoameriške države so začele spoznavati slabosti in nevarnosti prevelike

koncentracije ZDA in da državno lastništvo energetskih podjetij omogoča lažje sprejetje novih strateških smernic (Hilton 2013, 2–3).

Na poti na sestanek Skupine za azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje (APEC) v Čilu novembra je kitajski predsednik Hu Jintao Argentini ponudil 18 milijard ameriških dolarjev, ki bi bile v veliko pomoč pri odpuščanju državnega dolga, v zameno za priznanje Kitajske kot tržnega gospodarstva. Kitajska podjetja so z brazilskim podjetjem Petrobras podpisala tudi pismo o nameri financiranja plinovoda v vrednosti 1,17 milijarde ameriških dolarjev. Kot rezultat so še istega leta Argentina, Brazilija, Čile in Peru uradno priznale Kitajsko kot tržno gospodarstvo. Gre za korak, ki oteži uvedbo kazni Kitajski zaradi uvažanja produktov po nižjih cenah kot je cena produktov na domačih trgih. V začetku leta 2005 je kitajski podpredsednik Zeng Qinghong obiskal Caracas in podpisal 19 sporazumov o sodelovanju, od katerih so številni vsebovali dolgoročne načrte za kitajsko prisotnost v venezuelski naftni industriji. Po besedah venezuelskega predsednika Huga Chaveza, so sporazumi s Kitajsko spodbudili trgovino na skoraj 3 milijarde ameriških dolarjev v letu 2005. Pekinški politični vrh pa predvideva, da bo do leta 2010 trgovanje z Latinsko Ameriko naraslo na 100 milijard ameriških dolarjev. Venezuela je leta 2005 s Kolumbijo podpisala sporazum o gradnji cevovoda do pristanišča Tribuga na pacifiški obali, da bi olajšala pošiljke nafte na Kitajsko, saj veliki tankerji ne morejo prečkati Panamskega prekopa. Glede na trenutne slabe odnose med ZDA in Venezuelo pod Chavezovim vodstvom, mnoge opazovalce skrbi, da bo venezuelsko energetsko sodelovanje s Kitajsko na koncu privedlo do preusmerjenja nafte od ZDA (Hsiang 2006, 135–138).

Latinska Amerika je bila na petem mestu med dobavitelji nafte Kitajski, vendar je količina uvoza nafte očitno narasla. Latinska Amerika je vodilna čezmorska regija za energetsko dobavo Kitajski, njihova zaloga nafte pa je zaščitena prek vrste sporazumov imenovanih 'posojila za nafto'. Trenutno ima Kitajska podpisan tovrsten dogovor z Rusijo, Brazilijo, Venezuelo, Ekvadorjem, Angolo in Kazahstanom. Celotna vrednost sporazumov vseh treh latinskoameriških držav skupaj znaša 19 milijard ameriških dolarjev, kar pomeni 38 % skupne vrednosti sporazumov ter Kitajsko zavezuje, da bo v naslednjih desetih letih vsako leto od Latinske Amerike dobila med 20 in 30 milijonov ton zaloge nafte (Shuangsheng 2012, 13).

Neizogibna poteza Kitajske, ki bi zagotovila uresničenje njihovih gospodarskih interesov v Latinski Ameriki, je tudi povečanje direktnih investicij v latinskoameriško industrijo, kar se popolnoma sklada s smernicami koristi od razvoja. Latinskoameriški narodi se soočajo s finančnimi in tehničnimi omejitvami, kar škodi dokončnemu razvoju in uporabi domačih resursov. Privabljanje kitajskih investicij pomaga ublažiti omenjene omejitve in lahko tudi ustvari zaposlitve v lokalnih gospodarstvih, kar ustreza latinskoameriškim potrebam, ki jih želijo zadovoljiti s sodelovanjem s Kitajsko. Kitajske investicije v latinskoameriško industrijo nekoliko zaostajajo. Obstoječa velikost investicij ne more občutno vplivati na industrijo. Srednjeročno in dolgoročno je nezadostnost zalog resursov ena glavnih težav kitajskega gospodarskega razvoja, Kitajska zato nujno potrebuje delež latinskoameriške zaloge dobrin in uresničiti strateški cilj po stabilizaciji njihovih cen in zalog (Shuangsheng 2012, 19).

Tudi obseg kitajskih posojil Latinski Ameriki se je v zadnjih letih dramatično povečal. Večina kitajskega mednarodnega kreditiranja prihaja iz Kitajske razvojne banke (CDB) in Kitajske Izvozno-uvozne banke (EXIM), kar je v funkciji spodbujanja ciljev kitajske vlade. Med leti 2005 in 2011 sta kitajski banki CDB in EXIM latinskoameriškim državam posodili okrog 75 milijard USD, kar je več kot Svetovna banka (World Bank) ali Medameriška razvojna banka (Inter-American Development Bank) v enakem časovnem obdobju. Kitajska posojila sicer ne pogojujejo sprememb v politiki vlad držav posojiljemalk, zahtevajo pa nabavo blaga ter občasno tudi podpis naftnih sporazumov. Posojilo Kitajske razvojne banke (CDB) Ekvadorju v vrednosti milijarde ameriških dolarjev leta 2010 je tako od Ekvadorja zahtevalo dvajsetodstotno kupovanje kitajskih izdelkov. Posojilo iste banke brazilski multinacionalki Petrobras v vrednosti 10 milijard USD je pogojevalo nakup opreme za vrtnanje v vrednosti 3 milijard USD. Enako posojilo, ki je bilo namenjeno Argentini leta 2010, je zahtevalo nakup vlakov kitajskega proizvajalca CNR. Kitajska Izvozno-uvozna banka (EXIM) je izdajala tudi kredite, ki so bili v celoti namenjeni kitajskim podjetjem, ki izvajajo posamezne projekte. Posojilo Ekvadorju v vrednosti 1,7 milijarde USD, ki je bilo namenjeno gradnji hidroelektrarne Coca-Codo Sinclair, je tako šlo neposredno v roke kitajskega podjetja. Posli, kjer so krediti vezani na sporazume o izvozu nafte, predstavljajo več kot polovico kitajskih posojil latinskoameriški regiji od leta 2006 dalje. Od tega jih je 91 % šlo v Argentino, Ekvador, Venezuelo in Brazilijo (Gallagher in drugi 2012).

Venezuela si je od leta 2008 dalje izpogajala štiri tovrstna posojila v skupni vrednosti 32 milijard USD. Brazilija je leta 2009 s kitajskim posojilom v vrednosti 10 milijard USD

financirala projekt naftnih ploščadi. Ekvador je leta 2009 prejel kitajsko posojilo v vrednosti milijarde USD v zameno za dogovor o izvozu nafte na Kitajsko, leto kasneje so sklenili enak posel, julija 2011 pa so sklenili še tretjega, tokrat za 2 milijarde USD. Prodaja nafte je pogodbeno določena, gibanje cene pa je odvisna od trga. Venezuelski predsednik Hugo Chávez je bil eden izmed tistih, ki so pohvalili dejstvo, da kitajske investicije držav ne obvezujejo pretirano. Nekatere vlade privlači omenjeno pomanjkanje striktnih pogodbenih zahtev glede okolja, dela in sociale, spet druge pa Kitajska privablja iz političnih razlogov. Ekvador, Venezuela in Bolivija se denimo želijo izogniti posojilom s strani Svetovne banke, saj ne marajo institucij gospodarskega liberalizma ter nadzora, ki spada zraven k njihovim posojilom. Mehika, Kolumbija in Peru pa nadaljujejo z jemanjem posojil pri Svetovni banki in Medameriški razvojni banki le pri tistih projektih, pri katerih bi se zahteve po kupovanju kitajskih izdelkov ali dajanju pogodb kitajskim podjetjem lahko zdele neprimerne ali težavne. Kljub relativno visokim obrestnim meram, je Kitajska zadnja možnost za dajanje posojila za Argentino in Ekvador, ki se soočata s težavami pri mednarodnem financiranju zaradi njunega neplačila dolga v letih 2008-2009 oziroma 2001 (Hilton 2013, 2–3).

Kitajsko sodelovanje z Latinsko Ameriko ni bilo vedno omejeno le na trgovino in investicije, kljub temu da naj bi bile potrebe kitajskega gospodarstva glavno gonilo poglobljanja njune povezave. Poleg trgovine in investicij Kitajska utrjuje svojo vlogo v regiji še na druge načine; od sodelovanja v regionalnih mirovni silah do razširitve vojaškega povezovanja. Kitajska je leta 2004 kot del mirovni silah Organizacije združenih narodov (OZN) na Haiti poslala 125-člansko policijsko enoto. Glede na to, da je Haiti ena izmed redkih držav Latinske Amerike, ki še vedno priznava suverenost Tajvana, so mnogi ameriški analitiki kitajsko prisotnost v mirovni silah na tem otoku interpretirali kot del dolgoročne kitajske strategije s katero bi prepričali še preostale latinskoameriške narode, da odrečejo mednarodno podporo Tajvanu. V zvezi s tem velja omeniti, da so na nedavnih obiskih kitajskega podpredsednika Zeng Quinghonga v Mehiki, Peruju, Venezueli, Trinidadu in Tobagu ter na Jamajki visoki predstavniki omenjenih držav ponovno izrekli svojo podporo politiki ene Kitajske. Kitajsko sodelovanje v mirovni misiji na Haitiju je tudi del dolgoročne strategije po večji diplomatski prisotnosti v regiji in večjim vplivom na njeno politiko. Marca 2004 je Kitajski ljudski kongres podpisal dogovor o sodelovanju z multinacionalnim Latinskoameriškim parlamentom in postal zunanji opazovalec te institucije. Višji kitajski zakonodajalci so nato januarja 2005 odpotovali na sedež Latinskoameriškega parlamenta v Brasilii, kjer so se srečali s predsednikom parlamenta in poglobili politično, gospodarsko in kulturno sodelovanje med

Kitajsko in latinskoameriškimi državami. Med svojim obiskom Latinske Amerike januarja in februarja 2005 je kitajski podpredsednik Zeng Quinghong podpisal podoben dogovor s skupino zunanjih ministrov Andske skupnosti (Andean Community Countries). Zavezali so se k zavzemanju za sodelovanje, nadgradnji sporazuma iz leta 2000 ter vzpostavitvi političnega mehanizma za sodelovanje in svetovanje med obema stranema. Čeprav niti Andska skupnost niti Latinskoameriški parlament nima pomembnejše moči za odločanje, tovrstne iniciative kažejo pomembne korake na poti, ki jo je Kitajska načrtovala v 90. letih, ko je dobila status opazovalca v Organizaciji ameriških držav (OAS). To ji je odprlo vrata do nekaterih ključnih diplomatskih procesov, ki so potekali v latinskoameriški regiji, kot tudi do ekskluzivnih mednarodnih aktivnosti znotraj Organizacije ameriških držav (Ellis 2005, 20–21).

Zdi se, da Kitajska stremi tudi h krepitvi vezi med Komunistično partijo in različnimi radikalnimi, populističnimi, levičarskimi gibanji v Latinski Ameriki. V Venezueli je Kitajska komunistična partija 20. decembra 2004 denimo razglasila, da poskuša razviti dobre medpartijske odnose z venezuelsko stranko Gibanje pete republike (MVR). Sodelovanje so razglasili med srečanjem delegatov obeh strank, ki je bil del obiska venezuelskega predsednika Huga Cháveza v Pekingu. Zaenkrat še ni jasno ali namerava Kitajska uporabiti enak pristop do ostalih socialističnih vlad in radikalnih strank v regiji, kot je bolivijsko Gibanje za socializem (MAS). Glede na to, da se trenutni politični trend v latinskoameriških državah nagiba proti levi, se zdi, da bi lahko takšna strategija občutno povečala kitajski vpliv in udeležbo v regionalni politiki (Ellis 2005, 20–21).

Kot vidimo, gre za regiji s popolnoma različno zgodovino, ki sta zrasli znotraj popolnoma različnih kulturnih okvirov in bili pod vplivom povsem različnih političnih sistemov. Po drugi strani pa je med njima veliko podobnosti in skupnih izzivov. Nobena od njiju ni izkoristila priložnosti, ki jih je prinesla industrijska revolucija, zaradi česar sta začeli pridobivati na moči v svetovni ekonomiji šele v zadnjih dvajsetih letih po vrsti političnih in ekonomskih sprememb v 20. stoletju. Kitajska in Latinska Amerika sta med največjimi proizvajalkami izdelkov vmesne tehnologije in naravnih virov. Prav tako se obe regiji soočata z izzivom razvijanja velikega domačega trga ter skušata preprečiti njegovo fragmentiranost. Zveza južnoameriških držav (UNASUR) se zavzema, da bi do leta 2014 imela le en sam trg. Podobno tudi kitajska vlada stremi k zmanjševanju notranjih ovir, saj je dostop do tujih trgov lažji in cenejši kot dostop do večine domačih državnih trgov (Fornes in Butt Philip 2012, 68).

V nadaljevanju si pogledjmo gospodarsko sodelovanje Kitajske s najpomembnejšimi državami v regiji:

Argentina

Tako kot drugod po Latinski Ameriki se je tudi kitajsko trgovanje z Argentino v zadnjih letih precej povečalo. Leta 2003 je bilateralno kitajsko-argentinsko trgovanje doseglo 3,176 milijarde USD kar je 122 % več kot prejšnje leto. Le argentinski izvoz na Kitajsko se je povečal za 143,4 % - na 2,56 milijarde USD – v naslednjih petih letih pa naj bi, v skladu z dogovori podpisanimi med obiskom kitajskega predsednika Hu Jintaa v Argentini novembra 2004, narasel na 7 milijard USD. Tako kot v Braziliji je argentinski diplomatski dogovor s Kitajsko potekal vzporedno z ekspanzijo trgovine med obema državama in porastom kitajskih investicij. Argentinski predsednik Nestor Kirchner je junija 2004 skupaj z vodilnimi poslovneži obiskal Kitajsko. Kitajski predsednik Hu Jintao je obiskal Argentino v zvezi z vrhom Skupine za azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje (APEC) novembra 2004 in tako kot z Brazilijo tudi z Argentino podpisal pismo o nameri investicij, ki bi lahko znašale vse do 20 milijard USD. Argentinski predsednik Kirchner naj bi s temi investicijami iskal način, da pokrije kratkoročne argentinske obveznosti vračanja dolga ter dolgoročno osvobodi Argentino nadzora s strani Mednarodnega denarnega sklada (IMF). Trenutni kitajski interes za specifično argentinsko industrijo se vrti okrog omejenih nahajališč železa in nafte, prav tako pa zajema tudi sodelovanje pri izkoriščanju jedrske energije in potencialno vlogo Argentine kot trga za kitajske izdelke. Argentinska naftna industrija je bila ena izmed osrednjih točk paketa investicij h katerim so se Kitajci zavezali novembra 2004 na vrhu Skupine za azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje (APEC). Od 20 milijard USD potencialnih kitajskih investicij v Argentino v naslednjih desetih letih je kar 5 milijard namenjenih iskanju in produkciji nafte. Kitajska naftna združba Sonangol trenutno skupaj z novim argentinskim državnim energetske podjetjem Energfa Argentina S.A. (Enarsa) sodeluje v naložbi iskanja potencialnih nahajališč nafte ob argentinski obali ter preverjanja možnosti sekundarnega pridobivanja nafte iz starejših naftnih vrelcev. Naložba, ki dopolnjuje zaveze iz paketa investicij, je vredna 4,82 milijarde USD. Glede na skromno argentinsko industrijo železove rude, je bila kitajskemu podjetju Ling Cheng sredi leta dodeljena pogodba za ponoven zagon nahajališča rude v Patagoniji. Dogodek ima precejšen strateški pomen, saj je omenjena lokacija edino nahajališče železove rude v Argentini. Podobno kot v Braziliji je kitajski pristop k investicijam v Argentini baziral na razvoju državne infrastrukture na področju

transporta kot dopolnilo investicijam v industrijo pridobivanja naravnih virov. Osredotočili so se na razvoj argentinskega železniškega sistema, kar je posledica načrta za pridobivanje argentinske železove rude in težav s transportom čez Andsko gorovje prek obstoječe prometne infrastrukture. Verjetno eden najpomembnejših dogodkov za odnos med Kitajsko in Argentino se je zgodil na področju jedrske energije. Kitajska trenutno raziskuje možnosti sodelovanja z Argentino pri razvoju nove, četrte generacije jedrskih reaktorjev. Argentinska državna komisija za jedrsko energijo (CNEA) je v sodelovanju s podjetjem INVAP, kot del Argentinskega centra za projekt jedrskega reaktorja (CAREM), izdelala začetno konstrukcijo reaktorja srednje velikosti. CAREM trenutno za konstrukcijo prototipa reaktorja z močjo 27 kilovatov s strani Kitajske prejema finančno in strokovno pomoč. Gre za prvi korak h konstrukciji reaktorja z močjo 300 megavatov, ki bi lahko pokrival vse energetske potrebe manjših ali srednje velikih gospodarstev, ki jih najdemo v Latinski Ameriki. Pri sodelovanju na področju raziskovanja vesolja je Kitajska Argentini pomagala razviti in preizkusiti svoj prvi nadzorni satelit imenovan SAC-C. Čeprav se kitajska podpora Argentini na tem področju ne more povsem primerjati s tisto, ki jo Kitajska nudi Braziliji, je sodelovanje vendarle strateško pomembno zaradi posledic tehnološkega razvoja in potencialnega kitajskega dostopa do argentinskih vesoljskih objektov v prihodnosti (Ellis 2005, 1–21).

Venezuela

Lahko bi trdili, da je Venezuela ta trenutek glavna strateška partnerka Kitajske v Latinski Ameriki, tako po obsegu investicij kot tudi po naravi odnosa med obema državama. Kitajske investicije v Venezueli trenutno presegajo 1,5 milijarde USD. Do nedavne razglasitve zaveze o investiranju 100 milijonov USD je bil ta znesek najvišji v regiji. Medsebojno trgovanje med Venezuelo in Kitajsko se je povečalo iz 150 milijonov USD iz leta 2003 na 1,2 milijarde v letu 2004. Glede na dogovore, ki so jih podpisali na uradnem obisku venezuelskega predsednika Huga Chaveza na Kitajskem med božičnimi prazniki leta 2004 ter 19 sporazumov o sodelovanju med Kitajsko in Venezuelo, ki so jih podpisali januarja 2005, se predvideva, da bo v letu 2005 bilateralno trgovanje naraslo na 3 milijarde USD. Ta številka kaže na rast izvoza in uvoza. Količina kitajskih izdelkov uvoženih v Venezuelo je leta 2004 naraslo za 120 % in doseglo 560 milijonov USD, medtem ko je podobna rast izvoza nafte omogočila Venezueli, da ohrani presežek neto trgovanja. Kitajski odnos z Venezuelo ni le odraz kitajskih potreb po venezuelskih naravnih virih, temveč tudi dovzetnosti predsednika Chaveza za sodelovanje. Njegov interes za razvijanje alternativnih trgov za venezuelsko nafto

in zavarovanje pred tveganji ameriškega vpliva v regiji, je Chavez postavilo v položaj močnega kitajskega zaveznika. Na svojem odmevnem državnem obisku na Kitajskem je podpisal številne dogovore, s katerimi je venezuelsko naftno industrijo dal na razpolago Kitajski. Po drugi strani Chavez predstavlja tudi potencialno tveganje kitajskim interesom, saj lahko njegova bolivarska revolucija, podpora domačemu populizmu ter antiglobalističnim stališčem povzročijo nestabilnost pri kitajskih trgovskih partnerjih v Latinski Ameriki in tako oslabijo kitajski dostop do resursov v regiji. Glede na vzorce investicij in trgovanja je glavni kitajski interes v Venezueli nafta. Venezuelski izvoz nafte na Kitajsko je v letu 2003 zabeležil 75 % rast, v letu 2004 pa 25 % rast, kar je znašalo 640 milijonov USD. Čeprav je količina pošiljk nafte iz Venezuele na Kitajsko omejena in obstajajo prostorske omejitve tankerjev in tovornih ladij, ki lahko prečkajo Panamski prekop, je prisoten razmislek o morebitnih infrastrukturnih projektih, ki bi pomagali preseči omenjene ovire z naftovodom, ki bi pod zemljo prevažal nafto do pacifiških pristanišč v Kolumbiji ali Panami. Kot del dogovorov med Chavezom in Kitajsko podpisanih decembra 2004 in vpliva tesnega delovnega sodelovanja, ki se je s Kitajsko razvil v zadnjih letih, bo Venezuela kitajskim podjetjem za črpanje in razvijanje prepustila dostop do 15 naftnih črpališč, katerih znane rezerve znašajo do milijarde sodčkov nafte. Kitajska bo kot del dogovora investirala 350 milijonov USD v ta črpališča, v zameno pa ji bo dovoljena gradnja rafinerij na venezuelskem ozemlju. Sporazum bo pomagal venezuelski vladi obvladovati pomanjkljivosti v upravljanju, ki so posledica množičnega odpuščanja, ki je sledilo državni stavki med decembrom 2002 in marcem 2003, ko je službo izgubila kar polovica zaposlenih v državni naftni družbi Petroleos de Venezuela (PdVSA). S tem ko je Venezuela odobrila Kitajski neposreden dostop do teh nahajališč, bo lahko kljub pomanjkanju internih tehničnih zmogljivosti skoraj podvojila njihovo produktivnost in prodala precejšno količino nafte Kitajski ter hkrati ohranila svoj položaj na tradicionalnih trgih. Kitajska svojo pomoč Venezueli pri črpanju nafte dopolnjuje še s 60-milijonsko naložbo v projekte povezane s pridobivanjem zemeljskega plina. Med državnim obiskom ob koncu januarja 2005, bodo kitajski podpredsednik Zeng Quinghong in glavni direktorji največje kitajske državne naftne družbe China National Petroleum Corporation (CNPC) razpravljali o smiselnosti še večjih kitajskih investicij v zaloge venezuelskega zemeljskega plina. Tretji pomemben element kitajskega sodelovanja z Venezuelo v naftnem sektorju je kitajska nabava venezuelskega goriva ormulsi6n ter predelava kitajskih obratov z namenom uporabe ormulsi6n za pridobivanje električne energije. Ormulsi6n je gorivo nizke kvalitete in visoke onesnaženosti, ki zaradi pomanjkanja odjemalcev nikdar ni uživalo visoke vrednosti. Največja kitajska državna naftna družba China National Petroleum Corporation

(CNPC) in venezuelska državna naftna družba Petroleos de Venezuela (PdVSA) sta decembra 2001 ustanovili skupno podjetje Orifuels Sinoven, S.A. (Sinovensa) ter investirali 330 milijonov USD v razvoj zmogljivosti za letno pridelavo 6,5 milijonov ton ormulsi6n do konca leta 2004. Glede na omenjen dogodek je CNPC novembra 2003 začela graditi posebno novo elektrarno v kitajski provinci Guangdong, ki bi pridobivala električno energijo z izkoriščanjem goriva ormulsi6n. Kitajski trgovski posrednik Petrochina, hčerinska družba CNPC, zaradi posla sklenjenega leta 2004 letno od Venezuele nabavi 1,5 milijonov ton orimulsi6n. Kitajski je uspelo z gradnjo nove elektrarne izkoristiti venezuelski ormulsi6n, ki ga nabavlja po relativno nizki ceni zaradi pomanjkanja zanimanja za to gorivo. Kitajsko-venezuelsko sodelovanje na tem področju se zdi smiselno, saj ima Venezuela trenutno največje svetovne zaloge ormulsi6n, skoraj dvakrat tolikšne kot Savdska Arabija, ki je drugi največji vir tega goriva. Kitajska prav tako pomaga Venezueli pri pridobivanju premoga. Kitajska je konec leta 2004 razglasila, da bo investirala v razvoj rudnikov na območju porečja reke Orinoko na jugu Venezuele. Kitajsko podjetje China Minmetal in venezuelska firma Corpozulia bosta med državnim obiskom kitajskega podpredsednika Zeng Quinghonga konec januarja 2005 podpisali sporazum, s katerim bodo kitajske naložbe okrepile venezuelsko pridelavo ogljika. Kitajsko-venezuelsko partnerstvo se je poleg področja industrije pridobivanja neobnovljivih virov razširilo tudi na kmetijski sektor. Venezuelski interes za izboljšanje kmetijske produktivnosti namreč sovpada s kitajsko potrebo po zanesljivem dobavitelju živil. Kitajska se je z dogovori podpisanimi med božičnim Chavezovim obiskom na Kitajskem leta 2004 zavezala, da bo Venezueli priskrbelo kmetijske stroje ter posojila, s katerimi bodo povečali svojo proizvodnjo živil. V skladu s strategijo vertikalne integracije, ki jo je Kitajska uvedla v ostalih latinskoameriških državah, da bi si zagotovila dostop do strateško pomembnih virov, je decembra 2005 Kitajska oznanila naložbo v gradnjo nacionalne železniške povezave, ki bi pomagala Venezueli pri transportu surovin in živil na trg. Kitajska z Venezuelo sodeluje tudi pri razvijanju njene industrije telekomunikacij ter njenem dostopu do vesolja. Chavezov dogovor s Kitajsko je namreč tudi bil, da Kitajska izstrelila telekomunikacijski satelit, ki bi Venezueli pomagal zmanjšati odvisnost od ameriških telekomunikacijskih omrežij. Pobuda je posledica pogovorov o kitajski pomoči pri razvoju in posodobitvi telekomunikacijske infrastrukture v širšem smislu. S tem je neposredno povezan tudi obisk Venezuele kitajskega pomočnika ministra za infrastrukturo in informacije Lou Kinjiana decembra 2004, kjer so razpravljali o morebitnem sodelovanju pri telekomunikacijskih projektih z venezuelskim podjetjem CVG Telecom (Ellis 2005, 20–21).

Brazilija

Brazilija ima pomembno vlogo pri odnosu Kitajske z Latinsko Ameriko. Država je razvit, velik trg za kitajske izdelke ter tudi glavna dobaviteljica soje, sojinega olja, železove rude, jekla in lesa. Kitajsko trgovanje z Brazilijo se je povečalo iz 1,84 milijarde USD v letu 1999 na 7,98 milijarde USD v letu 2003. V prvih enajstih mesecih leta 2004 se je kitajsko-brazilsko bilateralno trgovanje povečalo za 56,2 % glede na isto obdobje leto prej, kar je znašalo 11,3 milijarde USD. To Brazilijo uvršča na prvo mesto kitajskih trgovskih partnerjev v Latinski Ameriki. Kitajski predstavnik za stike z javnostjo Yang Yang je v intervjuju novembra leta 2004 dejal, da kitajsko sodelovanje z Brazilijo narašča še hitreje kot z Argentino, saj je Brazilija jasno začrtala področja možnega sodelovanja s Kitajsko. Brazilski predsednik Lula De Silva je maja leta 2004 skupaj z delegacijo vodilnih poslovnežev obiskal Kitajsko. Kitajski predsednik Hu Jintao je vrnil obisk z udeležbo na vrhu Skupine za azijsko-pacifiško gospodarsko sodelovanje (APEC) novembra istega leta. Za Brazilijo je glavni del v trgovanju s Kitajsko železova ruda in z njo povezani izdelki. Brazilski izvoz železa je zabeležil najpomembnejšo rast, ki je v preteklem letu znašala kar 500 %. Državi sta med novembrskim obiskom predsednika Hu Jintaa v Braziliji razglasili, da bo Kitajska v naslednjih treh letih v Brazilijo investirala 10 milijard USD ter da v tem obdobju pričakujeta podvojitev medsebojnega trgovanja na 20 milijard USD. Kitajska je poleg železa zelo zainteresirana tudi za brazilsko naftno industrijo. Glavni nedavni kitajski pobudi vključujeta načrt kitajske družbe Sinopec za izgradnjo plinovoda čez brazilsko ozemlje ter dogovor med združbama Sinopec in Petrobras za skupno iskanje naftnih vrelcev in izgradnjo rafinerij. Sinopec in Petrobras sta maja leta 2004 podpisala dogovor o sodelovanju na področju rafinerij in iskanja naftnih zalog, od katerega si Petrobras v prihodnjem letu obeta podvojitev svojega izvoza nafte na Kitajsko. Dogovor prav tako zajema izgradnjo infrastrukture, ki bi služila omenjenemu transportu nafte, kar vključuje gradnjo objektov za skladiščenje brazilske nafte v kitajskem pristanišču Ningbo. Ta dogovor je le vrh cele vrste ostalih poslov, ki so jih nedavno sklenili v luči okrepitve brazilsko-kitajskega sodelovanja v naftnem sektorju. Ti vključujejo brazilsko izbiro Sinopeca – druge največje kitajske naftne družbe – za izgradnjo plinovoda, ki se bo razpenjal od severa do juga Brazilije, kot tudi odprtje podružnice družbe Petrobras v Peking. Kitajska ima poleg železove rude in nafte interes za brazilska živila, kot je soja, govedina, perutnina. To je odraz potrebe tega azijskega velikana, da dopolni manjše lastno kmetijsko območje in svoji populaciji zagotovi dovolj velike zaloge hrane. Kitajska se je tudi zavezala k naložbi v modernizacijo prometne infrastrukture, kar vključuje potencialno

naložbo v razširitev in posodobitev brazilskega železniškega sistema vredno 4,82 milijarde USD. Kitajska in Brazilija si prav tako prizadevata za sodelovanje na področju vesoljske industrije, čeprav to nima neposredne povezave s kitajskimi potrebami po resursih. Državi sta skupaj razvili in lansirali dva satelita, do leta 2008 pa načrtujeta lansiranje še dveh. Prvi satelit CIBERS-1 je bil izstreljen oktobra leta 1999, drugi pa proti koncu leta 2004. CIBERS-1 je sicer bil namenjen nadzorovanju in opazovanju okolja ter ni prinašal znatnih vojaških koristi, je pa po poročanju asistiral Kitajski pri razvoju tehnologije za digitalno fotografsko spremljanje v živo, kar je povečalo zmogljivosti kitajskih vojaških obveščevalnih satelitov. Dostop do brazilskih satelitskih zmogljivosti za sledenje in nadzor naj bi torej Kitajski omogočil popolnejšo predstavo o gibanju ameriških satelitov. Kitajska se je povezala tudi z vodilnim brazilskim proizvajalcem letal - podjetjem Embraer. Pomembna posledica dogovora podpisanega decembra 2002, je bila selitev proizvodnje v industrijski obrat v kitajskem mestu Harbin, kjer trenutno izdelujejo letala srednje velikosti ERJ 145 (Ellis 2005, 20–21).

Čile

Čile za Kitajsko ni le strateško pomemben dobavitelj bakra in drugih mineralov, temveč tudi zaradi dobave živil in zaradi svojih trgovsko razvitih pacifiških pristanišč, ki Kitajski omogočajo dostop do številnih latinskoameriških trgov. Bilateralno trgovanje med Čilom in Kitajsko se je v letu 2004 povečalo za več kot 50 %, kar je znašalo 5,365 milijard USD. Izvoz Čila na Kitajsko je dosegel 3 milijarde USD in bi se lahko v prihodnjem letu povečal za 500 milijonov USD. Glavne kitajske iniciative v Čilu vključujejo baker in ostalih strateško pomembnih naravnih virov, kar odraža kitajske poskuse, da bi si zagotovili dostop do rudnin prek dobaviteljev iz Čila. Med njimi je trenutno v ospredju baker zaradi pomanjkanja zaloge na Kitajskem. Nedavni kitajski posegi v Čilu na področju rudnin pričajo o poskusu, da bi si zagotovili vpliv na ključnih točkah preskrbovalne verige, kar vključuje kitajski prevzem kanadskega rudarskega podjetja Noranda in naložbo v čilensko državno družbo Coldeco. Kitajska državna firma Minmetals je 24. septembra 2004 razglasila svoj vstop v ekskluzivna pogajanja za prevzem podjetja Noranda v vrednosti približno 5 milijard USD. Noranda ni le glavni proizvajalec bakra v Čilu, temveč tudi eden največjih svetovnih proizvajalcev niklja in cinka. Minmetals so poleg prevzema Norande nedavno podpisali tudi 1,93 milijarde USD vredno pogodbo s podjetjem Coldeco, ki Kitajski zagotavlja dostop do čilenskega bakra v naslednjih dvajsetih letih. Ta dogovor je zadnji v vrsti iniciativ v zvezi s Coldecom, ki vključujejo pomembno kitajsko vlogo pri izdaji obveznic oktobra leta 2004. Skupno 30 %

novih obveznic, ki jih je izdalo podjetje Coldeco, je šlo v Azijo v zameno za 150 milijonov USD kapitala. Čile postaja poleg svoje vloge dobavitelja bakra in ostalih strateško pomembnih naravnih virov tudi potencialno pomemben izvoznik živil na Kitajsko. Čilenski izvoz kmetijskih pridelkov na Kitajsko se je le v obdobju med januarjem in septembrom 2004 povečal za 45 %, kar znaša 273 milijonov USD (Ellis 2005, 20–21).

4.2 Diplomatski odnosi

Kitajsko zanimanje za Južno Ameriko pa ni samo gospodarske narave. Kitajsko-tajvanski spor se je iz azijske regije preselil v zahodno poloblo in se nadaljuje kot gospodarska tekma za južnoameriške trge.

Pravno gledano, je Japonska po predaji in podpisu Postdamske deklaracije predala vsa svoja na Kitajskem osvojena ozemlja Republiki Kitajski. Torej, Tajvan pravzaprav ni bil nikoli pod oblastjo LRK. Po drugi strani pa LRK upravičuje svojo legitimno oblast nad RK s teorijo o nasledstvu, češ da je bil Tajvan de jure in de facto po drugi svetovni vojni vrnjen Kitajski in da je LRK legitimno nasledila RK leta 1949. Medtem ko LRK rigidno interpretira »eno Kitajsko« kot obstoj samo ene Kitajske na svetu- Ljudske Republike Kitajske, Taipei pod »eno Kitajsko« razume Republiko Kitajsko ustanovljeno leta 1912 s priznano suverenostjo nad celotno Kitajsko vendar z jurisdikcijo le nad Tajvanom in otočji Penghu, Jinmen in Mazu. Razlaga, da je Tajvan del Kitajske kot je tudi celinska Kitajska del te Kitajske. S predsednikoma Lee Teng-huijem in Chen Shui-bianom je uradna politika RK postala precej bolj eksplicitna. Oba predsednika sta odklonila priznavanje politike »ene Kitajske« ter si prizadevala približati Tajvan k neodvisnosti. Predsednik Lee je definiral medožinske odnose kot posebne odnose države do države [國與國關係], predsednik Chen pa izjavil, da Kitajsko in Tajvan pojmuje kot državi, vsako na eni strani ožine [一邊一國]. Torej, oba sta zagovarjala, da je Tajvan suverena in neodvisna država povsem ločena od LRK. Kitajska pa je postala še odločnejša, da utrdi politiko »ene Kitajske« oziroma združitve obeh strani pod LRK in odklanjala nadaljna pogajanja glede suverenosti otoka, vse dokler Tajvan ne bi priznal njene ideje koncepta »ene Kitajske« (Društvo slovensko tajvanskega prijateljstva).

Uradni naziv Tajvana se glasi Republika Kitajska. Ime izhaja iz političnega porekla Republike Kitajske, ki se je na Kitajskem vzpostavila po revoluciji leta 1911. Republika Kitajska ne priznava Ljudske republike Kitajske, ki je bila ustanovljena leta 1949 v Pekingu s

strani Kitajske komunistične partije. Ljudska republika Kitajska trdi, da je Republika Kitajska leta 1949 prenehala obstajati ter da je Tajvan provinca t.i. ene Kitajske. Dinastija Čing je namreč Tajvan kot provinco priključila svoji dinastiji med leti 1885 in 1895, ko so se številni prebivalci s celine preselili na otok. Republika Kitajska in Ljudska republika Kitajska druga druge torej ne priznavata. Republika Kitajska ozemlje prek Tajvanske ožine imenuje preprosto 'Celina'. Ljudska republika Kitajska nasprotuje priznanju tajvanske samostojnosti in se zavzema za združitev Tajvana in celinskega dela Kitajske kot ene Kitajske, pri čemer se ne želi odpovedati uporabi sile, da bi dosegla svoj cilj. Od leta 1949 dalje, je torej Republika Kitajska vladala le na Tajvanu, Ljudska republika Kitajska pa le na celinskem ozemlju Kitajske. Tajvan, ki se je prej imenoval Formosa, ni nikdar bil pod okriljem Kitajske komunistične partije ali Ljudske republike Kitajske ter do leta 1945 tudi nikdar ni bil pod vladavino Republike Kitajske. V Tajvanu vsako leto obeležijo spomin na dogodek ob koncu 2. svetovne vojne, ko se je 25. oktobra 1945 Formosa priključila Republikii Kitajski izpod japonske vladavine. Po japonski predaji je bil otok Formosa prvič zaseden s strani vojaških sil Republike Kitajske. Ko je dinastija Čing leta 1895 s sporazumom Shimonoseki predala ozemlje Formose Japonski, Republika Kitajska namreč še ni obstajala. Prebivalci kolonije niso imeli pravice do samoodločbe do svojega statusa ali identitete. Ljudska narodna stranka (Kuomintang) trdi, da je Republika Kitajska ob japonski predaji avgusta 1945 zavzela Formoso. Sile Kuomintanga pod vodstvom generala Čangkajška so se na Tajvan zatele leta 1949, ko so komunistične sile, ki jih je vodil Mao Zedung, prevzele oblast na celinski Kitajski. Tajvansko ljudstvo se je soočilo s socialno, etnično, jezikovno in politično dilemo, s katero izmed dveh glavnih skupin naj se identificira – z lokalnim tajvanskim prebivalstvom ali s prišleki s celine, ki so se na Tajvan zatekli skupaj s silami Kuomintanga, ter njihovimi potomci. Kuomintang je na Tajvanu med leti 1949 in 1987 vzpostavil avtoritaren tip oblasti z vojaško upravo. Najbolj zloglasen primer njegovega delovanja je t.i. incident 228, ko je 28. februarja 1947 oblast Kuomintanga krvavo zadušila demonstracije in pobila na tisoče Tajvancev. Decembra leta 2014 je tajvanski minister za kulturo razglasil, da bodo za javnost odprli nekatere izmed 10.067 primerov političnih zapornikov iz obdobja belega terorja pod vladavino generala Čangkajška (Kan in Morrison 2014, 3–5).

Po tem incidentu, 28. februarja 1947, je izbruhnila napetost med diskriminiranim civilnim prebivalstvom na eni in državnimi uslužbenci na drugi strani. Konflikti so se kmalu stopnjevali v množične demonstracije po vsem otoku, ki pa so bile krvavo zadušene. Vojaške sile KMT so tedaj pobile na tisoče Tajvancev, njihove glavne tarče pa so bili

izobraženci. Čeprav kasnejša represija ni dosegla ravni z leta 1947, so bile politične aretacije in pripori vse do začetka 1970ih nekaj vsakdanjega. To obdobje si je zato prislužilo naziv »beli teror«. Incident je zasadil seme sovraštva med domačini in prišleki, katerim je vlada zaupala ključne položaje in jim dajala prednost pri izobraževanju. Prišleki, ki so prišli s Chiang Kaishkom iz celinske Kitajske so predstavljali le 15% delež prebivalcev otoka a so še vrsto let ohranili premoč nad 85% domačini. Šele leta 1995 se je vlada KMT na čelu s predsednikom Lee Teng-huiem formalno opravičila za izvedeno represijo in sprejela zakon o kompenzaciji žrtvam incidenta ter 2 leti kasneje 28. februar razglasila za državni praznik (Kan in Morrison 2014, 3–5).

Leta 1949 je bila vlada RK v kitajski državljanski vojni dokončno poražena. Da bi ubežala pred komunisti se je tedaj z več kot 1.5 mio ljudi (pretežno vojaki) zatekla na Tajvan. Vodja KKP Mao Zedong (毛泽东) je 1. oktobra na celini razglasil Ljudsko Republiko Kitajsko (LRK), ki pa jo nacionalisti na otoku niso priznavali. Tako je nastal precep »dveh Kitajsk«, dveh družbenih sistemov z različnima ideologijama in z nasprotujočimi si političnimi, ekonomskimi in sociološkimi sistemi. Obe vladi, LRK in RK, sta zatrjevali, da sta edini legitimni predstavnici celotne Kitajske. S podporo ZDA je RK navezala tesne diplomatske stike z večino demokratičnih držav na svetu in obdržala sedež v Združenih Narodih vse do 1971, ko so se razmere v mednarodni areni zasukale v prid LRK. V tem obdobju pa sta politični in ekonomski razvoj otoka postopoma, korak za korakom, preobrazili samodojemanje Tajvancev o njihovi identiteti in pripadnosti (Društvo slovensko tajvanskega prijateljstva).

Na vrhuncu delitve med Ljudsko republiko Kitajsko in Sovjetsko zvezo ter na začetku reformiranja in odprtja Ljudske republike Kitajske, so ZDA 1. januarja 1979 strateško spremenile svoje stališče glede priznavanja suverenosti Republike Kitajske in izreklo diplomatsko podporo Ljudski republiki Kitajski. Namen omenjene preusmeritve diplomatske podpore je bil odgovoriti na političen vpliv in vojaške grožnje Sovjetske zveze. Ameriško veleposlaništvo se je iz Tajpeja preselilo v Peking, tajvanska ambasada v ZDA pa se je zaprla. Kot posledica prekinitve diplomatskih odnosov, so ZDA 1. januarja 1980 prekinile sporazum s Tajvanom o vzajemni obrambni pomoči, po katerem bi ena država priskočila drugi na pomoč, če bi ta bila napadena (Wikipedia, The Free Encyclopedia).

Po srečanju ameriškega in kitajskega predsednika v Pekingu 1972, je Nixon izjavil da »ZDA priznavajo, da obstaja samo ena Kitajska in Tajvan je njen del. »Upamo, da bo prišlo do mirne rešitve 'tajvanskega vprašanja' znotraj Kitajske same, brez zunanjih intervencij. Zda bo umaknila vse vojaške čete iz Tajvana« (Richard Nixon, 23. Februar 1972, Peking v Janžekovič 2006, 18–19). Istega leta sta Peking in Taipei vzpostavila diplomatske odnose in svoja predstavništva v glavnih mestih. Tajvan je bil izključen iz OZN saj je brez ameriške podpore izgubil svoj sedež in s tem tudi članstvo. Številne države so v skladu z odločitvijo OZN in sočasno spreminjajočimi se mednarodnimi razmerami prekinile diplomatske odnos s Tajvanom in sklenile diplomatske odnose z LR Kitajsko. Po razglasitvi LR Kitajske je le to priznalo več kot 160 držav in tako priznalo, da obstaja le ena Kitajska in da je Tajvan del Kitajske. Kot del Kitajske Tajvan torej nima pravice, da zastopa Kitajsko v mednarodni skupnosti ali vzpostavlja diplomatske vezi ali uradne odnose s tujimi državami (Janžekovič 2006, 19).

Danes Tajvan v svojem nezavidljivem položaju države s posebnim političnim statusom in uradnim imenom Republika Kitajska (Zhonghua Minguo 中華民國, RK), ki jo v mednarodni skupnosti trenutno priznava zgolj 22 držav sveta, postaja zaradi čedalje večje in močnejše vloge Kitajske v svetu upravičeno vedno bolj zaskrbljen. Čeprav LRK in RK že 65 let delujeta kot povsem ločeni politični entiteti, ki legitimno vladata vsaka svojemu ozemlju in prebivalcem na levi oziroma desni strani Tajvanske ožine, pa vlada v Pekingu še vedno obravnava Tajvan zgolj kot eno od provinc LRK in ne kot suvereno samostojno državo, nad katero ima oblast in jurisdikcijo izključno vlada RK. Argumentira, da je vlada LRK od leta 1949 pravna naslednica vlade RK, ki za Peking uradno ne obstaja več. Realnost pa je, da je RK na Tajvanu danes še kako obstoječa in funkcionalna kljub svojemu zapletenemu političnemu statusu. Ima svojo ustavo, dobrih 23 milijonov prebivalcev, ki demokratično volijo svojo vlado in predsednika, poslujejo v lastni valuti in potujejo v večino držav sveta brez vizuma s potnim listom, na katerem je poleg državnega grba in uradnega imena »Republic of China« natiskano tudi ime »Taiwan«. Tajvan tudi dejansko izpolnjuje vse štiri pogoje po konvenciji iz Montevidea, ki definirajo obstoj države: ima stalno prebivalstvo, definirano ozemlje, efektivno oblast ter je sposoben vstopati v odnose z drugimi državami. Če ne bi bilo groženj Kitajske, bi se Tajvanci o prihodnosti svoje domovine najverjetneje že zdavnaj opredelili z referendumom. Tako kot so temeljno pravico naroda po samoodločbi izkoristili že številni narodi, tudi Slovenci, ko

smo se konec leta 1990 odločali o tem, ali bi še želeli ostati del federativne Jugoslavije. To bi bila za prebivalce Tajvana vsekakor najbolj zaželena rešitev problema, saj bi jim dala možnost, da se sami opredelijo o tem, ali se želijo združiti z LRK ali pa bi se raje znebili imena »Republika Kitajska«, ki ga še naprej veže s celino, in svoji domovini nadeli novo ime »Republika Tajvan« (Istenič 2012, 191).

Kljub političnih nesoglasjem pa je sodelovanje med LR Kitajsko in Tajvanom dobro. Ključni gospodarski kazalci:

Graf: 4.3 Gospodarski kazalci RK

Gospodarski kazalci RK	
BDP (PPP)	\$926.4 mrd (21. na svetu)
BDP na prebivalca	\$39,600 (27. na svetu)
Stopnja rasti	2.2% (2013 predvidena)
BDP po sektorjih	storitve (68.6%), industrija (29.4%), kmetijstvo (2%)
Stopnja inflacije	1.1%
Brezposelnost	4.1%
Izvoz	\$305.8 mrd
Uvoz	\$268.5 mrd
Glavni gospodarski partnerji	LRK, HK, ZDA, Japonska, Singapur

Vir: CIA (2013).

Glede na statistične podatke nekaj zadnjih let se Tajvan uvršča med 21 najmočnejših gospodarskih sil na svetu. Tajvan je svetovno znan predvsem po informacijsko-tehnološki, tekstilni, plastični, kemični, železarski, motorni in jeklarni industriji. Je največji svetovni proizvajalec polprevodnikov in v samem vrhu proizvodnje LCD zaslonov, DRAM pomnilnikov, omrežne opreme, sončnih celic ter potrošne elektronike. Največji delež BDP predstavljajo storitvene dejavnosti, kot so finančno poslovanje, trgovina, skladiščenje, telekomunikacije in transport. Kmetijstvo prispeva le majhen delež k BDP. Trgovina

predstavlja hrbtenico tajvanskih vezi z drugimi državami. Vodilni trgovinski partner Tajvana je Kitajska (Center za tajvanske študije 2009).

Medtem ko politični status Tajvana ostaja nerešeno vprašanje, o katerem do danes še ni bilo do konsenza, pa obstaja širše soglasje o tem, da bi potencialna vojna imela silovite posledice za stabilnost celotne regije in svetovne varnosti na splošno. Strokovnjaki, ki že vrsto let proučujejo tajvansko-kitajske odnose skozi pestro paleto metodoloških in teoretskih perspektiv, prihajajo do zelo različnih sklepov in predlogov, ki naj bi pripomogli k miroljubni rešitvi spora. Zagovorniki teorije demokratičnega miru, ki zagovarja stališče, da demokratizacija družbe pripomore k politični stabilnosti in zmanjšuje možnosti neposrednega vojaškega spopada, upajo, da bo postopna demokratizacija Kitajske pripeljala do politične integracije s Tajvanom. Privrženci neoliberalizma verjamejo, da bo ključni dejavnik pri povezavi obeh strani Tajvanske ožine gospodarska integracija. Konstruktivisti menijo, da bo intenzivnejša socializacija čez ožino tista, ki bo privedla do postopnega razvoja skupnega dojemanja realnosti in izoblikovanja kolektivne identitete, ki bo pripomogla k miroljubni rešitvi spora. Realisti pa so precej bolj pesimistični in menijo, da se bo stabilnost v Tajvanski ožini ohranila samo z ohranjanjem ravnotežja moči v regiji, ki pa se na dolgi rok ne more obnesti (Istenič 2012, 47–58).

Zdaj je že videti, da gospodarska in kulturna integracija Tajvana in Kitajske njunih prebivalcev ni zblížala, temveč da se, ravno nasprotno, navkljub tesnejšim stikom psihološka distanca morda celo večja in ne manjša. Namreč, prebivalci Tajvana se čedalje bolj opredeljujejo za »Tajvance« in vse manj za »Kitajce«, kar najbolj razvidno kažejo redne javnomnenjske raziskave. Medtem ko je leta 1992 zgolj dobrih 17 odstotkov prebivalcev Tajvana o sebi menilo, da so »Tajvanci«, pa je ta delež po letu 2000 kmalu presegel 40 odstotkov in do polletja 2014 zajel mnenje več kot 60 odstotkov prebivalstva. Nasprotno se je število tistih, ki se opredeljujejo za »Kitajce«, drastično zmanjšalo, s 25,5 odstotka v letu 1992 na samo 3,5 odstotka v letu 2014. Trend rasti tajvanske identitete in upad kitajske pomeni, da Tajvanci čedalje trdneje menijo, da so povsem ločen in bistveno drugačen narod od tistega, ki živi na drugi strani Tajvanske ožine (Istenič 2012, 191).

Na srečo so odnosi ob Tajvanski ožini med Tajpejem in Pekingom danes verjetno boljši kot kadarkoli prej. Posledično je tudi tveganje za nastanek konflikta zelo nizko, vendar možnost vojaške krize ali konflikta nikdar ne more biti povsem izključena - vse dokler Kitajska

zavrača, da bi se odrekla uporabi sile. Zavedati se je potrebno dejstva, da je, tako z vojaškega stališča kot tudi z vidika suverenosti, konflikt s Tajvanom največji in najpomembnejši kitajski pomorski spor (McDevitt 2013, 10). Tajvan bi se lahko v primeru vojaškega spopada obrnil na ZDA, vendar je vprašanje ali ameriška politika želi tvegati ogromno število žrtev. Popolna neodvisnost Tajvana je praktično nemogoča saj je tajvansko gospodarstvo odvisno od Kitajske (40 % izvoza iz Tajvana gre na Kitajsko). Pravzaprav Kitajska sploh ne bi potrebovala orožja saj bi lahko neodvisnost preprečila z gospodarsko blokado ali pa onemogočila dostop do morja. Tako bi se Tajvan in gospodarstvo moralo veliko bolj zanesti in osredotočiti na druge trge (ZDA, Južno Korejo, Avstralijo, Japonsko in Indijo). Zato lahko sklepamo, da Tajvanu najbolj koristi status quo (Vukadinovič 1997, 326).

Strategija Tajvana za mednarodno preživetje v vlogi diplomatskih izobčencev ima tri glavne smernice do Latinske Amerike. Prvič, si Tajvan želi utrditi diplomatske odnose z državami Centralne Amerike in tako zmanjšati svojo mednarodno izoliranost. Drugič, si Tajvan prizadeva zbrati podporo držav Centralne Amerike za njihov poskus pridobitve članstva v Organizaciji združenih narodov. Tretja smernica Tajvanske strategije za mednarodno preživetje pa je razširitev trgov za tajvanske izdelke in hkrati zagotovitev zanesljivih virov surovin prek povečanja trgovine in naložb. Države Centralne Amerike ugotavljajo, da je zaradi njene finančne moči in daljnosežnega političnega vpliva, zanje bolj koristno vzpostaviti povezavo s Kitajsko. Sodelovanje s Kitajsko pa ima svojo ceno. Latinskoameriške države se morajo odreči sodelovanju s Tajvanom, če želijo sodelovati s Kitajsko. Čeprav se želi vzpenjajoča se Kitajska uveljaviti kot nova velesila, ki ni grožnja svojim sosednjim državam ali svetu, Kitajska komunistična partija hkrati ugotavlja, da bi z odpovedjo Tajvanu izgubili del svoje moči. Latinska Amerika tako predstavlja bojišče za oslabitev Tajvana. Kitajska bo najverjetneje še naprej uspešna pri odtujitvi latinskoameriških držav od Tajvana. Za Tajvan centralnoameriške države in Paragvaj predstavljajo relativno trdno regionalno podporo njihovem statusu suverene države, ločene od Ljudske republike Kitajske. Če bi se spremenil vzorec omenjenih držav, ki podpirajo Tajvan in predstavljajo precejšen del tajvanskih prizadevanj za legitimnost na mednarodnem diplomatskem prizorišču, bi se položaj Tajvana za dosego statusa suverene države dramatično poslabšal. Kitajski politični vrh je to prepoznal in za prednostno nalogo svoje diplomacije določil Centralno Ameriko (Vukadinovič 1997, 326).

Peking je dejansko uspel doseči napol uradne odnose z nekaterimi tajvanskimi diplomatskimi partnerkami od česar si obetajo vzpostavitev uradnega sodelovanja. Nekatere centralnoameriške in karibske države (Dominikanska republika, Panama, Haiti) na svojem ozemlju gostijo kitajska predstavništva, ki so de facto kitajske ambasade. Centralnoameriška regija je tako postala območje, kjer Kitajska in Tajvan merita moči v t.i. dolarski diplomaciji. Dva nedavna primera sta diplomatska premika Svete Lucije, ki se je maja 2007 odrekla diplomatski podpori Pekingu in se povezala s Tajpejem, ter Kostarike, ki je mesec kasneje diplomatsko podporo Tajpeju nadomestila s podporo Pekingu. V tej bitki dolarjev Tajvan vloži okrog 0,15 % svojega BDP v svoja zaveznitva. Po besedah tajvanskega zunanjega ministra, pa je Kitajska Kostariki obljubila subvencijo v vrednosti 130 milijonov USD ter še dodatnih 300 milijonov USD z nabavo obveznic (Rošker 2016).

Dva tedna po priznanju Tajvana s strani Svete Lucije, je Kostarika glasovala proti tajvanski pobudi za članstvo v Svetovni zdravstveni organizaciji (WHO) na 60. letnem srečanju Generalne skupščine Svetovne zdravstvene organizacije 14. maja 2007. Ostale tajvanske zaveznice, kot sta Nikaragva in Panama, so vzdržale glasovanja, saj niso bile pripravljene storiti nečesa, kar bi se zamerilo kitajskemu političnemu vrhu. Le zunanja ministra Dominikanske republike in Belizeja sta se udeležila 13. konference Komisije za sodelovanje med centralnoameriški državami in Republiko Kitajsko, ki se je odvijala 25. maja 2007. Kljub temu, da je predstavnik tajvanskega zunanjega ministrstva David Wang zatrdil, da odsotnosti ne bodo vplivala na razpravo o regionalni situaciji, je šlo za jasno opozorilo tajvanskim diplomatskim prizadevanjem v regiji (Christensen 2009).

Tajvanski zunanji minister James Huang je 7. junija 2007 razglasil prekinitev diplomatskih vezi s Kostariko, potem ko je kostariški predsednik napovedal vzpostavitev diplomatskih odnosov s Kitajsko. Po poročanju kitajske agencije Xinxua, sta kitajski zunanji minister Yang Jiechi in njegov kostariški kolega Bruno Stagno podpisala skupno namero o sodelovanju 1. junija v Pekingu, kar predstavlja prvo padlo domino v tajvanski centralnoameriški diplomatski mreži. Med državami, ki bi lahko vzpostavile uradne diplomatske vezi s Kitajsko, se zdi Nikaragva najbolj verjetna izbira, še posebej po zmagi Daniela Ortege na predsedniških volitvah novembra 2006. Ortega je diplomatske vezi s Tajvanom pretrgal leta 1985 in zdi se, da bi moral Tajpej za ohranitev vedno šibkejših vezi z Managuo dodati precejšno finančno kompenzacijo. Tudi situacija v Panami se zdi negotova. Kitajska je po poročanju ponudila financiranje razširitve Panamskega prekopa, potem ko so prepoznali Panamo kot trgovsko in

finančno središče v regiji. Trgovska podjetja v lasti Kitajske ljudske armade (PLA) že kupujejo ozemlje v Centralni Ameriki (Christensen 2009).

Kitajska je uporabila svojo novoodkrita diplomatsko iznajdljivost tako, da je prodrla v tajvanske zaveznice na Karibih. Izkoristila je resolucije za ohranjanje miru Organizacije Združenih narodov in poslala svoje sile na Haiti, ki je bil eden glavnih tajvanskih zaveznikov v regiji. Zavezništvo s Tajvanom izhaja iz leta 1994, ko je Haiti kot ena najrevnejših držav zahodne poloble od Tajvana prejel pomoč po strmoglavljenju vojaškega režima. Kitajska pripravljenost za razkazovanje svojega diplomatskega vpliva postaja vedno bolj očitna. Medtem ko je Peking vse od svoje pridružitve Organizaciji združenih narodov leta 1971 redko uporabil svojo pravico do veta, se temu niso prav nič izogibali, ko je šlo za vprašanja, ki so zadevala Tajvan. Kitajska je junija leta 1996 kaznovala haitsko sodelovanje s Tajvanom s tem, da niso podaljšali mirovne misije na Haitiju. Podobno je leta 1997 Kitajska zaradi gvatemalskih diplomatskih vezi s Tajvanom zaustavila pobudo Združenih narodov po odobritvi 155 članov mirovnih sil, ki bi nadzirali tamkajšnje razoroževanje. Po besedah predstavnika kitajskega zunanjega ministrstva Shena Guofanga, so gvatemalske vezi s Tajvanom uničile vsakršno osnovo za pomoč Pekinga v Organizaciji združenih narodov.

Kitajska je po uporabi sile, začela tudi z uporabo metode spodbude. Februarja 2004 je Kitajska podprla resolucijo Združenih narodov, ki je v Haiti poslala mednarodne vojaške sile. Septembra istega leta je Kitajska kot del mirovnih sil Združenih narodov na Haiti odposlala posebno policijsko enoto, ki je štela 130 članov, kar je bila prva prisotnost kitajskih sil na zahodni polobli. Haiti se je soočil z naraščajočim kitajskim pritiskom, da spremeni svojo diplomatsko usmeritev. Haiti je maja leta 2006 zavrnil obisk nekdanjega tajvanskega premierja Su Tseng-changa. Avgusta leta 2006, le nekaj dni po tem, ko Haiti ni podprl tajvanskega prizadevanja za vstop v Organizacijo združenih narodov, je Varnostni svet soglasno potrdil podaljšanje mirovne misije na Haitiju za nadaljnjih šest mesecev. Kitajska se je marca leta 2007 odločila, da na osemmesečno mirovno misijo na Haiti pošlje še peto posebno enoto policije, ki je štela 125 članov. Vse skupaj je Kitajska od leta 2004 dalje na Haiti poslala več kot 1.000 članov posebnih policijskih enot (Ellis 2009, 15).

S širše perspektive mednarodnih odnosov lahko ravnanje Kitajske opišemo z izrazom Roberta Zoellicka - *odgovoren nosilec interesov*. Ne preseneča izjava predstavnika ameriškega ministrstva za zunanje zadeve Thomasa Christensena, ki meni, da je Kitajska ugotovila, da z

naraščanjem svoje pomembnosti v globalnem sistemu, njeni interesi postajajo vedno bolj usklajeni z interesi ostalih glavnih interesnih skupin, vključno z ZDA (Christensen 2009).

Tajvan, ki je desetletja dosledno zagotavljal finančno pomoč in naložbe na območju Latinske Amerike in Karibov, da bi ohranjal svoja preostala uradna sodelovanja z državami, se zdaj nahaja v težkem položaju, ko mora tekmovati z naraščajočim gospodarskim in političnim vplivom Kitajske, kar je eden izmed tajvanskih uradnikov opisal kot dolarska diplomacija. Primer t.i. dolarske diplomacije predstavlja pretrganje vezi med Dominiko in Tajvanom leta 2004, potem ko je kitajski politični vrh prekosil tajvansko pomoč tej državi v vrednosti 9 milijonov USD, s svojo ponudbo, ki je znašala 122 milijonov USD prek naslednjih šestih let. Septembra 2004 je Kitajska na Haiti, ki je bil še eden izmed tajvanskih tradicionalnih zaveznikov, poslala kontigent specialnih policijskih sil, kar je prvo kitajsko vojaško posredovanje na zahodni polobli v zgodovini. Sposobnost Ljudske republike Kitajske, da razvije in razširi svoje povezave v tajvanskih zaveznicah v latinskoameriški regiji, je nedvomno olajšala odločitev Organizacije ameriških držav (OAS) 26. maja leta 2004, ko so Kitajsko potrdili kot uradno opazovalko v OAS. Organizacija ameriških držav ima 35 članic, kar vključuje tudi ZDA in vseh 12 držav, ki negujejo diplomatske odnose s Tajvanom. Peking je hkrati močno nasprotoval tajvanskim prizadevanjem za pridobitev statusa opazovalca v OAS. Nekateri opazovalci menijo, da bi se ob uspehu kitajskega načrta za prevzetje diplomatskih odnosov med Tajvanom in državami z območja Latinske Amerike in Karibov, tajvanske možnosti za delovanje v globalnem sistemu tako oslabile, da bi bil resno ogrožen njegov mednarodni status (Hunkovic 2013).

V tem trenutku je na svetu preostalo še 23 suverenih držav, ki diplomatsko priznavajo Tajvan. Dvanajst izmed njih se nahaja v Latinski Ameriki in na Karibskem otočju: Dominikanska republika, Haiti, Sveti Krištof in Nevis, Sveti Vincencij in Grenadini, Sveta Lucija, Panama, Nikaragva, Salvador, Honduras, Gvatemala, Belize in Paragvaj. Nedavno je naraščajoči politični in ekonomski vpliv Kitajske pomagal prepričati več držav k temu, da namesto Tajpeja priznajo Peking. Pekinški politični vrh, kot del t.i. politike ene Kitajske, ponuja denarne spodbude v obliki investicij v infrastrukturo, finančno pomoč in trgovinske prednosti v zameno za vzpostavitev diplomatskih odnosov z Ljudsko republiko Kitajsko ter hkrati prekinitev uradne povezave s Tajvanom. Nedavno je več latinskoameriških in karibskih držav izkoristilo velikodušno kitajsko ponudbo. Potem ko je Kostarika postala prva centralnoameriška država, ki je vzpostavila diplomatski odnos z Ljudsko republiko Kitajsko

leta 2007, je Kitajska kupila kostariške državne obveznice v vrednosti 300 milijonov USD (Shambaugh 2008). Poleg tega je Kitajska porabila 74 milijonov USD za gradnjo novega nacionalnega nogometnega stadiona v kostariški prestolnici San José. Način na kakršnega se je reševanje tajvanskega vprašanja sprevrglo v donosno poslovno priložnost za nekatere latinskoameriške države, predstavlja situacija karibske otoške države Dominike. Leta 2004 je Dominika Tajvan zaprosila za paket pomoči v vrednosti 58 milijonov USD, kar je Tajvan zavrnil. Posledično je Dominika prestopila na stran Ljudske republike Kitajske, ki je v zameno izplačala 11 milijonov USD takojšne pomoči, poleg tega pa še 100 milijonov USD pomoči v naslednjih šestih letih (Ellis 2009, 15).

4.3 Politično sodelovanje

Glede na to, da je zahodna polobla tradicionalno bila pod ameriškim vplivom ter da Latinska Amerika še vedno predstavlja pomemben trg za ameriške investicije in izvoz izdelkov, morajo ZDA reagirati na kitajsko prisotnost v tej regiji. Od leta 2004 dalje so politiki in strokovnjaki pogosto razpravljali o vplivu naraščajoče kitajske prisotnosti v Latinski Ameriki na ameriške interese in zunanjo politiko. Niti Busheva niti Obamova administracija pa Kitajske nista identificirali kot velike grožnje na področju Latinske Amerike.

Kot poudarja Gonzalo Paz (2012), so predstave o izzivih za hegemonsko silo skoraj enako pomembne kot resnični izzivi. Iz teorij mednarodnih odnosov izhajata dva glavna vidika s katerima je mogoče odgovoriti na kitajski vzpon v Latinski Ameriki in drugod. Prvi vidik temelji na predpostavki, da je konflikt med ZDA in Kitajsko neizogiben ter da morajo biti ZDA pripravljene na pravočasno reakcijo. Nasproten vidik pa predpostavlja, da se je konfliktu mogoče izogniti z integracijo Kitajske v okvir mednarodnih institucij ustvarjenih s strani Zahoda.

John Mearsheimer (2001) s svojim konceptom ofenzivnega realizma predpostavi, da velesile težijo k hegemoniji na svojem regionalnem področju, hkrati pa poskušajo s svojim delovanjem onemogočiti prizadevanja ostalih velesil po vzpostavitvi hegemonije v njihovih regijah. Velesile ne marajo konkurence, temveč raje skušajo zagotoviti, da več držav tekmuje za regionalno prevlado drugje kot na njihovem območju. Z vidika ZDA je bila njihova velika prednost, da v preteklosti nobena država na zahodni polobli ni predstavljala resne grožnje za ameriško varnost ali preživetje. ZDA so se lahko tako neomejeno vmešavale v delovanje ostalih potencialnih regionalnih hegemonov. V ZDA je prisotna domneva, da bi vzhajajoče

regionalne sile lahko poskušale utrditi svoje ozemlje. V tem kontekstu predstavlja vedno večja gospodarska prisotnost Kitajske v Latinski Ameriki izziv za ameriško varnost, še posebej glede dostopa do surovin, zlasti nafte. Na drugi strani se pojavljajo sumničenja, da bi nekatere latinskoameriške države, ob hkratnem sodelovanju s Kitajsko, lahko ubrale nekoliko bolj neodvisno pot v odnosu z ZDA. Kitajska prisotnost na zahodni polobli predstavlja znak erozije moči in geopolitičnega položaja ZDA v regiji. Omeniti velja, da je ofenzivni realizem precej vpliven tudi med kitajskimi strokovnjaki za mednarodne odnose v njihovih analizah ameriških strategij (Nathan in Scobell 2012).

Medtem ko so razlogi za kitajske ekonomske interese v Latinski Ameriki jasni – glavno gonilo je potreba po enakomernem, naraščajočem dostopu do blaga in surovin, ki bi pomagal ohranjati rast kitajskega gospodarstva – je precej težje določiti njihove politične in geostrateške motive. June Teufel Dreyer trdi, da sta Latinska Amerika in Karibsko otočje ključni za razvoj novega svetovnega reda kakršnega si želijo kitajski voditelji (2006, 2). Ali ta sovпада tudi z željami latinskoameriških držav? Po besedah nekaterih analitikov je Kitajska že dosegla položaj, kjer nanjo gledajo kot partnerja, ki predstavlja diplomatsko in gospodarsko alternativo Washingtonu (Lanteigne 2009, 139). V tem kontekstu Manfred Mols (2010) razlikuje tri sklope kitajskih bilateralnih odnosov v Latinski Ameriki: strateško partnerstvo (Brazilija, Mehika, Argentina in Venezuela), sodelovalno partnerstvo (Čile, Peru in Kuba) ter prijateljsko sodelovalno partnerstvo (Centralna Amerika in Karibsko otočje). Kitajsko spogledovanje s svojimi strateškimi partnerji glede političnih in gospodarskih odnosov bi lahko izzvalo ZDA, vendar za enkrat Kitajska ni v celoti izkoristila potenciala, ki ga predstavljajo tesni odnosi s socialističnimi levičarskimi režimi (predvsem v Venezueli, pa tudi v Boliviji in Ekvadorju) za oslabitev ameriškega vpliva v regiji. Kitajska se tiho podreja Monroejevi doktrini (Camarena 2010, 47), o čemer priča zavrnitev poskusov Huga Cháveza s strani kitajskega političnega vrha. Kljub odmevnemu Chávezevemu obisku Kitajske leta 2006, dejstvu, da gre približno 20 % venezuelskega izvoza nafte na Kitajsko, ter odločitvi kitajskega političnega vrha, da venezuelski vladi posodi 32 milijard USD, se Ljudska republika Kitajska ni želela pridružiti venezuelski protiameriški retoriki. Obisk ameriškega predsednika Baracka Obame v Latinski Ameriki leta 2011 ne prikrije dejstva, da kitajska prisotnost v Latinski Ameriki ni med visokimi prioritetami Obamove administracije, saj ne predstavlja zadostnega strateškega ali političnega pomena za ZDA. Stališče Washingtona pa bi se lahko kmalu spremenilo, saj se pojavljajo številni zaskrbljujoči faktorji. Glavni interes ZDA je podpora liberalne ekonomske politike in poglobljanja ekonomske integracije med

njimi in latinskoameriškimi državami. Glede na ta osrednji interes, ZDA pozorno opazujejo kitajsko-latinskoameriške odnose, da bi ugotovili ali Kitajska škodi obstoječim vzorcem bilateralnosti in multilateralnosti. Kitajska zaenkrat sicer še ni trdno vzpostavljena sila v Latinski Ameriki, njihov vzpon na tem kontinentu je vendarle relativno nov pojav. Ni dvoma, da predvsem nekatere levičarske, ter hkrati tudi do ZDA kritične, latinskoameriške vlade, partnerstvo s Kitajsko dojemajo kot dobrodošlo sredstvo za omilitev ameriške hegemonije oz. zavarovanje pred tradicionalno prevlado ZDA v regiji. Medtem ko se latinskoameriške države lahko upravičeno pritožujejo nad rednim pomanjkanjem pozornosti s strani ZDA ter njihovemu ozko usmerjenemu interesu za državno varnost v odnosu do svojih sosed na zahodni polobli, se pojavlja vprašanje, zakaj bi omenjene države želele nadomestiti desetletja dolgo odvisnost od ZDA z vzpostavitvijo nove vrste odvisnosti s Kitajsko. Ali obstajaja prepričljiv ekonomski razlog za preusmeritev lojalnosti latinskoameriških držav h Kitajski, v poskusu uravnoteženja vpliva ZDA? Kitajska v Latinski Ameriki igra vedno bolj pomembno vlogo, vendar je le ena izmed mnogih akterjev. David Shambaugh pravilno ugotavlja, da so latinskoameriške države Kitajsko sprejele kot del svoje nove diplomacije, ki je usmerjena v več različnih smeri. Poudarek je na različnih smereh diplomacije. Prav vse latinskoameriške vlade so namreč svoje mednarodne odnose razširile. Glavni razlog za to je blaženje ameriške hegemonije in ne njena zamenjava. Kot del te strategije je dobrodošla vsaka priložnost za trgovanje ali investicijo, še posebej v časih gospodarske krize, kot denimo tiste v letih 2008-2009. V dobi globalizacije lahko države še najbolje opišemo kot racionalne subjekte, ki stremijo k maksimalnem izkoristku priložnosti. To velja tako za Latinsko Ameriko kot tudi za Vzhodno Azijo. V enaki meri kot to drži za Vietnam ali Južno Korejo, to drži tudi za Peru ali Mehiko. Rezultat maksimiranja priložnosti v odnosih med Latinsko Ameriko in Azijo je rastoča in vedno bolj obvezujoča transpacifiška mreža, ki jo sestavljajo trgovina, naložbe, politično in celo varnostno sodelovanje v bilateralnih ter vse bolj tudi v multilateralnih kontekstih. Kitajska je ustanovni član Foruma za sodelovanje med Vzhodno Azijo in Latinsko Ameriko (FEALAC), ima status stalnega opazovalca v Organizaciji ameriških držav (OAS) ter je diplomatske vezi vzpostavila tudi z Andsko skupnostjo (CAN), skupino Rio (*Grupo de Río*) ter Karibsko skupnostjo (CARICOM) (Jörn in Goodman 2012).

Kot poudarja Gonzalo Paz, so predstave o izzivih za hegemonsko silo skoraj enako pomembne kot resnični izzivi (2012: 20). Iz teorij mednarodnih odnosov izhajata dva glavna vidika s katerima je mogoče odgovoriti na kitajski vzpon v Latinski Ameriki in drugod. Prvi vidik temelji na predpostavki, da je konflikt med ZDA in Kitajsko neizogiben ter da morajo

biti ZDA pripravljene na pravočasno reakcijo. Nasproten vidik pa predpostavlja, da se je konfliktu mogoče izogniti z integracijo Kitajske v okvir mednarodnih institucij ustvarjenih s strani Zahoda.

John Ikenberry (2008, 37) meni, da ZDA sicer ne morejo preprečiti kitajskega vzpona, lahko pa pomagajo zagotoviti, da se kitajska moč uveljavlja v okviru pravil in institucij, ki so jih oblikovali ZDA in njeni partnerji v preteklem stoletju in lahko obvarujejo interese vseh držav v vedno bolj naseljenem svetu v prihodnosti. To strategijo je precej uspešno uporabila Busheva administracija. Thomas J. Christensen (2009), nekdanji namestnik pomočnika ameriškega zunanjega ministra za Vzhodno Azijo in Pacifik, je Bushevo strategijo do Kitajske opisal kot dolgoročen poskus oblikovanja odločitev kitajskega političnega vrha o usmeritvah svojega naraščajočega regionalnega in globalnega vpliva. Podobno izjavo je na zaslišanju v Senatu leta 2005 podal Charles S. Shapiro, visoki uradnik ameriškega zunanjega ministrstva, ko je dejal, da ZDA spodbujajo Kitajsko k delovanju kot nosilka interesov globalnega sistema, v katerem so eden glavnih koristnikov. Po besedah Shapira, ZDA kitajsko vpletenost v regiji spodbujajo na načine, ki ustvarjajo blaginjo in spodbujajo transparentnost, dobro upravljanje ter spoštovanje človekovih pravic.

Z vidika razhajanja glede pristopa do naraščajoče kitajske prisotnosti v Latinski Ameriki lahko enake dogodke interpretiramo na različen način. Podelitev statusa opazovalca Kitajski v Organizaciji ameriških držav (OAS) ter Medameriški razvojni banki, je lahko denimo razumljena kot kazalec plahnečega ameriškega vpliva ali pa kot strategija za integracijo Kitajske v institucije, ki so jih že pred časom ustanovile ZDA. Enako velja za sodelovanje kitajskih podjetij in investitorjev v razvoju Panamskega prekopa. Rogelio Pardo-Maurer, namestnik pomočnika ameriškega obrambnega ministra za zadeve zahodne poloble, je na zaslišanju v Senatu leta 2005 dejal, da je Kitajska tretji največji uporabnik Panamskega prekopa, zaradi česar je v njenem interesu, da prekop zanesljivo deluje. Panamski prekop je torej nekaj, kar so Kitajci pripravljene negovati in braniti. Po njegovem mnenju gre za tipičen primer kako je lahko uvajanje Kitajske ter pomoč, da postane odgovorna trgovska partnerica in odgovorna članica svetovne trgovske skupnosti, v interesu ZDA. Pardo-Maurer torej zanika najpogostejši očitke, da je prisotnost kitajskih investitorjev ter kitajski nadzor nad objekti v okviru Panamskega prekopa zaskrbljujoča (Jörn in Goodman 2012).

Nasprotujoča si mnenja o kitajski prisotnosti v Latinski Ameriki so prisotna tudi glede kitajske nabave latinskoameriške nafte in sodelovanja pri odkrivanju novih nahajališč nafte v regiji. Na eni strani je tu tipično stališče, da vsak sod nafte, ki ga Kitajska kupi na ameriški celini, pomeni, da je za ameriški trg na voljo en sod nafte manj. Po tej razlagi gre pri vprašanju nafte za igro ničelne vsote, v kateri ena stran pridobiva na račun izgubljanja drugega. Drugi, precej mehkejši vidik kitajskih investicij v odkrivanje nahajališč nafte v Latinski Ameriki pa je ta, da lahko ob nekoliko širšem pogledu v prihodnost ugotovimo, da imata ameriški in kitajski politični vrh presenetljivo veliko skupnih interesov. Če torej Kitajska vlaga v nafto in energetske vire v Latinski Ameriki tedaj, ko ostali tega niso pripravljene storiti, Ljudska republika Kitajska s tem prispeva k večji globalni zalogi razpoložljive energije. Latinskoameriška nafta, ki jo bodo na tem območju pridobila kitajska podjetja pa bo najverjetneje končala v ZDA. Takšen pozitiven pogled na kitajske naložbe v naravne vire temelji na empiričnih dokazih, ki kažejo, da kitajske investicije v Latinski Ameriki globalno osnovo naravnih virov povečujejo in jo delajo bolj konkurenčno. Prav tako kitajski investitorji raje investirajo v nove projekte, ki se jim ostali odpovejo (Kotschwar 2012, 19).

Medtem ko poskušajo ZDA vplivati na delovanje Kitajske, obnašanje ameriške vlade tudi vpliva na kitajsko predstavo o namerah ZDA. Po mnenju večine ameriških strokovnjakov (Ellis in Paz 2012) Kitajska implicitno prepoznava Latinsko Ameriko kot področje pod vplivom ZDA in se poskuša izogniti sumničenjem s strani ZDA glede kitajskih namenov in motivov. Obe vladi se želita izogniti nesporazumom. Z obiskom Thomasa Shannona, takratnega ameriškega pomočnika ministra za zunanje zadeve za področje zahodne hemisfere, v Pekingu aprila leta 2006, se je pričel dialog med ZDA in Kitajsko glede Latinske Amerike. Zadnji del pogovorov se je odvijal marca leta 2012 v Washingtonu med takratno začasno pomočnico ministra za zunanje zadeve za področje zahodne hemisfere Roberto S. Jacobson in njenim kitajskim kolegom Yan Wanmingom. Šesti del pogovorov je napovedan za letošnje leto. Šlo bo za prvo sodelovanje pri tem dialogu administracije kitajskega predsednika Xi Jinpinga in prvo sodelovanje v drugem predsedniškem mandatu Baracka Obame (Paz, 2013).

V prihodnosti se obeta večje sodelovanje med državami v Latinski Ameriki. Nekateri avtorji celo govorijo o možnosti tristranskega sodelovanja med ZDA, Kitajsko in Latinsko Ameriko (Arnson in Davidow 2011). Tovrstne trditve pa zanemarjajo dejstvo, da je v Latinski Ameriki prisotnih več akterjev kot le ZDA in Kitajska. Evropska Unija je še vedno eden glavnih

gospodarskih partnerjev Latinske Amerike, Rusija je pomembna izvoznica orožja v Latinsko Ameriko (še posebej v Venezuelo), v regiji je od nedavnega prisoten tudi Iran. Močne trgovske vezi z Latinsko Ameriko imajo še nekatere azijske države kot so Japonska, Južna Koreja, Tajvan ter Indija. Omenjena razlaga tudi nepravilno predpostavlja, da je Latinska Amerika povsem enoten akter. Prav tako ni v interesu latinskoameriških držav, da svojo zunanjo politiko usmerijo le na Kitajsko ali le na ZDA ali pa da enega hegemonu zamenjajo z dvema.

5 ZAKLJUČEK

Kitajska že desetletje uspešno zasleduje svoje geopolitične cilje, ki jih postopoma uresničuje skozi vse večjo gospodarsko rastjo. Pri tem ji pomagata številčna poceni delovna sila in velik trg. Ko je Kitajska v 70-ih letih 20. stoletja začela z gospodarskimi reformami je njen BDP začel naraščati. Vzporedno s tem, je bilo potrebno iskati in zagotavljati mednarodne trge. Čeprav je Kitajska komunistična država z relativno zaprtim gospodarstvom se je že zelo kmalu začela zavedati, da se mora vsaj delno odpreti zunanjemu svetu, če želi povečati svojo gospodarsko moč. Že leta 1978 je Kitajska izrazila željo po mednarodnem sodelovanju in poskušala pridobiti pravico, da si tuje trge odpre za svojo proizvodnjo. Prehod pa ni bil lahek.

Nekoč ponosno Osrednje cesarstvo, ki je po svojem lastnem prepričanju iz osrčja sveta vladalo »vsemu pod nebom«, se s težavo prilagaja svetu, ki jo je v preteklosti ponižal in izkoriščal in mu postavljaj lastna pravila in norme. Na zakone mednarodne skupnosti gleda kot na tuje in takšne, ki so oblikovani tako, da diskriminirajo šibkejše. Kljub temu, Kitajska spoznava, da sta globalizacija in soodvisnost v današnjem času neizogibni. Zaveda se, da bo le z integracijo v mednarodno skupnost lahko postala svetovna sila (Koštomaj 2003). Ko uporabim besedno zvezo svetovna sila in Kitajska v istem stavku, ne mislim svetovno silo v istem smislu, kot je omenjena v povezavi z ZDA, ki z vojaškim vmešavanjem in političnim vplivom igra svetovnega policajja. Kitajska vojska je v primerjavi z ZDA še precej »zaostala« in tudi Kitajski politični vpliv je v primerjavi z drugimi velikimi globalnimi igralci precej majhen. Kitajska je pripravljena vzpostavljati prijateljske odnose in sodelovati z vsemi državami sveta na osnovi petih načel miroljubne koeksistence: vzajemno spoštovanje suverenosti in ozemeljske integritete, ne agresiji, nevmešavanju v notranje zadeve, enakosti in vzajemni koristi in miroljubni koeksistenci, kar naj bi bila osnovna pot imperialistične mednarodne ureditve (Koštomaj 2003).

Glede na zgoraj omenjena dejstva in podatkov, ki so bili zbrani tekom nastanka magistrske naloge lahko tezo, da Kitajska prisotnost v Latinski Ameriki predstavlja grožnjo ameriški hegemoniji na zahodni polobli zavržemo. Kot smo lahko ugotovili, je edino področje na katerem bi Kitajsko lahko šteli za nekakšno velesilo gospodarstvo. V primerjavi z velesilo ZDA je Kitajska zgolj regionalna sila. Za Peking sta tako strošek kot tveganje prevelika, da bi se lahko vključil v tako veliko število mednarodnih vprašanj, kot to počnejo ZDA, od Iraka do Afganistana in od Irana do Severne Koreje. Večja moč v svetu pomeni večjo odgovornost,

Kitajska pa še ni pripravljena prevzeti tolikšne mednarodne odgovornosti. Prva prioriteta Kitajske je njen lastni gospodarski razvoj. Kitajsko najbolj zanimata mir in stabilnost regije. Kljub temu, da se Kitajska vzpenja ni zmožna odigrati vloge, ki jo v mednarodnih zadevah igrajo ZDA. Kljub vse večjemu Kitajskemu vplivu v svetu ZDA ostaja svetovna sila, tako na zahodni polobli kot na svetu. ZDA za enkrat ostajajo tudi prvi trgovinski partner Latinsko Ameriških držav.

Kitajska ima vse večji vpliv v Latinski Ameriki vendar je zgolj gospodarske narave. Kitajska gospodarska rast je za Latinsko Ameriko prej priložnost kot izziv. Trgovina med Kitajsko in državami Latinske Amerike se iz leta v leto povečuje. Kitajski predsednik Hu Jintao je med svojim obiskom v regiji v novembru 2004 podpisal 39 sporazumov z petimi Latinskoameriški državami. V zameno za dostop do surovin in novih trgov, je Kitajska obljubila, da bo v desetih letih zagotovila za 100 milijard ameriških dolarjev investicij v regijo. Od leta 1994 do 2004 se je blagovna menjava med Kitajsko in Latinsko Ameriko povečala za petkrat in letno znaša 40 milijard ameriških dolarjev (Žekar 2007, 53). Hipotezo »Ekonomsko sodelovanje med LR Kitajsko in Latinsko Ameriko temelji na zadovoljevanju vse večjih kitajskih potreb po energetskih virih, cenejši delovni sili in po novih trgih, lahko potrdimo. Med strokovnjaki v Latinski Ameriki obstaja velika previdnost in niso najbolj navdušeni nad Kitajskimi investicijami, saj do sedaj ni videti, da bi investicije obsegale kaj več kot zagotovitev surovin za kitajsko industrijo. Kitajski nacionalni interesi v Latinski Ameriki se razvijajo in se bodo razvijali na različne načine, odvisno od dejavnikov kot je dejanska raven kitajske gospodarske rasti in industrializacije v prihodnjih desetletjih. Položaj ZDA v Latinski Ameriki je trenutno močan in kitajska trgovinska in investicijska prisotnost relativno omejena. Vendar je pregled strateških ciljev Kitajske v regiji in možnost za povečanje vpliva na zahodni polobli še vedno pomembna naloga.

Tako kot je pomembna naloga Kitajska rešitev Tajvanskega vprašanja. Tezo da Kitajska v latinskoameriških državah išče zaveznike za pomoč pri izolaciji Tajvana lahko potrdimo. Tajvan si v državah Latinske Amerike išče zaveznike in si želi z njihovo pomočjo zmanjšati svojo mednarodno izoliranost. Države Latinske Amerike ugotavljajo, da je zaradi njene finančne moči in političnega vpliva, zanje bolj koristno vzpostaviti povezavo s Kitajsko, a se morajo hkrati odreči sodelovanju s Tajvanom, če želijo sodelovati s Kitajsko. Na ta način, z mednarodno izolacijo Kitajska pritiska na Tajvan, da se priključi celinski Kitajski. Latinska Amerika predstavlja bojišče za oslabitev Tajvana. V tem trenutku je na svetu preostalo še 22

suverenih držav, ki diplomatsko priznavajo Tajvan. Dvanajst izmed njih se nahaja v Latinski Ameriki in na Karibskem otočju.

Poleg Tajvana ima Kitajska vrsto nerešenih mejnih sporov s svojimi sosedomi. Zaradi vse večje gospodarske rasti in s tem tudi pridobivanje političnega vpliva in mednarodne veljave, Kitajska ostaja prva sila v regiji. Latinska Amerika, Afrika ji predstavljajo zgolj surovine s katerimi lahko poganja svoje rastoče gospodarstvo. Ker pa živimo v času globalizacije, v katerem so pomembni sodelovanje in vzpostavljanje zavezništov se tudi Kitajska vedno bolj politično odpira in sodeluje v mednarodnih organizacijah. Kot smo že ugotovili Kitajska za enkrat še ne ogroža Ameriške hegemonije a kaj lahko pričakujemo v prihodnje z njenim vse večjim političnim vplivom in bogatenjem države?

6 LITERATURA

Arnson, Cynthia J. in Jeffrey Davidow. 2011. *China, Latin America and United States: The new triangle*. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Dostopno prek: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/LAP_120810_Triangle_rpt.pdf (19. december 2015).

Agnus Maddison. Wikipedija, The free Encyclopedia. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Angus_Maddison (23. februar 2016).

Bachelet, Pablo. 2005. China's Latin Influence is Growing, General Says. *Miami Herald* (10. marec).

Barbones, Salvatore J. 2011. *A structural prespective on economic growth in China and India: anticipating the end game*. Sydney: Department of Sociology and Social Policy, The University of Sydney.

Barrionuevo, Alexei in Jose de Cordoba. 2004. Passing the Torch: For Aging Castro, Chavez Emerges as Crucial Crutch. *Wall Street Journal* (2. februar).

Barton, Jonathan R. 1997. *A Political Geography of Latin America*. London: Routledge.

Brainard, Lawrence in Jonathan Fenby. 2007. Chinese Takeout. *Wall Street Journal* (20. januar).

Bridsall, Nancy, Nora Lustig in Darryl McLeod. 2011. *Declining Inequality in Latin America: Some Economics, Some Politics*. Washington: Center for Global Development, Working Paper 251 (10. maj).

Bruton, Hanry J. 1998. A Reconsideration of Import Substitution. *Journal of Economic Literature*, Vol. XXXVI (Junij 1998): 903–936.

Brzezinski, Zbigniew in John J. Mearsheimer. 2005. »Clash of Titans«. *Foreign Policy*, vol.146: 50–51.

Camarena, Alberto. 2010. Poaching in the Hegemon's Backyard? Relations between China and Latin America and the US Response, in: Jörn Dosch and Olaf Jacob (eds.). *Asia and Latin*

America! The Encounter of Two Continents: Political, Economic and Social Dynamics. London and New York: Routledge, 31–50.

Campbell, Duncan. 2006. Network of 'Hugo'Friends' Links Politics from Mexico to Brazil. *The Guardian* (6. maj).

Christensen, Thomas J. 2009. Shaping the Choices of a Rising China: Recent Lessons for the Obama Administration. *The Washington Quarterly* 32(3): 89–104.

Cencen, Marjan. 2010. *Mednarodni položaj Kitajske po koncu hladne vojne.* Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Center za tajvanske študije 2009. Dostopno prek: http://www.tajvan.si/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=27 (13. Marec 2016).

Central Intelligence Agency, CIA 2013.

Columbia Electronic Encyclopedia. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/search?query=latin%20america> (13. marec 2016).

Coleman, Kenneth M. in George C. Herring. 1991. *Understanding the Central American Crisi.* Wulmington: Scholarly Resources Inc.

Congressional research service reports (CRS) and issue briefs (2009, 2010). U.S. Department of State. Dostopno prek: <http://fpc.state.gov/c18185.htm#> (13. marec 2016).

Congressional Research Service (2008), China's Foreign Policy and 'Soft Power' in South America, Asia, and Africa, Study prepared for the Committee on Foreign Relations of the U.S. Senate by the Congressional Research Service, Library of Congress.

Costa Vas, Alcides. 2014. *South America's economic and political landscape: recent developments and trends.* Noref report.

De Santibanes, Francisco. 2009. *An end to U.S. Hegemony? The strategic Implications of China's growing Presence in Latin America.* London: King's College.

Dominguez, Jorge. 2006. *China's Relations with Latin America: Shared Gains, Asymmetric Hopes*. Harvard: Inetr-American Dialogue Working Paper, Harvard University (junij 2006).

Dosch, Jörn in David S. G. Goodman. 2012. China and Latin America: Complementarity, Competition, and Globalisation. *Journal of Current Chinese Affairs* 41(1): 3–19.

Društvo slovensko tajvanskega prijateljstva. 1997. Kitajsko-Tajvanski spor. Dostopno prek: <http://www.slotaiwan.si/default.cfm?Kat=0502> (1. januar 2016).

Dumbaugh, Kerry. 2005. *China's growing interest in Latin America*. Washington: Congressional Reasearch Service.

Dupuy, Florian in Pierre-Marie Dupuy. 2013. A Legal Analysis of China's Historic Rights Claim in the South China Sea. American Society of International Law. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/10.5305/amerjintelaw.107.1.0124> (24. februar 2016).

Dumbaugh, Kerry in Mark P. Sullivan. 2005. *China's Growing Interest in Latin America*. Washington: CRS Report for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress.

Edwards, Sebastian. 2009. *Forty Years of Latin American's economic development: From the alliance for progress to the Washington Consensus*. Cambridge: NBER Working Paper, No. 15190 (julij 2009).

Economic Commission for Latin America. 1950. *The Economic Development of Latin America and its principal problems*. New York: United nations, Department of economic affairs, Lake Success.

Ellis, Evan R. 2005. *U.S. National Security implications of Chinese Ivolment in Latin America*. Carlise: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

Escaith, Hubert in Samuel Morley. 2000. *The impact of structual reforms on growth in Latin America and the Caribbean: an empirical estimation*. Santiago: Economic Development Division.

Forero, Juan. 2005. Capture of Rebel Divides Latin America Neighbors. *The New York Times* (23. januar).

Ferfila, Bogomil. 2011. *Družboslovni preseki Indije, Kitajske in Evropske unije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Fornes, Gaston in Alan Butt Philip. 2012. *The China-Latin America Axis*. London: Palgrave Macmillan.

Gallagher, Kevin P.; Irwin Amos in Katherine Koleski. 2012. The New Banks in Town: Chinese Finance in Latin America. Inter-American dialouge.

Galeano, Eduardo. 1971. *Odprte žile Latinske Amerike*. Ljubljana: Založba Sanje.

Glaser, Charles. 2011. Will China's Rise Lead to War? Published by the Council of Foreign Affairs (april 2011). Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2011-03-01/will-chinas-rise-lead-war> (17. februar 2016).

Gilderhus, Mark T. 2006. *The Monroe Doctrine: Meanings and Implications*. Texas: Christian University Texas.

Grugel, Jean in Pia Riggiozzi. 2012. *Post-neoliberalism in Latin America: Rebuilding and Reclaiming the State after Crisis*. Development and Change 42 (1) :1–21. Oxford: International Institute of Social Studies.

Gwynne, Robert N. in Cristobal Kay. 2004. *Latin America Transformed*. New York: Oxford University Press.

Hale, David in Lyric Hughes Hale. 2003. China takes off. *Foreign Affairs* 82 (6): 37-53. Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2003-11-01/china-takes> (23. december 2015).

Harkim, Peter. 2006. »Is Washington Losing Latin America«? *Foreign Affairs*, let.1: .51-52. Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/south-america/2006-01-01/washington-losing-latin-america> (13. januar 2016).

Heginbotham, Eric. 2004. The Latin Americanization of China. *Current History* 103(676): 256-61. Dostopno prek: <http://www.cfr.org/asia-and-pacific/latin-americanization-china/p8300> (11. november 2015).

Hilton, Isabel. 2013. *China in Latin America: Hegemonic Challenge?*. Norwegian peacebuilding resource centre. Dostopno prek: http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/26ff1a0cc3c0b6d5692c8afbc054aad9.pdf (25. januar 2016).

Hopkins, Jack W. 1987. *Latin America, Perspectives on a Region*. New York/London: Holmes & Meier.

Hsiang, Antonio C. 2006. *China Challenges US in Latin America*. Tanking: Society for Strategic Studies, Tankang University.

Hsiang, Antonio C. 2009. China Rising in Latin America: More opportunities than Challenges. *Journal of Emerging Knowledge on Emerging Markets* 1 (1): 23–47.

Hsu, Robert C. 1991. *Economic Theories in China*. Cambridge: University Press, Cambridge.

Ikenberry, John G. 2008. The Rise of China and the Future of the West. *Foreign Affairs* 87(1): 23–37.

International Monetary found, World Economic Outlook. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/country/index.htm> (22. januar 2016).

Jančar, Matjaž . 1995. *Indijanskih pet stoletij*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Jenkins, Rhys in ostali. 2008. The Impact of China on Latin America and the Caribbean. *World Development* 36(2): 235–253.

Johnson, Stephen. 2005. *Balancing China's Growing influence in Latin America*. Washington DC: The Heritage Foundation, No. 1888 (24. oktober).

Kan, Shirley A. in Wayne M. Morrison. 2014. *U.S.-Taiwan Relationship: Overview of Policy Issues*. Washington: Congressional Research Service. Dostopno prek: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R41952.pdf> (01. marec 2016).

Katz, Claudio. 2015. A new political situation? What lies ahead? *Monthly review* (31 december). Dostopno prek: <http://mrzine.monthlyreview.org/2015/katz311215.html> (15. januar 2016).

Kirby, Peadar. 2003. *Introduction to Latin America. Twenty-First Century Challenges*. London: Sage Publications.

Koštomaj, Polona. 2003. *Vloga in delovanje Kitajske v mednarodni skupnosti v luči kitajskega zgodovinskega spomina*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kotschwar, Barbara; Theodore H. Moran in Julia Muir. 2012. *Chinese Investment in Latin American Resources: The Good, the Bad, and the Ugly*. Working Paper 12(3). Washington D.C.: Peterson Institute for International Economics.

Lanteigne, Marc. 2009. *Chinese Foreign Policy*. London in New York: Routledge.

Lee J. Hunkovic. 2013. *The Chinese-Taiwanese Conflict Possible Futures of a Confrontation between China, Taiwan and the United States of America*. Washington: American Military University. Dostopno prek: <http://lamp-method.org/eCommons/Hunkovic.pdf> (01. februar 2016).

Li, He. 2007. *China's growing interest in Latin America and its implications*. Massachusetts, USA: Merrimack College.

Li, He. 2005. China's path of economic reform and its implications. *Asian Affairs: An American Review* 31(4): 195–211.

Li, He. 2005. Rivalry between Taiwan and China in Latin America. *Journal of Chinese political science* 10(2): 77–102.

Mass, Matthias. 2009. *Catalyst for the Roosevelt Corollary: Arbitrating the 1902–1903 Venezuela Crisis and Its Impact on the Development of the Roosevelt Corollary to the Monroe Doctrine*. Routledge Taylor & Francis Group, *Diplomacy & Statecraft* 20: 383–402.

Mayburry-Lewis, David. 2006. *Indigenous Peoples. The indigenous experience: global perspectives*, ur. Roger CA Maaka in Chris Andersen, 17–29. Toronto: Canadian Scholar's Press.

Mason, Antony. 2002. *Amerika in predkolumbovske civilizacije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Medeiros, Evan S. in Fravel M. Taylor. 2003. China's new diplomacy. *Foreign Affairs* 82(6): 22–35.

Mikuž, Metod 1968. *Zgodovina od začetkov civilizacije do danes*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Morrison, Wayne M. 2015. *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Congressional Research Service. Dostopno prek: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf> (13. december 2015).

Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York in London: Norton.

Munck, Ronaldo. 2003. *Contemporary Latin America*. New York: Palgrave Macmillan.

Nathan, Andrew J. in Andrew Scobell. 2012. How China Sees America: The Sum of Beijing's Fears. *Foreign Affairs* 91(5): 32–47

Niess, Frank. 1990. *A Hemisphere to Itself: History of United States-Latin American Relations*. London: Zed books.

Norton, Michael. 2005. China wooing Caribbean away from Taiwan. *Washington Post*, 5.

O'Grady, Mary Anastasia. 2004. Americas: The Middle Kingdom in Latin America. *Wall Street Journal* (3. september).

Oppenheimer, Andres. 2005. »China Seeks Materials, Political Allie«. Miami Herald. Dostopno prek http://www.miami.com/mld/miamiherald/business/international/latin_america/12725748.htm (13. februar 2016).

Ratliff, William. 2004. *China's lessons for Cuba's Transition*. Miami: Institute for Cuban and Cuban-American Studies, University of Miami.

Ray, Rebecca in Kevin P. Gallagher. 2013. *China – Latin America Economic Bulletin*. Global Economic Governance Initiative. Dostopno prek: https://ase.tufts.edu/gdae/Pubs/rp/wg/WG_ChinaLA_Bulletin_2013.pdf (01. november 2015).

Roy, Denny. 2003. Rising China and US interests: Inevitable vs. Contingent hazards. *Orbis, A Journal of World Affairs* 47(1): 125–137.

Rogers, Jim. 2008. *A Bull in China: Investing Profitably in the World's Greatest Market*. New York: Random House Trade Paperback.

Rošker, Jana S. 2016. Kitajska: Velik skok v globalizacijo. *Časopis za kritiko znanosti* 258(4/4): 7–13.

Ruggiero, Renato. 1997. China's Trade Policy in the Post-Doha Era. Dostopno prek: <http://growthcrossings.economist.com/what-chinas-new-economic-diplomacy-means-for-business/chinas-trade-policy-in-the-post-doha-era> (09. december 2016).

Paz, Gonzalo Sebastián. 2012. China, United States and Hegemonic Challenge in Latin America: An Overview and Some Lessons from Previous Instances of Hegemonic Challenge in the Region. *The China Quarterly* 209: 18–34.

Parker, Geoffrey. 1997. *Zahodna geopolitična misel v dvajsetem stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Young, Yin. 2003. *China's integration into world economy: Implications for developing countries*. Washington DC: IMF working paper WP/03/245.

Sanger, David E. 2006. *China's Big Need for Oil is High on US Agenda*. The New York Times. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2006/04/19/world/asia/19china.html?ex=> (05. december 2016).

Saje, Mitja. 2007. *Sodobna Kitajska: Politični in gospodarski razvoj*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Shuangrong, He. 2012. *China–Latin America Relations: Review and Analysis*. China book international.

Spaykman, Nikolas John in Helen R Nicholl. 1944. *The Geography of the Peace*. Connecticut: Yale University, Institute of International Studies.

Skidmore Peter H. in Thomas E. Smith. 1997. *Modern Latin America*. Oxford: Oxford University Press.

Schoultz, Lars. 1987. *National Security and United States Policy toward Latin America*. Oxford: Princeton University Press.

Sjekoč, Marko. 2004. Prodor kitajskega kapitala v Latinsko Ameriko. Dostopno prek: http://www.markosj.net/kitajska_v_LA.htm (13.01.2016).

Sullivan, Mark P. 2016. Latin America and the Caribbean: Key Issues for the 114th Congress. Congressional Research Service (14. januar).

Sutter, Robert G. 2006. *China's Rise: Implications for U.S. Leadership in Asia*. East-West Washington D.C.: Center Washington.

Šešek, Mateja. 2005. *Gospodarski vzpon Kitajske*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Taylor Paul D. 2004. *Latin American Security challenges. A Collaborative Inquiry from North and South*. Newport, Rhode Island : Naval war College.

The Economist. 2006. »The World According to Chavez, Venezuela and the United States« (30. september).

Un Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). 2005. *Latin American and the Caribbean in the World Economy, 2004-2005 Trends*, ECLAC Document, Sept.2005, p.155.

U.S. Department of defense. Dostopno na <http://www.defense.gov/> (17. oktober 2015).

Vukadinović, Radovan. 1997. Azijsko-pacifiški četverkotnik. *Teorija in praksa* 34(2): 324–343.

Wolf, Michael. 2003. *The long march to prosperity: Why China can maintain its explosive rate of growth for another two decades*. Financial times 3 (9. december).

World Bank. 2003. *China: Promoting growth with equity*. Country economic memorandum, poročilo št. 24169-CHA. Washington DC: World Bank. Dostopno prek:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/2003/09/2631207/china-promoting-growth-equity-country-economic-memorandum> (01. december 2015).

Watson, Cynthia. 2004. *Adios Taiwan, Hola Beijing: Taiwan's relations with Latin America*. China brief 4(11).

World Bank . 2010. *World development indicators*. Washington DC: World bank. Dostopno prek: <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-final.pdf> (01. december 2015).

Zhang Linxiu, Jikon Huang in Scott Rozelle. 1997. *Poverty, Population and environmental degradation in China*. Center for Chinese Agricultural Policy. Beijing: Chinese Academy of Agricultural Science.

Zhu, Ligun. 2010. *China's Foreign Policy Debates*. European union: Institute for Security Studies.

Žurga, Tea. 2005. *Kitajska v globalnem gospodarstvu*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.

